

**EDUCAȚIE, DREPTUL
LA EDUCAȚIE ȘI EDUCAȚIA
PENTRU DREPTURILE OMULUI**

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

Autori: Irina Moroianu Zlătescu (coord.)

Anca Moț

Adrian Bulgaru

Au colaborat: Mihai Milca, Marius Mocanu, Olivia Florescu,
Mihaela Scarlat

Traduceri: Valeriu Rendec, Daniela Albu

Redactor: Marius Mocanu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOROIANU-ZLĂTESCU, IRINA

Educație : dreptul la educație și educația pentru drepturile omului /
Irina Moroianu Zlătescu (coord.), Anca Moț, Adrian Bulgaru ; trad.: Valeriu
Rendec, Daniela Albu. - București : Editura I.R.D.O., 2016

ISBN 978-606-8650-05-0

I. Moț Anca

II. Bulgaru, Adrian

III. Rendec, Valeriu (trad.)

IV. Albu, Daniela (trad.)

37

341.231.14

Copyright © 2016
Institutul Român pentru Drepturile Omului
București, Piața C.A. Rosetti, nr. 4
Telefon: +40 21 3114921
e-mail: office@irdo.ro

I.S.B.N. 978-606-8650-05-0

Cuvânt înainte

Educația reprezintă, potrivit Agendei 2030, document adoptat în septembrie 2015 la cea de-a 70-a Sesiune a Adunării Generale a ONU, unul din obiectivele majore ale Programului de dezvoltare durabilă post-2015. În strategiile elaborate la nivelul ONU privind aplicarea planului global vizând soluționarea noilor mari provocări apărute după anul 2000 (crizele economice și sociale, degradarea mediului, schimbările climatice, epuizarea resurselor), educației îi revine un rol cheie. Astfel, se apreciază că succesul atingerii obiectivelor de dezvoltare depinde în mare măsură de realizarea programelor din domeniul educației. Dar, educația nu este doar un obiectiv distinct al Agendei, ea este, de asemenea, inclusă în obiectivele referitoare la sănătate, creștere economică, consum, schimbare climatică, consolidarea democrației și a statului de drept.

De asemenea, Declarația de la Incheon adoptată în luna mai la Forumul Mondial privind educația organizat de UNESCO promovează o nouă viziune asupra educației, recunoscând rolul ei de vector principal în îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile. În acest sens, Agenda Educație 2030 este cel mai ambițios program adoptat în materie de educație din ultimele decenii. Ea exprimă determinarea comunității internaționale de a realiza o educație de calitate pentru toți. Însăși deviza programului – „Să transformăm viața prin educație” – arată rolul esențial ce revine educației ca factor de schimbare în societatea actuală.

Educația are rolul de a furniza cunoștințele și competențele necesare atât propriei dezvoltări, cât și integrării în societate. Așa cum este cunoscut, dreptul la educație este consacrat ca un drept fundamental al omului din generația a doua de drepturi, consacrat la nivel internațional, regional și național. El se află în strânsă legătură cu celelalte drepturi ale omului și este esențial dezvoltării fiecărui individ potrivit principiilor interdependenței, și indivizibilității și de el depinde până la urmă chiar dezvoltarea durabilă a societății.

Interdependența dreptului la educație cu celelalte drepturi ale omului nu este nicăieri mai evidentă decât în procesul educativ. Din această cauză,

dreptul la educație trebuie privit ca un drept exercitat atât individual cât și în grup, ceea ce implică atât cunoașterea de către individ a drepturilor lui fundamentale, dar și dobândirea de competențe și comportamente care să-i permită să recurgă la ele, să beneficieze de ele, și să contribuie la promovarea, protejarea și respectarea lor.

Acesta este obiectivul și importanța educației pentru drepturile omului. Ea are rolul de a furniza individului cunoștințele despre drepturile și libertățile sale fundamentale, de a-l ajuta, prin formare și informare, să adopte atitudini și comportamente care respectă drepturile omului. Educația pentru drepturile omului implică nu numai conștientizare, dar și participare la acțiunile de promovare, protecție și respectare a drepturilor fundamentale. Cu alte cuvinte, obiectivul major al educației pentru drepturile omului este crearea și promovarea unei culturi universale a drepturilor omului, ea însăși esențială pentru democrație și consolidarea statului de drept.

prof. univ. dr. **Irina Moroianu Zlătescu**
Director al Institutului Român pentru
Drepturile Omului

I. Educație și Educația pentru drepturile omului

1. Conceptul de educație. Dreptul la educație

Dreptul la educație este un drept al omului indispensabil exercitării celorlalte drepturi și libertăți. Constituind fundamentul care permite o asumare conștientă și o exercitare liberă a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale, în scopul împlinirii efective a personalității fiecărui individ, dreptul la educație ocupă un loc central în studierea drepturilor omului. Ca parte a acestora, dreptul la educație constituie obiectul a numeroase instrumente internaționale și naționale, cu sau fără forță juridică.

Plecând de la o prezentare generală a conceptului de educație – obiect de studiu al științelor educației, și tratat de o vastă literatură de specialitate –, interesul nostru se concentrează asupra dreptului la educație și a modului de încadrare a acestuia prin texte și instrumente internaționale.

Educația corespunde formării globale a individului la diferite nivele și în forme diferite, reprezentând ansamblul de activități de transmitere și însușire de cunoștințe și valori. În sens larg, educația este o activitate cu caracter fundamental care se desfășoară la început în mod spontan, apoi deliberat și instituționalizat și care constă în proceduri și măsuri aplicate în mod sistematic în vederea formării și dezvoltării însușirilor intelectuale, morale și fizice ale persoanei umane. Prin educație se modelează și se dezvoltă facultățile și capacitățile cu care este natural dotat orice individ. În sens restrâns, educația vizează în special copiii și tinerii și se realizează ca educație formală în cadrul sistemului școlar. Însă de educație poate beneficia, în general, orice membru al societății, indiferent de vârstă. Acesta este conceptul de educație continuă, desfășurată pe durata întregii vieți.¹

Indiferent de modul în care se realizează, ca educație formală, non-formală sau informală, educația este o condiție esențială a dezvoltării personalității umane, având mereu, în istoria societății, scopul ameliorării morale, intelectuale și fizice a oamenilor. În același timp, furnizând fiecărui

---

¹ A se vedea Anda Veronica Nedelcu-Ienei, *Dreptul la învățătură, drept fundamental al omului*, IRDO, București, 2007, p. 45.

individ mijloacele de exercitare a propriilor drepturi, educația servește în mod indirect drepturile omului ca o condiție de progres.

Ca expresie a cunoașterii, educația se realizează în primul rând, dar nu exclusiv, prin instrucție. Educația și instrucția sunt moduri diferite de dobândire de cunoștințe și competențe, ele se presupun și se completează reciproc având, în principiu, scopul comun de cultivare a facultăților omului. Instrucția este un proces de acumulare de cunoștințe, condiție a educației, și este, ca și educația, un proces deschis. Spre deosebire însă de instrucție, care se referă numai la cunoștințe și competențe, educația vizează realizarea deplină a tuturor capacităților individului care îi permit acestuia o integrare armonioasă în societatea în care trăiește, la realizarea educației, pe lângă instrucție, participând și contribuind și experiența personală. De asemenea, spre deosebire de instrucție, educația este un proces conștient de formare, instituționalizat în forme corespunzătoare, și care, presupunând capacități relaționale, participare și comunicare între indivizi, are o dimensiune spirituală și morală perfectibilă.

Așa cum s-a menționat, educația se desfășoară de-a lungul întregii vieți a individului ca un proces continuu în care metodele de educație și de instrucție se perfecționează permanent în funcție de etapele educative, dar și în funcție de contextul cultural. Însă educația este nu numai un proces cultural, ci și un factor activ important al dezvoltării societății, ea constituind o condiție prealabilă a progresului economic, politic, social. Educația permite o mai bună integrare economică și socială, iar investiția în educație determină acumulări ale resursei umane, indispensabilă schimbării sociale susținute și durabile.

Condiție a emancipării persoanei umane, educația este una din condițiile determinante ale dezvoltării democratice și a statului de drept, dar și un factor care favorizează buna înțelegere dintre popoare, toleranța și pacea.²

Aceste particularități esențiale ale educației sunt enunțate sub formă de principii și în Strategia UNESCO pentru perioada 2014–2021, conform căreia: a) Educația este un drept fundamental care contribuie semnificativ la

---

²Studiile care analizează educația și dreptul la educație sunt numeroase. Printre cele mai recente, a se vedea Lee, S.E., *Education as a Human Right in the 21st Century*, în *Democracy & Education*, vol. 21, 2013, disponibil pe <http://democracyeducationjournal.org/home/vol21/iss1/1/19>, sau analiza lucrării lui Noddings, N., *Education and Democracy in the 21st Century*, New York, 2013 în Cai, X., „A Book Review of Education and Democracy in the 21st Century”, în *Democracy & Education*, vol.23, 2015, pe <http://democracyeducationjournal.org/home/vol23/iss1/19/> A se vedea, de asemenea, R.P. Vonica, *Dreptul la educație – Drept fundamental al omului. Natură, conținut, garanții constituționale*, în revista *Drepturile Omului*, nr. 4/2004, IRDO.

realizarea celorlalte drepturi ale omului; b) Educația este un bun public, iar statele sunt custodele educației ca bun public; în același timp, rolul societății civile, a comunităților, părinților și al altor grupuri, este crucial în furnizarea unei educații de calitate; c) Educația este fundamentul sistemului de drepturi ale omului, al păcii, al dezvoltării durabile, al creșterii economice, al creării de locuri de muncă decente, al egalității de gen și al cetățeniei globale responsabile; d) Educația este un factor cheie al reducerii inegalităților și sărăciei, și generează oportunități pentru realizarea unor societăți mai bune și sustenabile.³

Educația constituie obiectul dreptului la educație. Dreptul la educație este un drept al omului, reflectând, ca și acesta, o nevoie umană fundamentală. Ca drept fundamental, de acest drept trebuie să se bucure, în mod egal și universal, toți indivizii. El este un drept inalienabil, indivizibil și interdependent cu celelalte drepturi din sistemul drepturilor și libertăților fundamentale.

Dreptul la educație este definit prin câteva elemente. Elementul central este dreptul oricărei persoane de a primi educație. În virtutea acestui drept, a cărui respectare trebuie asigurată de state, toți indivizii trebuie să beneficieze de educația elementară, gratuită și obligatorie. De asemenea, educația secundară trebuie să fie disponibilă și accesibilă tuturor, iar educația superioară, accesibilă tuturor în funcție de capacitate. La aceste obligații se adaugă obligații privind introducerea progresivă a educației secundare gratuite sau cu ajutor financiar, și, de asemenea, introducerea progresivă a educației superioare gratuite. Accesul la educație, la orice formă de educație permanentă, indiferent de existența unor factori legați de starea sau statutul social, de sex etc., presupune eradicarea tuturor formelor de discriminare interzise de instrumentele internaționale, asigurarea normelor minimale de calitate și de securitate a mediului.

Un alt element al dreptului la educație este libertatea persoanelor de a-și alege tipul de educație, respectiv dreptul părinților de a alege tipul de educație pentru copiii lor și de a asigura educația școlară, morală și religioasă a copiilor în conformitate cu conștiința lor, cu respectarea cerințelor minime, ca de exemplu obligația de a permite copiilor să urmeze școala primară, care este obligatorie.

De asemenea, documentele internaționale consacră dreptul persoanelor și organizațiilor de a înființa instituții de educație și școli private, cu condiția

---

³ A se vedea *Education Strategy 2014–2021*, UNESCO, 2014, Cap. 2: „Towards a New Education Agenda After 2015”, pp. 25–26.

respectării standardelor de educație minime stabilite de lege (de exemplu condiții de primire, programe, recunoașterea diplomelor).

Dreptul la educație mai presupune dreptul la orientare și formare profesională, în conformitate cu aptitudinile și voința fiecărei persoane, asigurarea unui tratament onest în școală și societate, asigurarea condițiilor pentru ca fiecare persoană să-și poată afirma propriul potențial.

Textele internaționale pun în evidență cei trei actori cheie implicați de dreptul la educație și responsabilitatea lor în realizarea acestui drept, și anume: autoritatea publică, ca prestator și/sau sursă de finanțare a învățământului public; individul (copil, tânăr, adult), ca participant/beneficiar titular al dreptului la educație și al obligațiilor de a se conforma dispozițiilor referitoare la învățământul obligatoriu; părinții sau tutorii copilului, care sunt „primii educatori”.

Libertatea garantată părinților de a alege forma de învățământ pentru copilul lor, dar și corolarul ei, responsabilitatea acestora, este o componentă de bază a dreptului la educație, rațiunea libertății alegerii parentale având scopul de a împiedica monopolul statului asupra educației și protejarea pluralismului. Cu toate acestea, în situația în care părinții aleg să nege dreptul la educație al copiilor lor, între alegerea părinților și interesul superior al copilului la educație, acesta din urmă prevalează.

Componenta principală a dreptului la educație este *dreptul la învățatură*. În timp ce, așa cum s-a menționat, educația constă într-un ansamblu de activități desfășurate în mod sistematic în vederea formării și dezvoltării capacităților intelectuale, morale și fizice ale copiilor și tinerilor, dar și a celorlalte categorii de persoane, indiferent de vârstă, *învățătura* este sistemul de îndrumări teoretice și practice într-un anumit domeniu de activitate, care se materializează în pregătirea beneficiarilor aceluși sistem. Deși reprezintă o componentă esențială a educației, cea mai importantă, aceasta nu îi epuizează conținutul, între educație și învățatură existând o relație de la parte la întreg. O distincție trebuie făcută și între educație și *învățare*, care este un proces continuu având ca scop nu numai acumularea de cunoștințe și de tehnici sau deprinderi utile, obiectivul principal fiind crearea de indivizi responsabili și profesioniști, liberi să ia decizii și să participe la punerea lor în practică, în cunoștință de cauză.⁴

Textele internaționale în materie de drept la educație utilizează atât conceptul de educație, cât și cel de învățatură, deoarece dreptul la educație nu începe și nu se sfârșește odată cu realizarea dreptului la învățatură, ci

---

⁴ A se vedea Anda Veronica Nedelcu-Ienei, op.cit., pp. 58–60 și 70–71.

continuă să se manifeste de-a lungul vieții. Referitor la dreptul la învățătură, reglementările internaționale acordă o mare importanță învățământului, stipulând următoarele: învățământul primar trebuie să fie obligatoriu și accesibil tuturor în mod gratuit; învățământul secundar, inclusiv cel tehnic și profesional, trebuie să fie generalizat și accesibil tuturor, pe toate căile, inclusiv prin instaurarea treptată a gratuității; învățământul superior trebuie să fie accesibil tuturor, în condiții de egalitate în funcție de capacitatea fiecăruia, inclusiv prin instaurarea treptată a gratuității; încurajarea educației de bază pentru persoanele care nu au primit o instrucție primară sau nu au urmat un ciclu complet; dezvoltarea unei rețele școlare la toate nivelele, stabilirea unui sistem adecvat de burse, îmbunătățirea continuă a situației materiale a personalului didactic.⁵

Conform teoriei „celor trei generații de drepturi ale omului” elaborată de profesorul Karel Vasek, dreptul la educație este un *drept cultural* și aparține drepturilor de *a doua generație*.⁶

Drepturile culturale sunt drepturi care garantează accesul, participarea și exercitarea de manifestări culturale proprii identității individului și poporului căruia îi aparține, reglementările internaționale și interne consacrand următoarele categorii de drepturi culturale: dreptul la respectarea identității culturale, dreptul la informare, dreptul la educație și formare, la educație școlară de bază și de formare profesională și continuă, dreptul de a participa la viața culturală.

Drepturile culturale sunt drepturi de *a doua generație de drepturi*, deoarece ele nu se pot realiza decât printr-o acțiune a statului, în sensul că acestea presupun, din punct de vedere juridic, o creanță din partea statului și sunt legate prin natura lor de drepturile din *prima generație* (drepturi civile și politice).

Dreptul la educație este cel mai important drept cultural, întrucât fără acest drept persoana umană nu se poate afirma în plenitudinea sa.

Însă dreptul la educație poate fi examinat și ca un drept social al fiecărui individ și ca o obligație corelativă a statului de a dezvolta și menține un

---

⁵ A se vedea R. P. Vonica, art.cit.

⁶ Karel Vasek este cel care, pentru prima dată, a expus în mod sistematic teoria celor „trei generații de drepturi ale omului”, în anul 1977, în cadrul Institutului Internațional de Drepturi ale Omului de la Strasbourg. Conform acestei teorii, drepturile omului pot fi clasificate în drepturi de „generația întâi” (drepturile civile și politice), drepturi de „generația a doua” (drepturile economice, sociale și culturale) și drepturi de „generația a treia” (drepturi de solidaritate – dreptul la dezvoltare, dreptul la pace și toleranță, dreptul la asistență umanitară, dreptul la un mediu sanatos). A se vedea Karel Vasek, *Les dimensions universelles des droits de l'Homme*, vol.I, UNESCO, 1990, pp. 297–316.

sistem de școli și instituții de educație, pe cât posibil gratuit și fără discriminări. În același timp, dreptul la educație poate fi abordat și în legătură cu dreptul la solidaritate, considerat drept de *generația a treia*, prin componența privind dezvoltarea contactelor și cooperării internaționale în domeniul științei, culturii și a dreptului la dezvoltare în domeniul cultural.

Întrucât educația este o pârghie importantă a dezvoltării economice și sociale, ea constituind o condiție necesară integrării economice și sociale efective, dreptul la educație este strâns legat de drepturile economice, fiind un vector principal al dezvoltării și al realizării altor obiective de dezvoltare durabilă. Determinând acumulări indispensabile unei dezvoltări susținute, educația și investițiile în educație, prin cunoștințele și competențele dobândite de indivizi, au o influență pozitivă nu numai asupra dezvoltării personale, dar și asupra dezvoltării generale a societății.

Dreptul la educație are două dimensiuni, el este în același timp un drept-libertate și un drept social.⁷ Plecând de la definiția extinsă a educației ca ansamblu de proceduri vizând formarea și dezvoltarea facultăților intelectuale, morale și fizice ale tuturor membrilor societății (în special a copiilor și tinerilor, dar și a persoanelor de orice vârstă), apare că libertatea este esența dreptului la educație pentru că primul obiectiv al acesteia este să asigure dezvoltarea individuală înțeleasă ca dezvoltare a potențialităților umane în toate domeniile.

Un individ cu adevărat liber este un individ educat. În acest sens, educația trebuie considerată atât ca un act liber, în măsura în care se referă la dezvoltarea liberă a persoanei umane, cât și ca un act de formare a libertății, ea reprezentând mijlocul prin care se realizează celelalte drepturi și libertăți fundamentale ale omului.

De altfel, în toate documentele și textele internaționale în materie de drepturi ale omului se stipulează că educația are ca principal scop dezvoltarea personalității umane și focalizează procesul educațional pe individ, ca persoană beneficiară a educației. Educația contribuie cu atât mai mult la dezvoltarea persoanei cu cât individul este educat cu respectarea drepturilor sale în calitate de ființă umană și învățat să respecte drepturile celorlalți.

Dezvoltarea personală este strâns legată de libertate și în sensul în care ea presupune adaptarea de metode adecvate în educarea fiecărui individ. Deoarece dezvoltarea personală este obiectivul central al educației, toate celelalte obiective trebuie să servească interesului individului, ceea ce subliniază și Declarația Universală a Drepturilor Omului, care, enumerând scopurile educației, întărește ideea finalității centrată pe persoană în

---

⁷ A se vedea abordarea extinsă a celor două dimensiuni în Anda Veronica Nedelcu-Ienei, op.cit., pp. 58–70.

detrimentul finalității preponderent sau exclusiv socială. Această direcționare a educației spre deplina dezvoltare a personalității umane semnifică recunoașterea drepturilor persoanei de a-și exprima propria identitate.

În același timp, dimensiunea socială a educației este pusă în evidență de faptul că deplina realizare a acestui drept nu se concretizează fără acțiuni din partea statului prin care educația devine posibilă și accesibilă. Autorității publice îi revine obligația pozitivă de a crea, organiza și întreține structurile educative necesare pentru realizarea dreptului la educație în componentele sale esențiale, dintre care prima este dreptul de acces la educație.

În acest sens, instrumentele internaționale prevăd realizarea de către stat a educației obligatorii și gratuite, cel puțin în formă învățământului de bază. Din cadrul normativ menționat se desprinde ideea conform căreia obligația statului de a implementa dreptul la educație trebuie să se realizeze cu respectarea a două aspecte esențiale, și anume: să facă accesibilă educația elementară, primară, în condiții de gratuitate și să tindă ca educația secundară și vocațională, dar și cea superioară, să devină, treptat, gratuită.

Scopul esențial al educației este de a permite individului să-și dezvolte liber personalitatea în condițiile respectării demnității sale, să participe activ la viața comunității, într-un spirit de toleranță și de respect față de valorile naționale, de preocupare față de mediul înconjurător. Prin aceste obiective, care sunt expres menționate în documentele internaționale în materie de drepturi ale omului, educația contribuie la promovarea și dezvoltarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Astfel, în art. 26 (pgf.2) al Declarației Universale a Drepturilor Omului se prevede că: „învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și a libertăților fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia dintre toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase”⁸.

De asemenea, în Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale se menționează, în art.13, pgf.1, finalitățile urmărite prin realizarea dreptului la educație: „...educația trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și a demnității acesteia și întărirea respectului față de drepturile omului și de libertățile fundamentale. Statele părți sunt de acord că educația trebuie să facă orice persoană capabilă să joace un rol util într-o societate liberă, să favorizeze toleranța și prietenia între toate națiunile și grupurile rasiale, etnice și religioase”⁹.

---

⁸A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu (coord.), *Principalele Instrumente Internaționale privind Drepturile Omului la care România este parte*, Vol.I *Instrumente universale*, Ed. a 9-a, rev. IRDO, București, 2007, p. 5 și urm.

⁹*Ibidem*, p.12 și urm.

La rândul ei, Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (1960), din cadrul UNESCO, merită să contribuie la eliminarea discriminării și promovarea egalității de șanse și de tratament în educația pentru toți, menționează ca obiective urmărite prin realizarea dreptului la educație: „deplina dezvoltare a personalității umane și întărirea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale și să favorizeze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale sau religioase”¹⁰.

Și Declarația și Programul de acțiune adoptat în cadrul Conferinței mondiale privind Drepturile Omului de la Viena (1993), subliniază faptul că educația are ca scop promovarea înțelegerii, toleranței, păcii și relațiilor prietenești între națiuni și între toate grupurile rasiale sau religioase (pgf.33), în acest sens îndemnând statele să depună eforturi în vederea orientării educației în direcția deplinei dezvoltări a personalității umane și întărirea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale (pgf.79)¹¹.

Scopurile dreptului la educație sunt consacrate în special de Convenția cu privire la drepturile copilului (1989) care prevede printre altele: dezvoltarea personalității copilului și dezvoltarea aptitudinilor lui mentale și fizice; educarea copilului în spiritul respectului față de drepturile omului și a libertăților fundamentale, precum și a principiilor consacrate de Carta Națiunilor Unite; educarea copilului în spirit de respect față de (...) valorile naționale ale țării în care trăiește, ale țării din care poate fi originar și ale civilizațiilor diferite de a sa; pregătirea copilului să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate liberă, într-un spirit de înțelegere, de pace, de toleranță, de egalitate între sexe și de prietenie între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase și cu persoanele de origine autohtonă; educarea copilului în spiritul respectului față de mediul natural.¹²

Se poate remarca că punctul de convergență și fundamentul ultim al dreptului la educație îl constituie angajamentul explicit formulat de toate aceste instrumente internaționale față de demnitatea inerentă fiecărei ființe umane și deci a dezvoltării personalității. Acest angajament constituie baza dreptului la educație și el este elementul central în determinarea conținutului acestui drept, a rolului educației în procesul realizării lui, proces care vizează cu prioritate individul ca titular al dreptului și principal beneficiar al acestuia.¹³

---

¹⁰ *Ibidem*, p.85 și urm.

¹¹ A se vedea revista *Drepturile Omului*, nr.2/1993, IRDO, p.8 și urm.

¹² A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu (coord.), op. cit., p. 359 și urm.

¹³ A se vedea A.V. Nedelcu-Ienei, op.cit., pp. 57–58.

În concluzie, dreptul la educație și la formare profesională sunt o condiție a exercitării celorlalte drepturi ale omului. El promovează libertatea individuală și autonomia acestuia și este un factor de dezvoltare durabilă. Chiar dacă educația nu poate rezolva singură toate problemele lumii contemporane, totuși, soluționarea durabilă a importantelor probleme actuale nu poate fi concepută fără contribuția educației și a învățământului.

2. Educația pentru drepturile omului

2.1 Problematika educației pentru drepturile omului

Promovarea și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale prin educație stă la baza și este obiectivul educației pentru drepturile omului.

Educația pentru drepturile omului este ea însăși un drept fundamental. Dacă drepturile omului sunt fundamentale, numai printr-o conștientizare și înțelegere a lor putem realiza în mod real o cultură care să le respecte. Din această cauză educația pentru drepturile omului este tot mai mult recunoscută ca un drept fundamental al omului.¹⁴

Prin educație pentru drepturile omului înțelegem, în general, mișcarea inițiată în 1948 prin Declarația Universală a Drepturilor Omului și care s-a dezvoltat în special în anii 1990 având ca obiectiv promovarea culturii Drepturilor Omului în rândul publicului larg.

În anii ce au urmat adoptării Cartei ONU și a Declarației Universale a Drepturilor Omului, document fundamental cât privește educația și educația pentru drepturile omului, au fost realizate numeroase lucrări, extrem de variate ca viziune, priorități, activități propuse, organisme implicate. Totuși, principiile care le-au inspirat și obiectivele propuse sunt comune : educația pentru drepturile omului este un mijloc de promovare, garantare și apărare a Drepturilor Omului, având la bază valorile acestora.

Importanța și necesitatea educației pentru drepturile omului este subliniată și în numeroase texte internaționale. Astfel, Conferința mondială privind Drepturile Omului de la Viena din 1993 atrage atenția că educația pentru drepturile omului este „indispensabilă promovării relațiilor interumane stabile și armonioase, ca și pentru promovarea înțelegerii mutuale, a toleranței și a păcii”¹⁵.

---

¹⁴ A se vedea pentru o prezentare sintetică a problematicii educației pentru drepturile omului, a importanței și rolului ei în societatea actuală, Florina Oțet, „Educația pentru drepturile omului”, în revista *Drepturile Omului*, nr. 3/2004, IRDO.

¹⁵ A se vedea nota 11.

În 1994, Adunarea Generală a ONU a proclamat Deceniul Națiunilor Unite privind Educația pentru Drepturile Omului (1995–2004) și a invitat toate statele membre ale ONU să promoveze „activitățile de formare și de informare vizând crearea unei culturi universale a Drepturilor Omului” ca mijloc de promovare a păcii, democrației și ordinii publice¹⁶, iar ca răspuns la acest apel, statele și-au multiplicat acțiunile de promovare a educației pentru drepturile omului în principal prin programe publice de educație.

Urmare a evaluării acestui Deceniu, în anul 2004 a fost lansat un Program mondial privind educația pentru drepturile omului, în trei etape, dintre care ultima etapă este actualmente în curs de realizare. În cadrul acestui Program mondial și al Planului său de acțiune, toate statele au fost invitate să întreprindă măsuri pentru dezvoltarea educației și formării pentru drepturile omului.

Recunoașterea importanței majore a educației pentru drepturile omului în promovarea și apărarea drepturilor omului este reafirmată în decembrie 2011 când Adunarea Generală ONU a adoptat *Declarația privind educația și formarea pentru drepturile omului*, elementul novator al acestui instrument constând în faptul că este primul consacrat în mod specific educației pentru drepturile omului. Declarația recunoaște că „fiecare are dreptul să dețină, să caute și să primească informații despre toate drepturile omului și libertățile fundamentale și trebuie să aibă acces la educație și formare pentru drepturile omului”. Plecând de la o definiție extinsă a educației pentru drepturile omului ca fiind educația *privind* drepturile omului, *prin* și *pentru* drepturile omului, Declarația menționează că: „Educația și formarea pentru drepturile omului sunt esențiale pentru promovarea respectării universale și efective a ansamblului de drepturi ale omului și a libertăților fundamentale pentru toți, conform principiilor universalității, indivizibilității și interdependenței drepturilor omului”.¹⁷

Problematica educației pentru drepturile omului este prioritară și la nivel european, Consiliul Europei urmărind crearea unui cadru juridic și democratic comun întregului continent european pentru respectarea valorilor fundamentale, și anume : drepturile omului, democrație și statul de drept. Punerea accentului pe valori se regăsește în toate definițiile și abordările educației pentru drepturile omului la nivelul Consiliului Europei. De exemplu, *Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului* specifică că „practicile și

---

¹⁶ A se vedea textul documentului pe <http://www.ohchr.org/FR/Issues/Education/EducationTraining/Pages/Decade.aspx>

¹⁷ A se vedea textul documentului pe <http://www.humanrights.ch/fr/dossiers-droits-humains/formation/nouvelles/lonu-adopte-declaration-leducation-formation-droits-de-lhomme>

activitățile de învățare/predare ar trebui să respecte și să promoveze valorile și principiile privind democrația și drepturile omului, „scop în care” conducerea instituțiilor de învățământ, inclusiv școlile, ar trebui să încurajeze responsabilizarea și participarea activă a elevilor, personalului din educație și a altor părți interesate, inclusiv părinții” (Capitol II, pgf.e al Cartei).¹⁸

Indiferent de definițiile și concepțiile propuse, asupra cărora vom insista într-o secțiune separată, sunt de remarcat trei dimensiuni fundamentale ale educației pentru drepturile omului: educația *privind* drepturilor omului, ceea ce presupune cunoașterea acestora, ce sunt și cum sunt garantate și puse în practică ; învățarea *prin* drepturile omului, conform căreia contextul și felul în care educația pentru drepturile omului este organizată și difuzată trebuie să reflecte valorile drepturilor omului (de exemplu libertatea de gândire și exprimare, participarea etc.); educația *pentru* drepturile omului, aspect referitor la dezvoltarea de capacități, atitudini și valori care să permită aplicarea valorilor drepturilor omului în viața cotidiană și acțiuni pentru promovarea acestora. Cu alte cuvinte, educația pentru drepturile omului este nu numai o activitate de dobândire de cunoștințe și achiziționare de competențe, ea este și o educație prin exercitare efectivă, adică ea se dobândește prin experiența personală concretă. Aceasta înseamnă că activitățile (mijloace) și cadrul (contextul) educației pentru drepturile omului trebuie să reflecte valorile drepturilor omului. Altfel spus, libertatea, demnitatea și egalitatea trebuie să facă parte integrantă din practică.

Rolul educației pentru drepturile omului este de realiza în mod constant și efectiv legătura dintre trecutul, prezentul și viitorul drepturilor fundamentale ale omului. Cunoașterea în perspectivă istorică a drepturilor omului înțelese ca valori și idei istoric constituite, permite copiilor și tinerilor (și în general publicului larg) înțelegerea semnificației universalității acestora, și anume faptul că ele nu sunt rezultatul unei generații spontane, ci reprezintă efectul unor eforturi și lupte îndelungate pentru afirmarea și respectarea demnității umane. Educația pentru drepturile omului este astfel mijlocul care permite nu numai învățarea drepturilor omului, dar și însușirea lor prin implicare în acțiuni de apărare și de promovare a lor. Acesta este esența problematicii educației pentru drepturile omului.¹⁹

---

¹⁸ A se vedea textul documentului pe <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680487883>

¹⁹ A se vedea *Education aux droits de l'Homme. Guide pour l'éducation aux droits de l'Homme dans l'espace francophone*, Organisation Internationale de la Francophonie, Paris, 2009, p.18 și urm, pe http://portail-eip.org/Fr/Divers/2010/Guide_EDH.pdf

2.2 Educația pentru drepturile omului: obiective, principii

Așa cum s-a menționat, de la Declarația Universală a Drepturilor Omului, considerat textul internațional de bază în abordarea educației pentru drepturile omului, o diversitate de alte documente (cu sau fără forță juridică), studii și cercetări, au fost realizate în acest domeniu și care diferă ca perspectivă filozofică, priorități, obiective specifice sau moduri de acțiune. De remarcat că și ONG-urile și alte organizații ale societății civile au propus propria lor viziune cât privește educația pentru drepturile omului, în funcție de specificul domeniului de activitate (organizații contra discriminării, a promovării egalității între femei și bărbați, apărarea drepturilor copilului, asociații de mediu, etc.) sau de grupurile țintă (copii, femei, minorități etc.).

În timp ce guvernele și ONG-urile concep în general educația pentru drepturile omului în termeni de obiective – adică realizarea drepturilor și libertăților fiecăruia -, personalul din educație are tendința să pună accentul pe valori, principii și alegeri morale.

Pentru a exemplifica această diversitate de abordări propuse de actorii și organismele implicate în acest domeniu vom prezenta câteva definiții ale educației pentru drepturile omului.

Astfel, Programul de educație al Consiliului Europei pentru drepturile omului adresat tineretului definește educația pentru drepturile omului ca fiind „activitățile și programele educative care urmăresc promovarea egalei demnități a ființelor umane”, alături de alte programe ca de exemplu cele care promovează educația interculturală, participarea și emanciparea minorităților.²⁰

La rândul ei, Carta Consiliului Europei privind educația și cetățenia democratică și educația pentru drepturile omului (2010), definește educația pentru drepturile omului ca fiind „educarea, formarea, sensibilizarea, informarea, practicile și activitățile care vizează, prin furnizarea de cunoștințe și competențe, prin dezvoltarea aptitudinilor și comportamentelor celor instruiți, dobândirea mijloacelor de a participa la edificarea și apărarea unei culturi universale a drepturilor omului în societate, în scopul promovării și protecției drepturilor omului și a libertăților fundamentale” (Capitol I, pgf.2.b).

---

²⁰ Exemplul, ca și următoarele, în cazul nespecificării altei surse, provine din „Education aux droits de l'Homme”, material publicat de Consiliul Europei în *Manuel pour l'a pratique de l'éducation aux droits de l'Homme avec les jeunes*, Conseil de l'Europe, pe <http://www.coe.int/fr/web/compass/introducing-human-rights-education>

Cu referire la educația pentru drepturile omului, Raportul Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului cât privește aplicarea Planului de acțiune din cadrul Deceniului ONU privind Educația pentru Drepturile Omului (1995–2004) specifică că prin învățarea drepturilor omului se au în vedere „activitățile de formare și de informare care urmăresc crearea unei culturi universale a omului prin furnizarea cunoștințelor, calităților și atitudinilor de natură să întărească respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, asigurarea deplinei dezvoltări a personalității umane și a simțului demnității sale, favorizarea înțelegerii, toleranței și egalității între sexe și prietenia între toate națiunile, populațiile autohtone și grupurile rasiale, naționale, etnice, religioase și lingvistice, să determine ca orice persoană să joace un rol util într-o societate liberă și să contribuie la activitățile Națiunilor Unite în domeniul menținerii păcii”²¹

Menționăm, de asemenea, Programul mondial privind educația pentru drepturile omului inițiat în 2005 care prevede că aceasta constă în „ansamblul de activități de educare, formare și informare care vizează crearea unei culturi universale a drepturilor omului”. Programul adaugă că o educație completă în acest domeniu nu constă numai în furnizarea de cunoștințe despre drepturile omului și mecanisme care să le protejeze, dar ea urmărește și transmiterea competențelor necesare pentru promovarea, apărarea și implementarea drepturilor omului în viața cotidiană. Educația pentru drepturile omului este o activitate care modelează și atitudinile și comportamentele necesare pentru asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale tuturor membrilor societății.

Mișcarea populară pentru învățarea drepturilor omului preferă utilizarea termenului de învățare (instruire) în locul celui de educație pentru drepturile omului și pune accentul în special pe drepturile omului ca stil de viață. În perspectiva propusă domină viziunea individualistă, în centru aflându-se procesul individual de descoperire și de învățare treptată a drepturilor omului și aplicarea lor în viața personală cotidiană.

Încheiem exemplificările menționând definiția educației pentru drepturile omului ca exigență morală și politică. Astfel, în mesajul adresat la Forumul privind educația pentru drepturile omului cu și prin tineri (A trăi, a învăța și a acționa pentru drepturile omului, Budapesta, 2009), se menționează că:

---

²¹ A se vedea Raportul Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului cu privire la aplicarea Planului de acțiune din cadrul Deceniului ONU privind educația pentru drepturile omului – A/51/506/Add.1-12 decembrie 1996, pe http://portail-eip.org/Fr/Divers/2010/Guide_EDH.pdf

„valorile care inspiră acțiunea Consiliului Europei în domeniul educației pentru drepturile omului sunt valori universale, comune fiecăruia dintre noi și bazate pe demnitatea inalienabilă a tuturor ființelor umane”. Se mai adaugă că „drepturile omului sunt mai mult decât o simplă sursă de inspirație; ele sunt un imperativ moral și politic care se aplică relațiilor dintre state și popoare tot atât de mult ca și în interiorul statului și între indivizi”.

Plecând de la diferitele elemente de definiție furnizate de instrumentele și textele reținute de comunitatea internațională, educația pentru drepturile omului este definită ca ansamblul de activități de educație, de instruire și informare care vizează crearea și dezvoltarea unei culturi universale a drepturilor omului.

Pentru a fi eficace, nu este suficient ca educația în acest domeniu să permită dobândirea de cunoștințe despre drepturilor omului și a mecanismelor de apărare a acestora, ci ea trebuie în același timp să permită dezvoltarea competențelor necesare promovării apărării și exercitării acestor drepturi în viața curentă. În același timp, educația în materie de drepturi ale omului trebuie să modeleze comportamentele necesare ocrotirii drepturilor omului ale tuturor membrilor societății și exercitării acestora.

Activitățile de educație în domeniul drepturilor omului trebuie să fie axate pe insuflarea principiilor fundamentale ale drepturilor omului, adică egalitatea și ne-discriminarea, subliniind în același timp interdependența acestor drepturi, indivizibilitatea și universalitatea lor.

Totodată, drepturile insuflate și promovate prin educație trebuie să fie de natură practică, activitățile trebuie să fie corelate cu experiența și viața reală a indivizilor. Aceștia trebuie să fie stimulați să se inspire și să promoveze principiile drepturilor omului prezente în mediul cultural propriu. Prin activitățile de acest tip, educația pentru drepturile omului creează și dezvoltă capacități de identificare a nevoilor în materie de drepturi ale omului și găsirea de soluții la aceste nevoi care să fie conforme cu normele și standardele în materie de drepturi ale omului.

Atât conținutul, dar și metodele utilizate în activitatea de educare și formare pentru drepturile omului trebuie să aibă la bază și să reflecte valorile drepturilor omului. Cu alte cuvinte, învățământul trebuie să fie un vector de propagare a valorilor drepturilor omului, să favorizeze participarea și să promoveze condiții de învățare stimulative, nefrustrante și necoercitive.

În același timp, educația privind drepturile omului dezvoltă la cei responsabili pentru respectarea, protecția și punerea în practică a acestora, a capacităților adecvate realizării acestor obiective.

Educația pentru drepturile omului presupune: cunoștințe și abilități, ceea ce înseamnă cunoașterea și învățarea drepturilor omului și a mecanismelor

care să favorizeze respectarea, protejarea și promovarea acestor drepturi, ca și acumularea și dezvoltarea de competențe care să permită aplicarea acestora în viața curentă; valori, atitudini și comportamente, ceea ce înseamnă că educația pentru drepturile omului vizează dezvoltarea valorilor fundamentale ale drepturilor omului și consolidarea atitudinilor și comportamentelor care susțin aceste drepturi; acțiuni, în sensul că educația pentru drepturile omului cuprinde și activitățile necesare apărării și promovării drepturilor omului.²²

Abilitățile și atitudinile dezvoltate prin educația pentru drepturile omului contribuie la: întărirea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; dezvoltarea personalității și demnității umane; înțelegerea și promovarea respectării egalității și bune înțelegeri între toate națiunile, popoarele autohtone, între grupurile naționale, etnice, religioase și lingvistice; recunoașterea necesității securității față de orice amenințare violentă; crearea condițiilor de existență a unei societăți libere și guvernată de supremația legii care să permită participarea efectivă a tuturor persoanelor la procesul democratic; promovarea unei dezvoltări durabile axate pe om și justiție socială.

Plecând de la definiția și componentele educației privind drepturile omului, obiectivele vizate de aceasta și care se regăsesc în toate documentele internaționale de referință sunt următoarele: dezvoltarea, promovarea și respectarea culturii drepturilor omului; promovarea, pe baza instrumentelor internaționale, a unei înțelegeri comune a educației pentru drepturile omului, a principiilor și metodologiilor ei de bază; promovarea educației pentru drepturile omului la nivel național, regional și internațional; stabilirea și promovarea unui cadru colectiv și comun de lucru pentru activitățile actorilor implicați; dezvoltarea de parteneriate și colaborări la toate nivelele; cunoașterea, promovarea și susținerea programelor existente în acest domeniu în scopul evidențierii bunelor practici, a stimulării acțiunilor de continuare și extindere a acestora.

În activitățile de elaborare a cadrului juridic pentru sistemul de învățământ în general, este necesar ca aceste elemente și obiective de bază să fie reflectate nu numai ca principii declarative, ci să fie incluse într-o viziune integratoare, holistă, în toată legislația relevantă.

În acest sens, educația pentru drepturile omului trebuie să promoveze o concepție și abordare a educației bazată pe drepturi, înțeleasă ca un proces care include: a) „Drepturile omului *prin* educație”, ceea ce înseamnă că toate

---

²² *Education aux droits de l'Homme, Guide pour l'éducation aux droits de l'Homme dans l'espace francophone*, p.32.

componentele și procesele de educație și instruire, inclusiv curricula, materialele și metodele utilizate să favorizeze învățarea și promovarea drepturilor omului; b) „Drepturile omului în educație” ceea ce semnifică necesitatea respectării drepturilor omului ale tuturor actorilor, ca și practicarea drepturilor în cadrul sistemului educațional.²³

Educația pentru drepturile omului devine concretă prin activități ale căror principii, așa cum sunt ele formulate de Programul mondial, sunt²⁴: principiul interdependenței, indisociabilității, indivizibilității și universalității drepturilor omului, în special a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale și a dreptului la dezvoltare; principiul respectării diversității și sprijinirea luptei contra discriminării pe baze rasiale, de gen, limbă, religie, convingeri politice și altele, pe origine națională, etnică sau socială, pe orientarea sexuală, motive de handicap sau alte motive; principiul analizei problemelor cu care se confruntă domeniul drepturilor omului, în special fenomenele de sărăcie, discriminare și conflictele violente, în funcție de evoluțiile din domeniul economic, politic, social, tehnologic, ecologic, pentru a identifica soluții care să respecte principiile și valorile drepturilor omului ; principiul asigurării mijloacelor prin care colectivitățile și indivizii pot cunoaște drepturile omului de care se bucură pentru a beneficia în mod concret de acestea ; principiul promovării instrumentelor și mecanismelor internaționale, regionale și locale existente în materie de drepturi ale omului și facilitarea dobândirii de competențe necesare utilizării acestora; principiul implementării unei pedagogii bazate pe dobândirea de cunoștințe și aptitudini utile apărării și promovării drepturilor omului, ținând cont de particularitățile culturale și vârsta celor instruiți; principiul asigurării unor condiții de învățare care să permită participarea, exercitarea drepturilor omului și dezvoltarea personalității umane ; principiul promovării drepturilor omului specifice anumitor culturi și luarea în considerație a evoluției istorice și sociale proprii fiecărei țări.

În concluzie, educația pentru drepturile omului are ca obiectiv dobândirea de către fiecare individ a cunoștințelor despre drepturile fundamentale ale omului, conștientizarea critică a importanței lor, pentru a se bucura deplin de ele, pentru a le revendica și pentru a contribui la protejarea și respectarea lor.

---

²³ *Ibidem*, p.30.

²⁴ A se vedea *Planul de acțiune pentru prima fază (2005– 2009) a Programului mondial privind drepturile omului*, A/59/525/Rev.1, pp . 3-5 în limba franceză, pe <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/253/75/PDF/N0525375.pdf?OpenElement>.

Aceste obiective sunt reluate și de Planurile de acțiune pentru fazele următoare și se regăsesc și în alte documente de referință deja menționate.

II. Documente referitoare la educație și educația pentru drepturile omului

1. Principale instrumente internaționale referitoare la educație și educația pentru drepturile omului

Pentru exercitarea efectivă a dreptului la educație au fost adoptate pe plan internațional mai multe instrumente care consacra aceste drepturi ca drepturi fundamentale ale omului. În același timp, din prevederile a numeroase reglementări internaționale rezultă ca educația pentru drepturile omului este parte integrantă a drepturilor la educație, ocupând un loc esențial în sistemul drepturilor omului, ca drept indispensabil exercitării celorlalte drepturi.

Principalele documente ONU din domeniul dreptului la educație sunt²⁵: Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 26), document care stă la baza cadrului normativ internațional privind drepturile omului, care prevede că „orice persoană are dreptul la educație” și că „educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și întărirea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Ea trebuie să stimuleze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale sau religioase, ca și dezvoltarea activităților Națiunilor Unite pentru menținerea păcii”²⁶; Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, 1966, (art. 2,13 și 14), care, în art.13, prevede că educația trebuie să urmărească o dezvoltare deplină a personalității individului și a simțului demnității umane, întărirea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În acest sens, se consideră că educația determină orice individ să îndeplinească un rol util într-o societate liberă, ea încurajează înțelegerea, toleranța și prietenia între indivizi și grupurile etnice, religioase,

---

²⁵A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu (coord.), *Principalele Instrumente Internaționale privind Drepturile Omului la care România este parte*, Vol.I *Instrumente universale*, Ed. a 9-a, IRDO, Bucuresti, 2007. De asemenea, ele pot fi consultate în Anexa acestui material care cuprinde o selecție a principalelor documente internaționale referitoare atât la educație cât și la educația pentru drepturile omului. Pentru comentarea importanței acestor instrumente internaționale privind dreptul la educație a se vedea Irina Moroianu Zlatescu, *ONU și educația pentru drepturile omului*, în revista *Drepturile Omului*, nr.4/ 2011, IRDO.

²⁶ A se vedea Declarația Universală a Drepturilor Omului în Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu (coord.), op. cit., pp. 5-11.

în scopul menținerii păcii. Se specifică de asemenea că exercitarea dreptului la educație trebuie asigurată prin învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți, prin învățământ secundar, inclusiv tehnic și profesional, ca și prin învățământul superior²⁷; Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (art.1,2 și 5)²⁸; Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor lor (art.33)²⁹; Convenția privind eliminarea oricăror forme de discriminare față de femei (art.1 și 10)³⁰; Convenția privind drepturile copilului (art.2,9, 28 și 29) care enunță, printre altele, că „disciplina școlară trebuie să fie aplicată într-un mod compatibil cu demnitatea copilului (...). Educația trebuie să favorizeze dezvoltarea personalității copilului, a talentelor și aptitudinilor sale, să însuflească copilului respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, să-l pregătească să trăiască în mod responsabil într-o societate liberă, într-un spirit de înțelegere, toleranță și egalitate, și să-i însuflească respectarea mediului natural”³¹; Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (art.24)³²; Declarația și Programul de acțiune de la Viena (partea I, par.33 și 34 și partea a II-a, par.78-82)³³; Declarația și Programul de acțiune de la Durban, 2001 (Declarație, par. 95-97, și Program de acțiune, par.129-139)³⁴.

Trebuie menționată și Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului (1960) care a avut ca obiectiv prioritar eliminarea discriminării și promovarea egalității de tratament în educația pentru toți. Plecând de la o definiție extensivă a discriminării în educație, în sensul de excludere, limitare sau preferință, care, bazată pe rasă, sex, religie, opinie politică, origine națională sau rasială, vulnerabilizează o serie de categorii sociale (copii, femei, persoane aparținând minorităților etnice, lingvistice, religioase, persoane cu dizabilități), Convenția cuprinde o serie de dispoziții care să elimine obstacolele care alterează sau anulează egalitatea de tratament în domeniul învățământului.³⁵

---

²⁷ *Ibidem*, pp. 12-24.

²⁸ *Ibidem*, p. 58 și urm.

²⁹ *Ibidem*, pp. 305-323.

³⁰ *Ibidem*, p. 362 și urm.

³¹ *Ibidem*, p.383 și urm.

³² A se vedea revista *Drepturile Omului*, nr. 4/2010, IRDO, p. 101 și urm.

³³ A se vedea revista *Drepturile Omului*, nr.2/1993, IRDO, p. 8 și urm.

³⁴ A se vedea *Declarația de la Durban*, IRDO, București, 2002, pp. 28-29.

³⁵ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu (coord.), op. cit., pp. 85-93.

Dreptul la educație apare și în Carta socială europeană a Consiliului Europei și în jurisprudența europeană, în Carta fundamentală a UE s.a. De asemenea, au existat conferințe care s-au încheiat cu documente de o mare importanță, din care menționăm, cu titlu de exemplu, următoarele documente finale : Documentul final al Forumului Mondial privind Educația de la Dakar (2000) care reafirmă obiectivul educației pentru toți formulat de Conferința mondială privind educația pentru toți (Thailanda, 1990) și în care se insistă asupra accesului tuturor la educația primară și a drepturilor femeilor de a beneficia de educație; Declarația Mileniului, în care se stipulează, între altele, dreptul tuturor copiilor de a urma un ciclu complet de studii primare; Agenda 2030 privind dezvoltarea durabilă și documentul final al Forumului privind Educația de la Incheon (Educație 2030).

În baza acestor documente privind drepturile la educație, ca drept fundamental al omului, la nivel internațional au fost inițiate o serie de acțiuni care au vizat încurajarea, facilitarea și promovarea activităților de educație pentru drepturile omului, ca parte integrantă a drepturilor la educație, dintre care menționăm: Campania mondială de informare privind drepturile omului (inițiată în 1988) axată pe elaborarea și difuzarea de documente de informare privind drepturile omului; Deceniul Mondial al Educației pentru Drepturile Omului (1995–2004) și planul său de acțiune care au vizat încurajarea elaborării și implementării de strategii globale eficace și viabile în acest domeniu; Deceniul internațional de promovare a unei culturi a non-violenței și a păcii în favoarea copiilor lumii (2001–2010); Deceniul Națiunilor Unite privind Educația pentru Dezvoltare Durabilă (2005–2014); Anul internațional al învățării drepturilor omului (2008-2009).

În afara acestor inițiative, alte acțiuni au promovat, printre alte obiective, educația pentru drepturile omului. Menționăm că făcând parte din aceste proiecte globale, în special Mișcarea Educației pentru toți (2000–2015) și Inițiativa mondială a Secretariatului General al ONU pentru Educație și programul de dezvoltare pentru perioada post–2015.

2. Conferința Mondială a Drepturilor Omului de la Viena din 1993

Adoptarea în 1993 (la 25 iunie) prin consensul reprezentanților a 171 de state a Declarației și Programului de acțiune al Conferinței mondiale privind Drepturile Omului de la Viena³⁶ a reprezentat un moment decisiv în istoria ONU. Punctul de plecare al Conferinței mondiale de la Viena l-a constituit convocarea, în anul 1989, de către Adunarea Generală a ONU, a unei

---

³⁶ A se vedea revista *Drepturile Omului*, nr. 2/1993, IRDO, p.8 și urm.

reuniuni mondiale având ca obiectiv examinarea și evaluarea progreselor realizate în domeniul drepturilor omului în perioada scursă de la Declarația Universală a Drepturilor Omului, identificarea obstacolelor și a mijloacelor de remediere.

Ideea forță a Conferinței și a documentelor adoptate (Declarație și Program) este că promovarea și protejarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale trebuie să fie considerate ca obiectiv prioritar al ONU conform scopurilor și principiilor Cartei ONU și a dreptului internațional.

Declarația și Programul de acțiune adoptate de Conferința de la Viena care s-a bucurat de o largă participare (7000 de delegați, din care numeroși universitari și peste 800 de ONG-uri activând în acest domeniu) promovează o nouă viziune a acțiunii la nivel mondial pentru drepturile omului, furnizând un „nou cadru de planificare, de dialog și cooperare” în acest domeniu.

Documentele de la Viena sunt rezultatul unui lung proces de dezbatere cât privește mecanismul de promovare a drepturilor omului în lume, fiind în același timp punctul de plecare pentru un nou efort al comunității internaționale în direcția consolidării și aplicării ansamblului de instrumente referitoare la drepturile omului.

Cele trei reuniuni regionale pregătitoare (Tunis, San Jose și Bangkok) au permis, pe baza dialogului intens dintre guverne, numeroasele organisme ale ONU, diferitele organizații specializate și alte organizații interguvernamentale, dar și cu miile de ONG-uri active în domeniul drepturilor omului și dezvoltării, pregătirea Conferinței. În afara acestor reuniuni, s-au desfășurat o serie de reuniuni oficiale și reuniuni subsidiare în întreaga lume la care au participat sectoare largi ale societăților respective și care și-au adus contribuția lor importantă. Pe baza observațiilor și propunerilor făcute la aceste întâlniri, la reuniunea din mai 1993, comitetul pregător a elaborat un document final care a permis Conferinței, întrunită la Viena, să înceapă lucrările și negocierile finale.

Documentul final adoptat la Viena a fost aprobat de Adunarea Generală la a 48-a sesiune (rezoluția 48/121 din 1993) și reafirmă principiile care s-au impus încă din 1948 pe baza Declarației Universale a Drepturilor Omului, consolidând în același timp fundamentele noilor progrese din acest domeniu.

Declarația și Programul adoptate la Viena sunt documente de o mare forță care pun în evidență principiile universalității, indivizibilității și interdependenței drepturilor economice, sociale, culturale, civile și politice. De asemenea, Conferința de la Viena a permis și alte progrese în domeniul drepturilor omului : drepturile femeilor au fost recunoscute ca drepturi ale omului, accentul pus pe protecția drepturilor copiilor, a persoanelor cu dizabilități, a populațiilor indigene, a migranților și a altor grupuri

vulnerabile; întărirea luptei contra sărăciei și foametei, a intoleranței, a terorismului; întărirea rolului societății civile și a ONG-urilor în acțiunile de promovare și respectare a drepturilor omului; plasarea drepturilor omului în centrul dezbaterilor mondiale cât privește pacea, securitatea și dezvoltarea; declararea dreptului la dezvoltare ca un drept inalienabil și universal care face parte integrantă din drepturile fundamentale ale omului; recunoașterea existenței unei relații de interdependență între democrație, dezvoltare și drepturile omului; întărirea cooperării internaționale în domeniul drepturilor omului etc.

Paragraful 33 (Partea I) al Programului de la Viena este destinat educației și rolului acesteia în întărirea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale. Se menționează în acest sens importanța introducerii drepturilor omului în cadrul planurilor de învățământ și a unei educații care să „favorizeze înțelegerea, toleranța, pacea și relațiile prietenești între națiuni și între toate grupurile rasiale sau religioase și să încurajeze dezvoltarea activităților realizate de ONU în acest domeniu”.

Cât privește educația pentru drepturile omului, Programul specifică rolul acesteia ca și necesitatea difuzării de informații adecvate, teoretice și practice, în acțiunile de promovare a drepturilor tuturor indivizilor, fără diferențiere de rasă, sex, limbă sau religie, atât la nivel național cât și internațional.

Paragrafele 78–82 (Partea II), sunt centrate exclusiv pe educația pentru drepturile omului. Astfel, în paragraful 78 se afirmă că „educația, formarea și informarea pentru drepturile omului sunt indispensabile instaurării și promovării unor relații intercomunitare stabile și armonioase, ca și promovării înțelegerii mutuale, toleranței și păcii”. Pentru realizarea acestui scop, statele și instituțiile trebuie să înscrie drepturile omului, dreptul umanitar și democrația în programul tuturor instituțiilor de învățământ, de tip clasic sau de alt tip. (pgf.79). Educația pentru drepturile omului trebuie să promoveze pacea, democrația, dezvoltarea și justiția socială, prin stimularea înțelegerii și conștientizării importanței angajamentului universal în favoarea acestora. În acest scop, statele trebuie să elaboreze strategii specifice în domeniul promovării educației pentru drepturile omului și să asigure difuzarea informațiilor în rândul marelui public, ținând cont de nevoile specifice ale diferitelor grupuri (femei, copii, persoane cu dizabilități, migranți s.a.). În realizarea acestor acțiuni, guvernele vor trebui să lucreze cu organizațiile interguvernamentale, cu ONG-urile active în acest domeniu, cu toți actorii interesați. În implementarea proiectelor de educație pentru drepturile omului la nivel național, statele pot beneficia de sprijinul, asistență tehnică și consultanță din partea sistemului ONU. În mod concret, este vorba

de sprijin în elaborarea de programe de formare în domeniul drepturilor omului și de educație specifică privind normele enunțate în instrumentele internaționale referitor la drepturile omului și dreptul umanitar și aplicarea lor în acțiuni de formare a unor grupuri specifice (educatori, personal militar, funcționari din sistemul de administrare a justiției).

Conferința Mondială a recomandat Adunării Generale, Comisiei Drepturilor Omului și altor organe și organisme ale ONU proclamarea unui Deceniu al ONU pentru Drepturile Omului cu rol de a consolida acțiunile de protejare și promovare a drepturilor omului, Deceniu care se va desfășura între 1995–2004.

3. Deceniul Mondial al Educației pentru Drepturile Omului (1995–2004)

Prin rezoluția 49/184 adoptată la 23 decembrie 1994, Adunarea Generală a ONU a proclamat începând cu 1 ianuarie 1995 o perioadă de 10 ani ca fiind „Deceniul Națiunilor Unite al Educației pentru Drepturile Omului”.³⁷

Această rezoluție este urmarea Planului mondial de acțiune privind educația pentru drepturile omului și pentru democrație adoptat la Congresul de la Montreal din martie 1993 și a Conferinței mondiale privind drepturile omului de la Viena din 1993.

Activitățile Deceniului în domeniul Educației pentru Drepturile Omului se inspiră din instrumentele internaționale referitoare la drepturile omului, în special din Declarația Universală a Drepturilor Omului și din Declarația și Programul de acțiune de la Viena. Conform acestor dispoziții, prin educație pentru drepturile omului se înțelege „activitățile de formare și informare care vizează edificarea unei culturi universale a drepturilor omului prin transmiterea de cunoștințe, calități și atitudini care să întărească respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”, rolul ei fiind de a contribui la dezvoltarea deplină a personalității umane, de a favoriza înțelegerea, toleranța, egalitatea între sexe și prietenia între toate popoarele lumii, între populațiile indigene și grupurile rasiale, naționale, etnice, religioase, lingvistice.

Prin acest document, Adunarea Generală a ONU își reafirmă, încă din preambul, convingerea că „educația pentru drepturile omului (...) trebuie să fie un proces global desfășurat de-a lungul vieții” și că „pentru a permite tuturor, femei, bărbați și copii, deplina lor dezvoltare, aceștia trebuie să

---

³⁷ A se vedea textul documentului pe [https://documents dds ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/008/03/PDF/N9700803.pdf?OpenElement](https://documents.dds.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/008/03/PDF/N9700803.pdf?OpenElement)

devină conștienți de drepturile lor fundamentale – civile, culturale, economice, politice și sociale”.

Realizarea educației pentru drepturile omului trebuie să vizeze cunoașterea și înțelegerea normelor, noțiunilor și valorilor consacrate de Declarația Universală a Drepturilor Omului, de Pactul internațional privind drepturile civile și politice, a Pactului Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale ca și a altor instrumente internaționale relevante referitoare la drepturile omului.

Deceniul este plasat sub semnul eliminării analfabetismului, educația fiind înțeleasă ca un element indispensabil al vieții individului și al societății, din care drepturile omului fac parte integrantă. Toate activitățile întreprinse în cadrul Deceniului Mondial al Educației pentru Drepturile Omului au ca scop învățarea drepturilor omului în sensul cel mai larg: ca drepturi civile, culturale, economice, politice și sociale având în vedere principiul indivizibilității și interdependenței tuturor acestor drepturi (pgf.4 al Planului de acțiune).

De asemenea, Planul de acțiune a prevăzut ca la sfârșitul Deceniului învățământul să fie egal accesibil femeilor și bărbaților, de orice vârstă sau categorie socială, atât sub forma cursurilor organizate de școală și de unități de formare profesională sau tehnică, cât și prin intermediul unor instituții civile, a familiei sau a mediei (pgf.5).

Pentru a fi eficace, educația pentru drepturile omului trebuie să fie concepută în așa fel încât să țină cont de realitatea mediului social, economic, cultural și politic al țării respective și de nevoile reale ale vieții cotidiene. În același timp, având în vedere interdependența dintre democrație, dezvoltare și drepturile omului, educația și formarea pentru drepturile omului realizată în cadrul Deceniului trebuie să încurajeze participarea democratică a indivizilor la soluționarea problemelor politice, economice, sociale și culturale și să servească progresul și dezvoltarea durabilă centrată pe individ.

Conform Planului de acțiune, actorii implicați vor trebui să urmărească realizarea următoarelor obiective generale și programe de activități: evaluarea nevoilor și elaborarea de strategii pentru ca educația pentru drepturile omului să avanseze la toate nivelele școlare, în învățământul profesional și în cadrul tuturor formelor de învățământ, instituționalizate sau nu; crearea și întărirea programelor și capacităților de învățare a drepturilor omului la nivel internațional, regional, național și local; elaborarea, în mod coordonat, a unei documentații pedagogice consacrată drepturilor omului; întărirea rolului mediei la învățarea drepturilor omului; difuzarea în întreaga lume a Declarației Universale a Drepturilor Omului, în cât mai multe limbi,

și în forme adaptate diferitelor tipuri și nivele de instituții și accesibile persoanelor cu dizabilități (pgf.29–92).

Actorii relevanți implicați în punerea în aplicare a Planului de acțiune sunt, în primul rând guvernele, care, în funcție de nevoile naționale în materie de educație pentru drepturile omului, vor elabora planuri naționale, vor colecta fonduri și vor coordona activitățile pentru realizarea obiectivelor Deceniului, prin crearea de programe pentru drepturile omului, realizarea de campanii naționale de informare, prin crearea de centre naționale de documentare, informare și formare pentru drepturile omului având sarcina de a realiza lucrări de cercetare, de formare a formatorilor, organizarea de conferințe, ateliere și cursuri deschise publicului larg. De asemenea, instituțiile naționale care activează în domeniul drepturilor omului (instituții de cercetare în domeniul drepturilor omului, Comisii ale drepturilor omului, birouri de mediatori) vor trebui să joace un rol major în elaborarea, coordonarea și aplicarea programelor de educație și formare pentru drepturile omului la nivel național. În același timp, ONG-urile naționale, asociațiile locale și profesionale și cetățenii interesați de această problemă sunt chemați să se implice și să participe la acțiunile de realizare a obiectivelor Deceniului.

Întrucât marele public este ținta principală a acțiunilor de informare cât privește drepturile omului, inițiativele luate în cadrul Deceniului ONU al Educației pentru Drepturile Omului fac apel la suporturi audiovizuale și multimedia care vizează categorii cât mai largi ale populației, atât prin rețeaua de învățământ de tip școlar, formal, nonformal și informal, cât și prin media. O importanță deosebită este acordată promovării, prin educație și formare, drepturilor femeilor, copiilor, persoanelor în vârstă, persoanelor cu dizabilități, minorităților, refugiaților, populațiilor indigene, persoanelor care trăiesc în sărăcie extremă, persoanelor seropozitive și altor grupuri cu nevoi specifice sau vulnerabile (pgf.20–26).

Planul de acțiune subliniază rolul important care revine școlilor, universităților, programelor și instituțiilor de formare profesională și tehnică în elaborarea de programe referitoare la drepturile omului și realizarea de suporturi pedagogice și a unor documentații corespunzătoare, cu ajutorul guvernelor, donatorilor și al diferitelor programe internaționale pentru a le încorpora în sistemul de învățământ încă de la nivelul preșcolar, apoi în învățământul primar, secundar, superior, și până la cel de perfecționare a adulților.

Sarcina coordonării punerii în practică a Planului de acțiune revine în mod expres Înaltului Comisariat al ONU pentru Drepturile Omului și a Centrului pentru Drepturile Omului. Acesta din urmă, în consultare cu

UNESCO, oferă guvernelor, la cererea acestora, programe de educație, formare și informare în domeniul drepturilor omului, burse de perfecționare și servicii de consultanță. În acest sens, accentul este pus pe formarea educatorilor, a agenților de poliție, a funcționarilor din administrația penitenciarelor, a juriștilor, a personalului militar s.a. Prin experiența acumulată în domeniul educației, pedagogiei și în materie de drepturi ale omului, UNESCO este chemată să joace un rol major în elaborarea, aplicarea și evaluarea proiectelor din Planul de acțiune, prin intermediul rețelei sale de școli, cluburi, catedre ale Drepturilor Omului sau comisiile naționale. De asemenea, au fost solicitate să colaboreze pentru dezvoltarea capacităților în domeniul educației pentru drepturile omului și alte instituții specializate ale ONU (UNICEF, Înaltul Comisariat al ONU pentru refugiați, Voluntarii ONU, și alte instituții de cercetare și formare ale ONU s.a.). În același timp, și alte organizații internaționale, în special organizațiile interguvernamentale și ONG-urile angajate în acțiuni referitoare la drepturile omului au fost invitate să-și intensifice activitățile în acest domeniu.

Deceniul ONU al Educației pentru Drepturile Omului s-a încheiat în 2004. Evaluarea rezultatelor înregistrate în cei zece ani de punere în practică arată progresele, dar și lipsurile care se mențin, cât privește situația educației în acest domeniu la nivel local, regional și internațional.³⁸ Astfel, pe baza rapoartelor naționale s-a constatat că, global, activitățile educative în domeniul drepturilor omului s-au intensificat și diversificat, în cele mai multe țări educația și formarea pentru drepturile omului impunându-se ca priorități. Cele mai multe guverne au confirmat rolul Deceniului de catalizator al interesului privind educația pentru drepturile omului prin desfășurarea de acțiuni de sensibilizare a opiniei publice cât privește necesitatea unei astfel de educații și a importanței creării unui cadru de cooperare internațională în acest domeniu.

În mod concret, experiențele pozitive se referă la: crearea de comitete speciale în acest domeniu, de instituții naționale sau de departamente în cadrul universităților pentru drepturile omului, în asociație sau în colaborare cu ONG-urile; elaborarea de programe de educație și formare sau revizuirea celor existente; revizuirea manualelor școlare; punerea la punct de noi materiale pedagogice; organizarea de activități extrașcolare (tabere, competiții, excursii școlare, expoziții etc.); organizarea de cursuri de formare

---

³⁸ A se vedea documentul UNESCO privind Raportul de evaluare a implementării Deceniului Mondial privind Educația pentru Drepturile Omului pe <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/112/37/PDF/G0411237.pdf?OpenElement>

pedagogică în acest domeniu; organizarea, la nivelul învățământului superior, de cursuri special consacrate drepturilor omului, crearea de catedre și institute pentru drepturile omului, organizarea de seminarii și conferințe ; organizarea de cursuri pentru cadrele didactice, pentru funcționarii din domeniul justiției, pentru jurnaliști etc.

Eșecurile puse în evidență de raportul de evaluare s-au înregistrat în special în țările confruntate cu situații de conflicte violente, în societăți multiculturale sau confruntate cu fenomenul migrației. În aceste contexte s-au manifestat cele mai multe cazuri de nerespectare a drepturilor omului în general, și în special a drepturilor femeilor sau ale migranților. Un domeniu important în care progresele sunt slabe este cel referitor la mijloacele pedagogice de realizare a educației pentru drepturile omului, la instrumentele de evaluare și a studiilor de impact, sau a mecanismelor de coordonare eficace a activităților guvernamentale și a ONG-urilor. S-a remarcat de asemenea asistența insuficientă din partea ONU, în special asistența tehnică pentru evaluarea nevoilor și în elaborarea de planuri naționale pentru formarea de formatori în acest domeniu.

În vederea consolidării programelor naționale, regionale și internaționale inițiate de acest prim Deceniu al Educației pentru Drepturile Omului, guvernele s-au pronunțat pentru un al Doilea Deceniu care să permită continuarea activităților începute, dar și aplicarea de noi acțiuni care să permită atingerea obiectivelor.

4. Declarația Mileniului 2000

Anul 2000 a constituit un moment unic în istoria ONU, când liderii statelor membre s-au reunit pentru a reafirma, la trecerea în mileniul al treilea, o nouă viziune globală a dezvoltării umanității.

La originea acestei inițiative se află Rezoluția 53/202 adoptată la 17 decembrie 1998, prin care Adunarea Generală a decis ca cea de-a 55-a sesiune a sa, care urma să aibă loc în septembrie 2000, să se numească „Adunarea Mileniului”. Această întâlnire a șefilor de state și guverne, cea mai importantă care s-a ținut până atunci, și-a propus ca, prin consens global, să inițieze un proiect privind dezvoltarea omenirii în secolul al XXI-lea și să reexamineze, în acest scop, rolul ONU în contextul provocărilor de amploare ale anilor 1990 (sărăcie și dezechilibre de dezvoltare, catastrofe naturale, conflicte) pentru a construi o lume mai bună și solidară care să respecte demnitatea umană și valorile universale consacrate de Carta ONU.

La 8 septembrie 2000 a fost semnată Declarația Mileniului care este declarația oficială a ONU a anului 2000, semnată de șefii a 193 de state și guverne și de 23 de organizații internaționale. Prin acest document solemn

(R/55/2) se reafirmă atașamentul statelor membre față de ONU și de Carta ONU, ca fundamente ale unei lumi mai pașnice, mai prospere și mai juste, ca și responsabilitatea comună a statelor în respectarea principiilor demnității umane, ale egalității și echității, față de toți cetățenii lumii și în special față de cei mai vulnerabili, și în primul rând față de copii.³⁹

În mod explicit, Declarația Mileniului reafirmă angajamentul față de scopurile și principiile cu valoare universală enunțate în Carta ONU: respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, a egalității în drepturi ale tuturor, fără diferență de rasă, sex, limbă sau religie. Se reafirmă, de asemenea, principiile care trebuie să fie fundamentul relațiilor internaționale în secolul al XXI-lea și anume: libertatea, egalitatea, solidaritatea, toleranța, respectarea mediului, responsabilitate comună globală. Aceste mari direcții de acțiune vor fi realizate prin asigurarea păcii și dezarmării; dezvoltarea și eliminarea sărăciei; protejarea mediului; respectarea drepturilor omului, democrație și bună guvernare; protejarea grupurilor vulnerabile; soluționarea problemelor specifice ale Africii; întărirea rolului ONU.

În lumina acestor valori și principii, au fost adoptate „Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltare”, care urmau să fie atinse până în anul 2015, și care își propuneau soluționarea a opt mari provocări ale omenirii. Rolul acestor Obiective a fost de a incita conștientizarea publică și de a contribui la mobilizarea resurselor la nivel mondial și național pentru rezolvarea marilor probleme ale societății globale, vizate fiind în primul rând țările în curs de dezvoltare și cele mai puțin dezvoltate.

Transformarea globală proiectată urma să fie realizată prin cele opt obiective (și țintele corespunzătoare) de dezvoltare din diferite domenii stabilite prin Cadrul de acțiune și anume: 1) Reducerea sărăciei extreme și a foametei (prin reducerea cu 50%, între 1990-2005, a populației mondiale al cărei venit este mai mic de un dolar/zi, prin furnizarea de locuri de muncă decente și productive pentru toți, inclusiv pentru femei și tineri, prin reducerea cu 50% a populației care suferă de foame, ș.a.); 2) Asigurarea educației primare pentru toți, acest obiectiv urmărind ca toți copiii, băieți și fete, din întreaga lume, să poată beneficia, până în 2015, de un ciclu complet de studii primare, în condițiile în care doar 88% din copiii din țările în dezvoltare sunt școlarizați; 3) Promovarea egalității între sexe și emanciparea femeilor, obiectiv care urmărea eliminarea disparităților între sexe, în special

---

³⁹ A se vedea textul Declarației Mileniului pe <http://www.un.org/french/millenaire/ares552f.htm>. A se vedea, de asemenea, *Declarația Mileniului adoptată la 8 septembrie 2000 de către ONU*, în revista *Drepturile Omului*, nr. 4/2000, IRDO.

în domeniul educației primare și secundare, până în 2015, la toate nivelele de educație, știind că, în medie, în țările în curs de dezvoltare, doar 94 de fete sunt școlarizate la 100 de băieți și că doar în două țări din trei, egalitatea între sexe în domeniul școlar este atinsă. Acest obiectiv a vizat cu prioritate, dar nu exclusiv, zonele rurale și sărace ale lumii. Cât privește obiectivul emancipării femeii, acesta a fost un obiectiv de lungă durată, urmărit atât în țările în dezvoltare cât și în țările industrializate, ținând cont de faptul că în țările în curs de dezvoltare numai 39% din locurile de muncă neagricole sunt ocupate de femei, în timp ce în țările avansate el este de 46%; 4) Reducerea mortalității infantile, în condițiile în care un copil născut într-o țară în dezvoltare are de 13 ori mai multe riscuri de a muri în primii 5 ani de viață decât un copil din țările dezvoltate, cauzele principale fiind bolile și nivelul scăzut de educație al mamelor; 5) Ameliorarea sănătății materne, având în vedere că în anul 2000 au existat aproximativ 500000 de decese/an din care 99% în țările în dezvoltare, în special în Africa sub-sahariană, obiectivul stabilit fiind de reducere cu 50% a mortalității materne între 1990–2005; 6) Combaterea HIV/SIDA și a altor boli, prin stoparea acestora și acces nediscriminant la tratamente de prevenție; 7) Asigurarea unui mediu durabil prin includerea principiilor dezvoltării durabile în politicile și programele naționale, prin conservarea biodiversității și acces la apa potabilă salubră pentru toți locuitorii planetei; 8) Dezvoltarea unui parteneriat mondial prin creșterea ajutorului pentru dezvoltare în special în favoarea țărilor cele mai sărace, insulare și mici, prin reeșalonarea datoriei externe a țărilor sărace, prin politici naționale de sănătate publică, prin ameliorarea accesului populațiilor din țările în dezvoltare la progresele tehnologice.

Tot în anul 2000 a avut loc *Forumul privind educația de la Dakar*, care a stabilit cadrul de acțiune pentru atingerea Obiectivului al doilea din Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltare, cel care fixa prioritățile de dezvoltare în materie de educație pentru perioada 2000–2015 („asigurarea educației primare pentru toți copiii”).

Programul de acțiune de la Dakar a stabilit următoarele obiective de punere în practică a angajamentelor la nivel internațional, regional și național în domeniul educației: dezvoltarea și ameliorarea sub toate aspectele ale educației specifice fragedei copilării și în special a copiilor cei mai vulnerabili și defavorizați; posibilitatea ca până în 2015 toți copiii, în special fetele, copiii în dificultate și cei aparținând minorităților etnice să acceadă la un învățământ primar obligatoriu și gratuit de calitate și să-l urmeze până la terminare; acces echitabil la programe adecvate pentru toți tinerii și adulții având și dobândirea de cunoștințe și competențe necesare vieții cotidiene; ameliorarea cu 50% a nivelului de alfabetizare a adulților, și în special a

femeilor, până în 2015, și asigurarea pentru toți adulții a unui acces echitabil la programele de educație de bază și de educație personală; eliminarea disparităților între sexe în învățământul primar și secundar până în 2015, instaurarea egalității în acest domeniu și asigurarea, în special pentru fete, a unui acces echitabil și fără restricție la o educație de bază de calitate cu aceleași șanse de reușită; ameliorarea sub toate aspectele a calității educației, în așa fel încât să se asigure pentru toți rezultate la învățătură recunoscute, în special cât privește lectura, scrisul și socotitul⁴⁰.

Întrucât Obiectivele Mileniului și ale Forumului de la Dakar nu au fost integral realizate, comunitatea internațională s-a angajat, prin Agenda 2030 și programul Educație post-2015, să continue și să extindă acțiunile vizând atingerea acestor obiective de transformare globală.

5. Deceniul Internațional pentru o cultură a păcii și non-violenței pentru copiii lumii (2001–2010)

Anul 2000 a fost declarat „Anul internațional al culturii și păcii”. Acest moment a constituit punctul de plecare al unei mobilizări mondiale excepționale pentru promovarea unei culturi a păcii, Națiunile Unite decretând deceniul 2001-2010 ca „Deceniul internațional al promovării unei culturi a non-violenței și a păcii pentru copiii lumii”, iar ziua de 21 septembrie este de atunci „Ziua mondială a Păcii”. Aceste acțiuni au mobilizat, într-un efort internațional de amploare, pe toți cei care activau în domeniul promovării înțelegerii și a unei culturi a păcii, una din marile provocări ale epocii.

În conformitate cu definițiile și viziunea ONU, cultura păcii este un „ansamblu de valori, atitudini, comportamente și moduri de viață care resping violența și previn conflictele prin eliminarea surselor acestora prin dialog și negociere între indivizi, grupuri și state”, Potrivit rezoluțiilor ONU, „o cultura a non-violenței și a păcii încurajează respectarea vieții și a demnității fiecărei ființe umane fără prejudecăți și discriminări de nicio natură”⁴¹.

Educației îi revine un rol important în crearea și consolidarea unei culturi a păcii, în stimularea toleranței și înțelegerii între toate popoarele și grupurile etnice, rasiale și religioase. Educația poate contribui la realizarea acestor

⁴⁰ A se vedea textul adoptat la Forumul mondial privind educația de la Dakar (26-28 aprilie 2000) și intitulat *Educație pentru toți* (în versiunile originale) pe http://www.unesco.org/education/efa/fr/wef_2000/

⁴¹ Rezoluția ONU A/RE/52/13 (Cultura păcii) și A/53/243 (Declarație și Program de acțiune privind cultura păcii). A se vedea textul Declarației pe <http://www.mvtpaix.org/wordpress/culture-de-paix/decennie/decennie/>

obiective în special prin sistemul de învățământ menit să sensibilizeze și să inițieze copiii în practica non-violenței și a păcii, ceea ce contribuie la realizarea scopurilor și principiilor enunțate de Carta Națiunilor Unite.

Această viziune asupra importanței educației în edificarea unei culturi a păcii și non-violenței este clar exprimată în *Declarația și programul de acțiune privind cultura păcii* care stipulează ca obiectiv general consolidarea unei culturi a păcii prin educație, prin revizuirea programelor de învățământ în scopul promovării unor valori, comportamente și moduri de viața care să încurajeze o cultură a păcii, ca de exemplu, soluționarea pe cale pașnică a conflictelor, promovarea dialogului, căutarea consensului și a non-violenței. În acest sens, statele membre ale ONU au fost invitate să ia „măsurile necesare pentru ca practica non-violenței și a păcii să fie predată la toate nivelurile societății, inclusiv în unitățile de învățământ”.

Programul de acțiune al Deceniului păcii propune și alte direcții și domenii de acțiune indispensabile instaurării unei culturi a păcii, ca și o serie de obiective specifice prin care acestea pot fi atinse: promovarea dezvoltării economice și sociale durabile, prin reducerea inegalităților sociale și economice, eradicarea sărăciei, asigurarea securității alimentare, promovarea justiției sociale, emanciparea femeilor, adoptarea de măsuri speciale pentru grupurile cu nevoi specifice, durabilitatea mediului; promovarea respectării tuturor drepturilor omului, plecând de la complementaritatea drepturilor omului și a culturii păcii, deoarece violența și războiul împiedică asigurarea și respectarea drepturilor omului, după cum, fără drepturile omului, nu poate exista o cultură a păcii; asigurarea egalității între femei și bărbați prin deplină participare a femeilor la luarea deciziilor economice, sociale și politice, prin eliminarea tuturor formelor de discriminare și de violență contra femeilor, ca și prin ajutorarea și sprijinirea femeilor aflate în condiții de necesitate; întărirea principiilor și practicilor democratice și a participării directe în toate sectoarele societății, asigurarea unei guvernări și ale unei administrații transparente, promovarea luptei contra terorismului, a criminalității organizate, a corupției, a drogurilor ilicite și a spălării de bani – condiții necesare menținerii păcii și securității; dezvoltarea înțelegerii, toleranței și a solidarității prin eliminarea războaielor și a conflictelor violente, prin încurajarea toleranței și solidarității între toate popoarele și culturile, prin dialog și schimb de informații; susținerea și încurajarea liberei circulații a informațiilor și cunoștințelor, prin asigurarea libertății informației și comunicării și accesul comun la cunoștințe; luarea de măsuri de contracarare a promovării violenței prin media, inclusiv a mediei legată de noile tehnologii ale informației și comunicării; promovarea păcii și securității internaționale prin încurajarea eforturilor privind de exemplu negocierea pe

cale pașnică a diferendelor, eliminarea producției și traficului ilicit de armament, favorizarea soluționării umane a situațiilor de conflict etc.

În ciuda acestor obiective generoase și ambițioase, și a eforturilor întreprinse în această direcție, în lume continuă să existe și chiar să se extindă conflictele și violența, numeroase zone, în special în Orientul Mijlociu și Africa, fiind teatrul războaielor și distrugerilor. De asemenea, copii și femeii sunt încă victime ale traficului de persoane, comerțul cu armament și droguri, criminalitatea organizată și terorismul internațional continuă să amenințe pacea și securitatea globală.

6. Deceniul ONU privind Educația pentru Dezvoltare Durabilă (2005–2014)

În decembrie 2002, Adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția 57/254 prin care perioada 2005-2014 a fost proclamată Deceniul ONU privind educația pentru dezvoltare durabilă, UNESCO fiind însărcinată cu elaborarea și coordonarea acestui proiect global.⁴²

Deceniul privind educația pentru dezvoltare durabilă se înscrie și este în legătură strânsă cu alte mișcări și acțiuni cheie privind educația, în special cu Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltare, Mișcarea Educație pentru Toți și Deceniul Națiunilor Unite pentru alfabetizare (care se plasează de asemenea în perspectiva Educației pentru toți).

Rezultat al unei largi consultări internaționale desfășurate între organisme ale ONU, guverne, organizații ale societății civile și ONG-uri, experți și specialiști, Planul internațional de implementare al Deceniului privind Educația pentru Dezvoltare Durabilă reprezintă un document strategic de importanță majoră prin care statele se angajează să îndeplinească scopurile și obiectivele acestui proiect mondial. Acest Plan de acțiune enunță obiectivele, prioritățile, etapele și principiile care trebuie să ghideze activitățile Deceniului.

Astfel, având în vedere că provocările sociale, ecologice și economice sunt considerabile și ating toate aspectele vieții, scopul global al Deceniului este de a integra într-o acțiune complexă și ambițioasă principiile, valorile și practicile dezvoltării durabile în toate aspectele educației și în procesele de învățământ. Acest efort educativ își propune să determine schimbări de comportament care la rândul lor vor influența pozitiv integritatea mediului,

---

⁴² A se vedea textul *Deceniului ONU privind Educația pentru Dezvoltare Durabilă* și *Planul internațional de implementare* pe <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148654f.pdf>

viabilitatea economică și crearea unei societăți juste pentru generațiile prezente și viitoare.

Concepția globală a educației pentru dezvoltare durabilă are la bază ideea că prin educație fiecare individ poate să deprindă valorile, comportamentele și modurile de viață care să asigure o transformare pozitivă a societății. În această viziune, obiectivul general al Deceniului este de a „încuraja guvernele să includă în strategiile lor și în planurile de acțiune în materie de educație, și, dacă este cazul, în planurile de dezvoltare naționale, măsuri care să permită transpunerea în practică a obiectivelor Deceniului privind educația pentru dezvoltare durabilă” (rezoluția 59/237). În acest scop, Adunarea Generală a invitat guvernele ca, în colaborare cu societatea civilă și cu alți actori interesați, să sprijine sensibilizarea publicului și participarea acestuia la acțiunile Deceniului.

Obiectivele specifice ale Deceniului sunt următoarele: facilitarea creării de rețele, legături și schimburi de informații și bune practici între părțile interesate în domeniul educației pentru dezvoltare durabilă; participarea la ameliorarea calității învățământului și a educației pentru dezvoltare durabilă; acordarea de asistență guvernelor pentru ca acestea să atingă Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltare prin acțiuni de educație pentru dezvoltare durabilă; sprijinirea guvernelor în acțiunea lor de reformare a învățământului.

La nivel național, aceste obiective implică, în principal, promovarea unei viziuni a dezvoltării durabile prin toate formele de educație, de sensibilizare a opiniei publice și prin acțiuni de promovare a rolului important al educației și formării pentru dezvoltarea durabilă.

În cadrul Planului internațional de aplicare a Deceniului privind Educația pentru Dezvoltare Durabilă, trei domenii sunt prioritare: problema durabilității care trebuie să figureze în programele de învățământ; rolul valorilor în educația pentru dezvoltare durabilă; legătura dintre Deceniul pentru educație în domeniul dezvoltării durabile și alte inițiative în materie de educație.

Astfel, referitor la problema durabilității, educația pentru dezvoltare durabilă va trebui să aibă în vedere cele trei sfere complexe și interdependente ale dezvoltării durabile, și anume: mediul, societatea și economia. Educația în acest domeniu necesită aplicarea de strategii educative elaborate în scopul identificării de soluții concrete de rezolvare a provocărilor care amenință durabilitatea planetei. Cât privește valorile, educația pentru dezvoltare durabilă trebuie să contribuie la înțelegerea valorilor specifice (locale, culturale) ale diferitelor societăți și care influențează modalitățile prin care diferite țări decid să abordeze dezvoltarea durabilă. În același timp, educația pentru dezvoltare durabilă trebuie să se desfășoare în legătură cu

alte inițiative internaționale în materie de educație, în primul rând realizarea Obiectivelor Mileniului pentru Dezvoltare și proiectul *Educație pentru toți*, toate aceste inițiative internaționale având ca punct comun considerarea rolului important al educației de bază și a necesității de a o extinde și de a-i ameliora calitatea. În raport cu aceste proiecte, educația pentru dezvoltare durabilă, având ca obiect fenomenul complex al dezvoltării durabile, depășește domeniul strict al educației, extinzându-se la toate aspectele mediului social și instituțional. Acest tip de educație se concentrează pe valori și principii implicite vehiculate de educație și se preocupă mai mult decât celelalte inițiative de conținutul și scopul educației. Promovând această viziune asupra educației, conceperea și planificarea educației pentru dezvoltare durabilă trebuie să includă practici și demersuri care să favorizeze transformarea durabilă și ea trebuie inclusă în procesul pedagogic.

Realizarea obiectivelor Deceniului prin Planul internațional de implementare este un demers de parteneriat și alianțe, în această acțiune fiind implicate guverne, numeroase organizații, rețele, comunități educative, asociații de voluntari, sectorul privat. Fiecare din acești parteneri are probleme, obiective și practici specifice, fiecare are propria expertiză în materie de educație pentru dezvoltare durabilă, fiecare își poate aduce propria contribuție în domeniul educației și formării, al modalităților specifice de acțiune.

De exemplu, la nivel național, obiectivele educației pentru dezvoltare durabilă sunt, printre altele: declararea educației pentru dezvoltare durabilă ca prioritate și, unde este posibil, integrarea acesteia în planurile naționale de dezvoltare durabilă și în planurile naționale de învățământ; elaborarea de politici și măsuri pentru sprijinirea acestui tip de educație; furnizarea de cunoștințe și informații necesare pentru punerea în practică a educației pentru dezvoltare durabilă. La nivel regional, se poate urmări integrarea educației pentru dezvoltare durabilă în sistemele de educație formală, în cadrul disciplinelor pertinente, dar și în cadrul educației nonformale și informale dezvoltate în perspectivă regională. La nivel internațional, acțiunile trebuie să reflecte contribuțiile și opiniile diferiților actori care acționează în domeniul educației pentru dezvoltare durabilă. La nivel global, rolul cheie în această materie revine UNESCO, ca laborator de idei și organism normativ, ca centru de schimb de informații în acest domeniu al educării, formării și informării. Concret, UNESCO are rolul de a atrage noi parteneri și de a dezvolta parteneriate cu sectorul privat, cu tinerii, cu media, de a urmări și evalua acțiunile desfășurate, de a fi un forum de cercetări privind educația pentru dezvoltare durabilă, de a stabili legături între statele care au

realizat programe, politici, lucrări de cercetare referitoare la educația pentru dezvoltare durabilă și cele care au nevoie de expertiză în acest domeniu etc.

Deceniul privind Educația pentru dezvoltare durabilă se desfășoară în mai multe etape, cele mai importante fiind: implementarea de planuri/activități în statele membre; elaborarea de planuri sau strategii regionale; definirea indicatorilor și a mecanismelor de urmărire a rezultatelor; identificarea exemplelor de bune practici; difuzarea informațiilor cât privește lucrările de cercetare-dezvoltare și inovațiile pertinente în domeniu; realizarea de parteneriate etc.

Pentru punerea în practică a etapelor și realizarea activităților din cadrul Deceniului, au fost stabilite o serie de strategii: elaborarea unei viziuni comune care să mobilizeze, prin sensibilizare și conștientizare a problematicii dezvoltării durabile și realizarea de colaborări între actorii interesați; strategii de consultare prin implicarea largă a publicului, prin dezbateri, publicarea de rapoarte, prin organizarea de campanii de sensibilizare și participare; realizarea de parteneriate, rețele și alianțe între părțile interesate la toate nivelele; întărirea capacității de formare prin punerea în comun a cunoștințelor și competențelor din domeniul educației pentru dezvoltare durabilă, prin formarea de formatori și perfecționarea tehnicilor pedagogice pentru a asigura o educație pentru dezvoltare durabilă de calitate; stimularea cercetării și inovației și integrarea în programele școlare și de educație de noi discipline legate de societatea cunoașterii, atât la nivelul educației de bază cât și la nivelul învățământului superior, al formării, al sensibilizării publicului sau al mediei; utilizarea tehnologiilor informației și comunicării care sunt vitale pentru educația pentru dezvoltare durabilă, constituind mijloace de facilitare a parteneriatelor, de stocare a datelor, de difuzare a informațiilor necesare educației pentru dezvoltare durabilă (teleînvățare, internet etc.); urmărirea și evaluarea aplicării în vederea determinării schimbărilor și impactului acțiunilor de educație pentru dezvoltare durabilă la toate nivelele, internațional, regional, național și local.

7. Programul mondial privind Educația pentru Drepturile Omului

Prin rezoluția 59/113A, din 10 decembrie 2004, Adunarea Generală a ONU a proclamat Programul mondial de Educație pentru Drepturile Omului, inițiativă care, începând din 2005, urmărește impulsivarea și realizarea, în etape, a unor programe de educație în acest domeniu prin luarea de măsuri efective care să faciliteze integrarea educației pentru drepturile omului în toate sectoarele. Coordonarea generală a acestui program este asigurată de Înalțul Comisariat al ONU pentru Drepturile Omului.

Programul este urmarea acțiunilor pentru drepturile omului desfășurate prin Campania mondială de informare privind drepturile omului axată pe elaborarea și difuzarea de documente de informare privind drepturile omului; Deceniul Națiunilor Unite pentru drepturile omului (1995–2005) și a planului său de acțiune prin care s-a încurajat formularea și punerea în practică a unor strategii globale eficace și viabile la nivel național; Deceniul internațional de promovare a unei culturi a non-violenței în favoarea copiilor lumii (2001–2010).

Obiectivul central al acestui Program mondial este continuarea și extinderea aplicării de programe de educație pentru drepturile omului, prin acțiuni de promovare a unei concepții comune asupra principiilor fundamentale și a metodelor de educație în acest domeniu. Realizarea acestui obiectiv general implică acțiuni concrete de punerea în practică a unui cadru concret de programe și intervenții, dar și eforturi de inițiere și dezvoltare a parteneriatelor și cooperării la toate nivelele, internațional, național și comunitar.

Programul este expresia concretă a recunoașterii crescânde de către comunitatea internațională a faptului că educația pentru drepturile omului poate produce rezultate de o importanță considerabilă. Axată pe promovarea și apărarea respectării demnității umane, a egalității și participării la luarea deciziilor în mod democratic, această educație contribuie la prevenirea încălcării drepturilor omului și a conflictelor violente.

Spre deosebire de Deceniul Națiunilor Unite privind Educația pentru Drepturile Omului (1995–2004) care se încadra într-o perioadă strict definită și restrânsă, Programul mondial este conceput a se desfășura în mai multe etape nelimitate în timp. Astfel, de exemplu, dacă în prima fază (2005–2009) accentul este pus pe sistemele de învățământ primar și secundar, și chiar dacă, începând cu anul 2010, publicul țintă s-a schimbat, Consiliul drepturilor omului a continuat să încurajeze statele membre să implementeze activitățile de educație pentru drepturile omului în instituțiile de învățământ primar și secundar. Această orientare, care dă continuitate proiectului, este menținută și în faza actuală a Programului, care se desfășoară în două direcții, una de consolidare a acțiunilor din primele două faze și o componentă specifică.

Obiectivele declarate ale Programului sunt, conform Planului de acțiune, următoarele⁴³: promovarea unei culturi a drepturilor omului; realizarea, pe

---

⁴³ A se vedea *Planul de acțiune pentru prima fază (2005-2009) a Programului mondial privind drepturile omului*, A/59/525/Rev.1, p.4 (în limba franceză) pe <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/253/75/PDF/N0525375.pdf?OpenElement>

baza instrumentelor internaționale, a unui consens cât privește metodele și principiile fundamentale ale educației pentru drepturile omului; realizarea educației pentru drepturile omului ca o prioritate la nivel național, regional și internațional; crearea unui cadru colectiv comun de acțiune pentru diferiții actori interesați; sprijinirea creării și dezvoltării de parteneriate și acțiuni de cooperare la toate nivelele în acest domeniu; analizarea, evaluarea și facilitarea programelor existente de educație pentru drepturile omului, în vederea identificării exemplurilor de succes, încurajarea acțiunilor și măsurilor de continuare a acestora și elaborarea altora noi; promovarea aplicării Declarației ONU privind educația pentru drepturile omului.

Programul s-a desfășurat în trei faze. O primă fază, realizată între 2005 și 2009, a vizat integrarea educației pentru drepturile omului în sistemul de învățământ primar și secundar. Pe baza acumulărilor din această primă etapă, faza a doua (2010–2014) s-a centrat pe instituțiile care, după școală, au rolul de a forma viitorii cetățeni și lideri. Este vorba de instituțiile de învățământ superior, dar și de actorii implicați în mod deosebit în activitatea de supraveghere a respectării, protejării și aplicării acestor drepturi, adică funcționarii, responsabilii pentru aplicarea legilor și personalul militar. Faza a treia (2015–2019), în curs, vizează promovarea formării în domeniul educației pentru drepturile omului pentru profesioniștii din media și pentru jurnaliști, concomitent cu continuarea activităților din fazele precedente.

Pentru fiecare fază a Programului mondial s-au adoptat Planuri de acțiune care propun strategii practice și recomandări în vederea implementării Programului la nivel național. Aceste planuri de acțiune sunt elaborate în așa fel încât să țină cont de diversitatea contextelor și de posibilitățile naționale diferite de integrare a drepturilor omului în educația școlară.

Pentru toate fazele, Planul de acțiune pune în relief componentele implementării educației pentru drepturile omului, în funcție de obiectivul general și obiectivele specifice ale etapei respective și anume: 1. Componenta „Politici” care vizează adoptarea, în cadrul unei abordări participative, a unor politici, măsuri, legi și strategii în favoarea educației pentru drepturile omului; 2. Componenta „Implementarea politicilor” care constă în planificarea aplicării politicilor educaționale menționate prin adoptarea de măsuri organizatorice corespunzătoare și prin încurajarea și facilitarea implicării tuturor actorilor relevanți; 3. Componenta „Mediul educativ” a cărui realizare urmărește crearea unui mediu care respectă și promovează drepturile omului și libertățile fundamentale, care furnizează tuturor actorilor implicați oportunități de a practica drepturile omului prin diferite activități în viața cotidiană; 4. Componenta „Instrumente și procese educative” care vizează realizarea unor procese educative bazate pe drepturi,

a unor conținuturi și obiective curriculare, a unor practici, materiale didactice și metodologii participative și democratice etc.; 5. Componenta „Formarea inițială și continuă a actorilor relevanți” care constă în exercitarea de către aceștia a profesiei lor concomitent cu furnizarea, prin formare prealabilă și continuă, a cunoștințelor, abilităților și comportamentelor necesare facilitării învățării și practicării drepturilor omului.

În vederea implementării acestor componente, Planul de acțiune cuprinde, sub forma unui apendice, o serie de indicații asupra modalităților de realizare, propunând o serie de bune practici utilizate care s-au dovedit de succes, dar și studii și cercetări.

De asemenea, Planul de acțiune prevede evaluarea activității de implementare a componentelor, pe baza bilanțului acțiunilor realizate de fiecare țară cu menționarea progreselor înregistrate. Raportul final de evaluare elaborat pe baza rapoartelor naționale este realizat de Comitetul de coordonare inter-instituții, în cooperare cu diferite organizații internaționale, regionale și organizații neguvernamentale interesate, și supus apoi Adunării Generale a ONU.

7.1. Prima etapă a Programului mondial (2005–2009)

Această primă etapă, consacrată integrării educației pentru drepturile omului în sistemul școlilor primare și secundare, a fost lansată la început pentru trei ani (până în 2007). După aceea, Consiliul Drepturilor Omului a decis, prin rezoluția 6/24 din 28 septembrie 2007, prelungirea ei, până la sfârșitul anului 2009.

Planul de acțiune al acestei prime faze, la a cărei elaborare a participat un grup larg de specialiști în educația pentru drepturile omului din toate continentele, a propus o strategie concretă și un set de idei practice care să permită desfășurarea educației pentru drepturile omului la nivel național.

Planul de acțiune a fost adoptat de Adunarea Generală a ONU prin rezoluția 59/113B din 14 iulie 2005. Pentru facilitarea punerii în practică a acestui plan a fost creat, în septembrie 2006, Comitetul de coordonare inter-instituții al Națiunilor Unite în domeniul educației pentru drepturile omului în sistemul școlar (UNIACC).

În aceeași rezoluție, Adunarea Generală încurajează statele membre să aplice Planul de acțiune în funcție de mijloacele de care dispun, lansând în același timp un apel organelor, organismelor și instituțiilor interesate din sistemul Națiunilor Unite, dar și altor organisme interguvernamentale și neguvernamentale, să își aducă contribuția, în cadrul mandatelor lor, la aplicarea acestui plan de acțiune la nivel național și să furnizeze, la cererea statelor, o asistență tehnică în acest scop.

În ceea ce privește importanța primei faze a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului, așa cum raportul final de evaluare arată, acest Program, prin care comunitatea internațională și-a arătat interesul și angajamentul pe termen lung în promovarea acestui tip de educație și formare, s-a dovedit a fi un impuls puternic al acțiunilor naționale, facilitând importante progrese în domeniul educației centrate pe drepturile omului.⁴⁴

Deși la nivel național datele arată că au fost luate măsuri importante, progresele sunt inegale dacă sunt analizate în perspectivă mondială. Cu toate acestea, prima fază a programului a atras atenția comunității internaționale asupra importanței educației pentru drepturile omului în cadrul sistemelor școlare, iar experiența dobândită de statele membre în această etapă va permite consolidarea rezultatelor pozitive obținute și, pe această bază, continuarea eforturilor pentru promovarea în sistemele de învățământ a educației pentru drepturile omului.

Prima fază de aplicare a acestui proiect mondial a pus în evidență importanța Planului de acțiune ca instrument de orientare, în timp ce Programul constituie cadrul colectiv comun de acțiune, al cărui potențial de a favoriza acțiunea națională în vederea edificării unei culturi universale a drepturilor omului va continua să fie pus în valoare și în fazele următoare ale implementării sale.

Astfel, în timp ce Programul mondial a trecut la fazele următoare, în care accentul este pus pe educația pentru drepturile omului în sectoare distincte (învățământ superior, cadre didactice și educatori, funcționari, responsabili pentru ordinea publică și personal militar – faza a doua – și respectiv profesioniștii din media și jurnaliști – faza a treia), acțiunile centrate pe educația pentru drepturile omului în mediul școlar primar și secundar continuă.

7.2. Etapa a doua a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului (2010–2014)

Planul de acțiune pentru a doua fază a Programului mondial (2010–2014)⁴⁵ propune o strategie și un ansamblu de idei concrete pentru

---

⁴⁴A se vedea *First phase (2005-2009) of the World Programme for Human Rights Education. Evaluation of the implementation of the first phase (2005-2009) by the United Nations Inter-Agency Coordinating Committee for Human Rights Education in the School System (UNIACC)*, disponibil pe <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/WPHRE/FirstPhase/Pages/EvaluationWPHRE.aspx>

⁴⁵Planul de acțiune pentru faza a doua a Programului mondial a fost elaborat, sub forma unui proiect de plan de acțiune, de către Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, în baza rezoluției 12/4 a Consiliului pentru Drepturile Omului, în colaborare cu UNESCO, pe baza unor instrumente și documente în materie ale ONU, a planului de acțiune pentru prima fază și a documentelor publicate de Înalțul Comisariat pentru Drepturile Omului.

implementarea educației pentru drepturile omului în învățământul superior și formarea funcționarilor, a celor responsabili cu aplicarea legilor și a personalului militar în domeniul drepturilor omului.⁴⁶

*Prima componentă vizează educația pentru drepturile omului în învățământul superior, adică în universități și în toate instituțiile de nivel post-secundar, inclusiv instituțiile de formare și certificare a profesioniștilor; ca de exemplu profesori, lucrători sociali, medici și juriști.*⁴⁷

Conform planului de acțiune la nivelul acestei componente, învățământul superior trebuie să promoveze o viziune holistă bazată pe drepturile omului care să prevadă atât o „educație prin drepturile omului” prin care se urmărește ca toate elementele educației, în special programele, materialele, metodele și instruirea, să favorizeze învățarea drepturilor omului, dar și „drepturile omului în educație”, prin care se vizează ca drepturile tuturor membrilor comunității (cadre didactice și studenți) să fie respectate în totalitate.

Pentru integrarea efectivă a acestei abordări în învățământul superior, planul de acțiune prevede desfășurarea următoarelor activități și procese: a) În domeniul politicilor de aplicare, se stipulează ca politicile și măsurile conexe referitoare la învățământul superior – texte de lege, programe de învățământ, politici de formare, planuri de acțiune – să promoveze în mod explicit educația pentru drepturile omului, să faciliteze pătrunderea spiritului ei în întreg sistemul și să respecte angajamentele internaționale ale țării în domeniul respectării, protecției și promovării drepturilor la o educație de calitate ; b) În domeniul procedurilor și instrumentelor de predare și învățare, în scopul introducerii și ameliorării educației pentru drepturile omului la nivelul învățământului superior, se preconizează adoptarea unei viziuni holiste a predării și învățării, viziune care trebuie să exprime valorile specifice ale drepturilor omului. Aceste valori trebuie introduse și promovate în toate disciplinele, cursurile și programele specific consacrate drepturilor omului ca dimensiune transversală, în special sub formă de programe multi- și inter-disciplinare, practicile și metodele trebuie să fie participative și democratice, materialele și manualele utilizate trebuie să promoveze valorile legate de drepturile omului; c) În materie de cercetare, instituțiilor de

---

⁴⁶ A se vedea Plan de acțiune pentru a doua fază (2010-2014) a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului, A/HRC/15/28 disponibil în versiunile originale pe <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/155/14/PDF/G1315514.pdf?OpenElement>

⁴⁷ *Ibidem*, Cap.II.C. referitor la „Promovarea educației pentru drepturile omului în învățământul superior”, pgf. 16–36, pp. 8–18. (în versiunile oficiale).

învățământ superior le revine un rol important prin dezvoltarea cunoștințelor și a reflecției critice în domeniul drepturilor omului, fiind sursă de inspirație în elaborarea politicilor și practicilor în această materie. Activitatea de cercetare poate contribui, prin studiile de evaluare a experienței acumulate în acest domeniu, prin analizele comparative, la cunoașterea și diseminarea practicilor de succes, dar și la elaborarea, pe baza acestor practici, a unor metode și instrumente novatoare. În felul acesta, ea este un mijloc care permite perfecționarea activităților de predare și învățare. Bursele și schimburile inter-universitare contribuie la rândul lor la încurajarea cercetării și potențarea rolului ei în domeniul educației pentru drepturile omului; d) Cât privește contextul învățării, având în vedere că libertățile academice sunt în centrul vieții universitare, educația pentru drepturile omului este importantă pentru exercitarea cotidiană a acestor libertăți prin încurajarea respectului mutual, a înțelegerii reciproce și a responsabilității tuturor actorilor participanți la procesul de învățământ. Personalul academic are rolul de a contribui la educația pentru drepturile omului, în timp ce studenții sunt liberi să-și exprime punctul de vedere, să participe la viața comunității universitare; e) Referitor la educația și perfecționarea profesională a personalului didactic din învățământul superior, se subliniază necesitatea acestor acțiuni pentru ca instituțiile de învățământ să-și îndeplinească efectiv rolul de modele în materie de învățare și aplicare a drepturilor omului, cadrele academice și ceilalți membri ai personalului trebuind să fie în măsură să transmită drepturile omului și să fie ele însele modele pentru acestea. În calitate de educatori, aceștia trebuie să urmeze programe de formare inițială și de perfecționare a cunoștințelor din domeniul drepturilor omului, care să le dezvolte atașamentul față de valorile promovate de acest tip de educație. Mai mult, fiind el însuși deținător de drepturi, personalul universitar trebuie să activeze și să studieze într-un mediu în care drepturile și demnitatea lor lui respectate.

*A doua componentă a celei de-a doua faze a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului se referă la formarea funcționarilor, a responsabililor cu aplicarea legilor și a personalului militar în această materie.*⁴⁸

În calitate de agenți ai statului, funcționarii, responsabilii cu aplicarea legilor și personalul militar au responsabilitatea specifică de a respecta, proteja, promova și pune în practică drepturile persoanelor aflate sub jurisdicția lor. Strategia generală de încurajare a formării pentru drepturile

---

⁴⁸ *Ibidem*, Cap.II.D. pgf.37-48, pp.18-26.

omului ale acestor grupuri profesionale se derulează, conform Planului de acțiune, în câteva domenii prioritare, dintre care menționăm următoarele: a) În materie de politici și măsuri conexe de formare, plecând de la necesitatea ca educația pentru drepturile omului să facă parte integrantă din programele de formare și perfecționare, se preconizează obligativitatea urmării de cursuri și programe în domeniul drepturilor omului în vederea obținerii unei diplome profesionale și a promovării. Aceste cursuri și programe trebuie să fie dispensate de un personal specializat, evaluarea să se realizeze printr-un mecanism de evaluare și să se realizeze studii de impact. Se stipulează de asemenea ca funcționarii care intră în contact pe linie profesională cu grupuri deosebit de vulnerabile trebuie să urmeze o formare specializată. Deoarece procesul de formare face parte dintr-o strategie generală care vizează dezvoltarea capacităților, toate politicile și reglementările referitoare la profesie trebuie să fie reexamineate așa încât acestea nu numai să fie compatibile cu standardele aplicate în materie de drepturi ale omului, dar să și permită în același timp contribuția profesiei la respectarea și promovarea drepturilor omului; b) În domeniul proceselor și instrumentelor de formare se preconizează ca programele de formare să fie, prin conținutul lor, pertinente în raport cu rolul și responsabilitățile auditoriului, să fie adaptate culturii instituționale și normelor specifice în vigoare. Metodele de formare trebuie să aibă un caracter practic, tehnicile utilizate să fie participative și să vizeze sensibilizarea, procesul de formare să încurajeze stima de sine în exercitarea profesiei, iar manualele și celelalte materiale didactice să susțină valorile promovate de drepturile omului; c) Cât privește mediul de învățare și activitățile, planul de acțiune specifică necesitatea ca declarațiile generale, ca de exemplu Codurile de conduită și de deontologie, să încurajeze contribuția profesiei la respectarea drepturilor omului, prin încadrarea acestora în toate domeniile de activitate, concomitent cu încurajarea și recompensarea bunelor practici în această materie.

Pentru atingerea obiectivelor, Planul de acțiune a prevăzut o strategie care să ia în considerare contextul, prioritățile și capacitățile naționale de realizare. În acest sens au fost prevăzute patru etape de realizare: analiza situației existente cât privește educația pentru drepturile omului (politici și practici, resurse și instrumente, context istoric și cultural, actori implicați); fixarea priorităților și elaborarea unei strategii naționale de implementare, cu accent pe intervențiile cu impact durabil; implementare și supraveghere; evaluarea, care cuprinde atât o auto-evaluare cât și o evaluare independentă, ale căror concluzii vor constitui baza realizării de acțiuni viitoare.

Rezultatele evaluării celor două faze de aplicare a Programului Mondial – realizat de Comitetul de coordonare inter-instituții al ONU și bazat pe

rapoartele naționale de evaluare –, a progreselor realizate și a tendințelor degajate, dar și a lacunelor și problemelor puse în evidență de procesul de implementare a planului de acțiune, au stat la baza formulării și elaborării celei de-a treia faze a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului.

7.3. Etapa a treia a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului

În urma consultării Înalțului Comisariat al ONU pentru Drepturile Omului (raport A/HCR/24/24), Consiliul pentru drepturile omului a adoptat rezoluția 24/15 din 8 octombrie 2013 prin care s-a decis ca a treia fază a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului să fie axată pe consolidarea aplicării primelor două faze și pe promovarea formării pentru drepturile omului pentru profesioniștii din media și jurnaliști.

În baza acestei rezoluții, Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului a stabilit un proiect de Plan de acțiune pentru a treia fază (2015–2019) a Programului mondial, plecând de la documentele și instrumentele pertinente ale ONU, de la planurile de acțiune pentru prima și a doua fază, dar și pe baza unor publicații ale ONU. În luna mai și aprilie 2014, proiectul de plan a fost prezentat în vederea examinării de către statele membre, organizațiile interguvernamentale competente, în special Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură (UNESCO), instituțiile naționale pentru drepturile omului și societatea civilă, ale căror observații au fost luate în considerație în textul final al Planului de acțiune (A/HCR/27/28)⁴⁹.

Având în vedere obiectivele de ansamblu ale Programului mondial, acest Plan de acțiune are două mari direcții de desfășurare prin care vizează două mari obiective :

a) Consolidarea implementării primelor două faze, adică întărirea educației pentru drepturile omului în sistemul de învățământ primar, secundar și superior, de pe-o parte, și formarea funcționarilor, responsabililor cu aplicarea legii și a personalului miliar pe de altă parte (obiectivele primelor două faze) ;

---

⁴⁹ A se vedea Planul de acțiune pentru faza a treia a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului disponibil în versiunile originale pe <https://document-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/099/56/PDF/G1409956.pdf?OpenElement>. Diferitele elemente ale planului de acțiune și paragrafele respective prezentate în această secțiune au ca referință această sursă.

b) Promovarea formării pentru drepturile omului a profesioniștilor din media și a jurnaliștilor (noi obiective specifice fazei a treia).

Cât privește aceste directive, *obiectivele generale* urmărite sunt: punerea în valoare a rolului și responsabilităților acestor categorii de actori în promovarea și protecția drepturilor omului; formularea de orientări privind elaborarea unor programe eficiente de formare și educație pentru drepturile omului; furnizarea de suport în elaborarea, adoptarea și punerea în practică a strategiilor de formare durabile în acest domeniu; sprijinirea organizațiilor locale, regionale și internaționale în activitățile de formare și educație pentru drepturile omului; acordarea de sprijin în crearea de rețele și cooperări între organizațiile și instituțiile locale, naționale, regionale și internaționale, guvernamentale și ne-guvernamentale.

Referitor la *acțiunile menite să continue implementarea primelor două faze, Planul prevede următoarele activități*⁵⁰: a) Continuarea programelor în curs și consolidarea celor realizate în special, dar nu exclusiv, prin următoarele acțiuni (pgf.14): analiza punerii în practică și evaluarea primelor două faze; elaborarea de strategii de continuare și consolidare și integrarea lor în faza a treia prin adoptarea de noi legi și politici sau revizuirea legilor și politicilor existente, prin ameliorarea programelor de formare, a conținutului, practicilor și strategiilor de predare/învățare, prin acordarea unui loc mai important educației pentru drepturile omului în programele școlare și de formare conexe, prin creșterea suportului uman și financiar etc.; dispensarea unei educații și formări pentru drepturile omului în atenția educatorilor care activează în domeniul învățământului și formării, școlare și extrașcolare, în special al celor care lucrează cu copiii, prin adoptarea unei politici globale de formare pentru drepturile omului, prin stabilirea unui program de formare pentru drepturile omului în intenția educatorilor (pgf. 21); b) Realizarea de cercetări și rapoarte, schimb de bune practici, partajarea de informații cu toate părțile interesate (pgf. 23–24) ; c) Aplicarea și consolidarea metodelor educative de calitate bazate pe bunele practici, care au făcut obiectul unei evaluări constante, creșterea calității metodelor, cu accent pe aplicarea de metode participative, axate pe învățare prin experiență, centrate pe elev și activități practice, evaluarea activităților de formare pentru drepturile omului (pgf.25–26); d) Promovarea dialogului, cooperării, punerea în rețea și partajarea informațiilor între părțile interesate prin realizarea de colaborări și parteneriate cu organisme guvernamentale, cu institutele naționale pentru drepturile omului și cu societatea civilă, prin realizarea unor acțiuni, ca de exemplu campanii

---

⁵⁰ *Ibidem*, Cap.II.C, pgf.14-31, pp.7-12.

de sensibilizare, schimb de informații privind bunele practici, prin realizarea de buletine de informare, de site-uri Internet, prin crearea de grupuri de discuție, prin publicarea de reviste etc. (pgf. 27); e) Creșterea atenției acordate educației și formării pentru drepturile omului în programele de învățământ și de formare (pgf.28, 29), prin aplicarea de măsuri suplimentare care să acorde un loc mai important educației pentru drepturile omului în cadrul normelor educative și de învățământ, al programelor și manualelor școlare, în programele de formare a cadrelor didactice din învățământul primar, secundar și superior. De asemenea, în ceea ce privește formarea funcționarilor, a responsabililor cu aplicarea legii și a personalul militar, acțiunile vor viza măsuri suplimentare de integrare a educației pentru drepturile omului în normele de formare, în programele și materialele de formare, a cadrului de formare și de muncă.

Cât privește *actorii implicați*, Planul de acțiune prevede că responsabilitatea pentru punerea în practică a activităților de educație pentru drepturile omului în cea de-a treia etapă revine în principal: a) cât privește învățământul primar și secundar, ministerelor educației sau instituțiilor echivalente; b) cât privește învățământul superior, responsabilitatea revine ministerelor educației sau ale învățământului superior sau instituțiilor echivalente, dar și unităților de învățământ superior și instituțiilor de formare competente, nivelul de responsabilitate fiind în funcție de gradul lor de autonomie; c) cât privește formarea funcționarilor, a responsabililor cu aplicarea legilor și a personalului militar, responsabilitatea revine ministerelor responsabile de agenții funcției publice, a agenților însărcinați cu aplicarea legii și a personalului militar ; în funcție de țară, poate fi vorba de ministerul administrației publice, ministerul de interne, ministerul justiției sau ministerul apărării.

Pentru realizarea Planului de acțiune, toți actorii trebuie să colaboreze cu celelalte organisme publice interesate, ca de exemplu ministerele de finanțe și autoritățile locale, să coopereze cu instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului și societatea civilă.

Referitor la *acțiunile vizând promovarea formării pentru drepturile omului în intenția profesioniștilor din media (adică a persoanelor care sprijină activitățile organismelor de media, în special reporteri, analiști, dar și alte tipuri de personal, ca de exemplu tehnicieni și administratori, dar și a jurnaliștilor, adică cei care lucrează în media și care produc material jurnalistic)*⁵¹, în stabilirea planului de acțiune pentru aceste categorii

---

⁵¹*Ibidem*, Cap.II, D, pgf.12-20, pp. 32–53.

profesionale s-a avut în vedere importanța mediei pentru educația pentru drepturile omului.

Astfel, se consideră că media are un rol deosebit de important în societatea democratică, și în special în promovarea drepturilor omului, a păcii, a dezvoltării, ea putând contribui major la lupta contra rasismului, a violării drepturilor omului, a discriminării. Acest rol al mediei este reglementat la nivel internațional prin stabilirea de norme în materie de libertate de exprimare, în special libertatea de a obține și răspândi informații prin media, care este o condiție necesară realizării participării, transparenței și responsabilizării, condiții esențiale ale promovării și apărării drepturilor omului. Existența unei prese și a altor mijloace de informare libere, fără cenzură și obstacole, este esențială în orice societate pentru a garanta libertatea de exprimare. În acest sens, o serie de documente recunosc rolul important al mediei în realizarea drepturilor culturale. Instrumentele elaborate de Națiunile Unite prevăd în același timp responsabilitatea pe care profesioniștii din media și jurnaliștii o au cât privește respectarea drepturilor omului în exercitarea funcțiilor lor. În același timp, o problemă esențială care preocupă comunitatea internațională este cea referitoare la protecția și securitatea jurnaliștilor în exercitarea profesiei lor în anumite situații care implică drepturile omului (manifestații, abordarea unor evenimente care implică violări ale drepturilor omului, ca de exemplu teatre de conflict armat și războaie).

Astfel, ținând cont de rolul fundamental jucat de profesioniștii din media și de jurnaliști în promovarea și apărarea drepturilor omului, o educație eficientă în această materie contribuie la aprofundarea de către aceștia a cunoștințelor legate de problematica drepturilor omului, la întărirea angajamentului și motivației de a apăra aceste drepturi. Concret, principiile referitoare la drepturile omului furnizează orientarea fundamentală pentru exercitarea activităților lor profesionale și a lucrărilor realizate de media și care nu se pot desfășura decât într-un mediu favorabil, adică un mediu în care accesul la informație, la libertatea de exprimare și securitate sunt protejate.

Pentru a-și atinge scopul, o abordare globală a formării pentru drepturile omului pentru profesioniștii din media și pentru jurnaliști ar trebui să cuprindă, conform Planului de acțiune, activități în următoarele trei direcții:

- a) În domeniul politicilor și măsurilor conexe prin acțiuni care să vizeze: revizuirea politicilor educative așa încât ele să cuprindă o formare pentru drepturile omului, adoptarea de politici care să urmărească întărirea educației pentru drepturile omului pentru aceste categorii profesionale, și în special al formării inițiale, prin formarea profesioniștilor din media și a jurnaliștilor

ca formatori în domeniul educației pentru drepturile omului, prin aplicarea de stimulente în special pentru cei care aparțin grupurilor aflate în situație de vulnerabilitate pentru a încuraja participarea lor voluntară la programele de formare pentru drepturile omului, prin revizuirea reglementărilor din aceste domenii de activitate pentru ca acestea să nu fie contrare normelor privind drepturile omului și să încurajeze contribuția profesiei în promovarea drepturilor omului; b) În domeniul procedeeleor și instrumentelor de formare, se preconizează ca programele de educație pentru drepturile omului destinate profesioniștilor din media și jurnaliștilor să cuprindă: includerea în educația pentru drepturile omului a unor informații privind rolul acestor categorii profesionale în promovarea drepturilor omului, informații referitoare la instrumentele și normele internaționale, naționale și regionale referitoare la drepturile omului, și în special cele referitoare la grupurile vulnerabile, informații referitoare la organismele însărcinate cu promovarea drepturilor omului etc.; introducerea în materia drepturilor omului a unor informații privind drepturile omului în aceste domenii de activitate, cu referiri la norme internaționale, naționale și regionale referitoare la libertatea de exprimare, la securitatea mediei și a jurnaliștilor; includerea de informații cât privește respectarea drepturilor omului în practica jurnalistică; promovarea drepturilor omului de către profesioniștii din media și de către jurnaliști prin selectarea și evaluarea articolelor în funcție de contribuția lor la protejarea și promovarea drepturilor omului și a impactului asupra acestui domeniu, în special cât privește promovarea egalității și a non-discriminării, lupta contra violenței, încurajarea diversității, promovarea toleranței, sensibilizarea marelui public cât privește drepturile omului; alocarea resurselor necesare etc. c) Referitor la asigurarea unui mediu favorabil respectării drepturilor omului, se subliniază necesitatea ca profesioniștii din media și jurnaliștii să-și poată exercita activitatea profesională în condiții eficace și de securitate, în acest scop preconizându-se următoarele strategii și acțiuni: adoptarea și aplicarea unor legislații și politici care să asigure libertatea de informare și care să protejeze libertatea de exprimare și de opinie ; adoptarea unor legi și mecanisme de implementare care să împiedice discursul de ură și incitare la ură; adoptarea de măsuri care să garanteze grupurilor marginalizate și grupurilor minoritare intrarea în cariera jurnalistică și exercitarea jurnalismului prin stimulente financiare și organizaționale; alocarea de resurse pentru infrastructuri și pentru personalul organismelor comunitare și serviciilor publice de radiodifuziune pentru a se asigura difuzarea de informații în zonele rurale sau destinate grupurilor minoritare sau autohtone; organizarea de concursuri, acordarea de premii, burse, recompense, pentru

a încuraja recunoașterea și premiarea realizărilor în domeniul promovării drepturilor omului în jurnalism.

În ceea ce privește *actorii implicați* în elaborarea și implementarea activităților adecvate în domeniul educației pentru drepturile omului destinate profesioniștilor din media și jurnaliștilor, responsabilitatea revine, datorită complexității sistemelor de formare și a contextelor diferite, unor numeroși actori, în special următorilor: instituții universitare de primul ciclu sau de învățământ superior, ca și institutelor pentru drepturile omului și Catedrelor UNESCO pentru educația pentru drepturile omului; sindicate și organizații profesionale și de acreditare a profesioniștilor din media și a jurnaliștilor ; întreprinderi de media publice și private ca și conducătorilor acestora, în special membri ai consiliilor de administrație și redactori șefi; organele legislative pertinente, în special comitetele parlamentare și grupurile consultative însărcinate cu problema drepturilor omului; institutele naționale ale drepturilor omului, ca de exemplu mediatorii și comisiile pentru drepturile omului; rețelele de media naționale, regionale și internaționale; institutele de cercetare în domeniul jurnalismului; organizațiile neguvernamentale și alți actori ai societății civile; organizațiile interguvernamentale internaționale și regionale. Mai fac parte din părțile interesate ministerele competente, ca de exemplu ministerele informației, ale muncii, ale justiției, ale afacerilor sociale, ale condiției femeii sau ale tineretului, puterea legislativă și judiciară, manageri din organizațiile culturale, sociale, religioase și comunitare, organizații ale tineretului, ale grupurilor minoritare, comunitatea de afaceri. Guvernului îi revine însă în primul rând sarcina să supravegheze ca profesioniștii din media și jurnaliștii să fie protejați prin legislație și ca normele referitoare la libertatea de opinie și de exprimare, la protecția și la securitatea acestor categorii profesionale, la respectarea normelor de acces la informație și la media și a normelor de nediscriminare și diversitate în cadrul mediei să fie puse în practică și respectate.

Referitor la *procesul de aplicare a strategiei la nivel național*, planul de acțiune specifică (pgf. 54–55) că, în vederea introducerii educației pentru drepturile omului în sistemul școlar primar și secundar și în învățământul superior, a formării pentru drepturile omului a funcționarilor, responsabililor cu aplicarea legii și a personalului militar, ca și a profesioniștilor din media și a jurnaliștilor, este necesar să se stabilească o strategie globală care să țină cont de context, de prioritățile, de capacitățile și de acțiunile existente la nivel național. În acest sens, statele membre trebuie să coopereze strâns cu părțile interesate pentru aplicarea acestei strategii, crearea unei coaliții naționale în cadrul structurilor guvernamentale putând facilita utilizarea maximă a resurselor.

Planul de acțiune indica și *etapele implementării programelor de educație și formare pentru drepturile omului*. Astfel, prima etapă constă în realizarea unui studiu de evaluare a progreselor realizate în timpul primelor două faze ale Programului mondial, dar și a unui studiu național de referință cât privește formarea pentru drepturile omului destinat profesioniștilor din media și jurnaliștilor. Aceste studii, realizate fie de către un organism guvernamental de coordonare, fie separat pentru fiecare domeniu de către actorii interesați, ar trebui să cuprindă: analiza stadiului de aplicare a primelor două faze, adică situația la zi a educației pentru drepturile omului în sistemele primar, secundar, în învățământul superior, ca și formarea educatorilor, funcționarilor, responsabililor cu aplicarea legii și a personalului militar, în special inițiativele luate, dar și identificarea impedimentelor punerii în practică; actorii implicați; politicile și legislația în vigoare; resursele și instrumentele utilizate; concluziile desprinse din aplicarea primelor două faze; realizarea de comparații cu situația inițială pentru a determina progresele înregistrate; analiza situației actuale în domeniul formării pentru drepturile omului a profesioniștilor din media și a jurnaliștilor având în vedere inițiativele existente și contextul cultural; politicile și legislația în vigoare, experiența, resurse, instrumente existente la nivel național, regional și internațional; actori implicați; programe suplimentare de formare în domeniul deontologiei jurnalistului. Pe baza acestor informații se pot identifica bunele practici și se pot trage învățăminte, se pot determina posibilitățile și limitele.

Etapa a doua constă în elaborarea unei strategii naționale pentru consolidarea aplicării primelor două faze și promovarea formării pentru drepturile omului a profesioniștilor din media și a jurnaliștilor și cuprinde următoarele acțiuni: consultări cu părțile interesate cât privește definirea obiectivelor fundamentale ale aplicării utilizând Planul de acțiune ca referință; stabilirea priorităților pe baza concluziilor studiilor ținând cont de posibilități, prioritatea fiind acordată măsurilor care produc o schimbare durabilă; identificarea resurselor disponibile; stabilirea activităților; stabilirea mecanismelor de coordonare a strategiei naționale; identificarea rezultatelor așteptate (legislație, coduri de conduită, materiale educative etc.).

A treia etapă se referă la aplicarea, controlul și evaluarea strategiei naționale și implică următoarele acțiuni: difuzarea strategiei la nivelul instituțiilor și părților interesate și realizarea activităților stabilite în colaborare cu acestea; controlul aplicării având în vedere indicatorii stabiliți și publicarea de rapoarte periodice; adoptarea de măsuri și mecanisme de auto-evaluare și de evaluare independentă participativă ca mijloc de ameliorare a activităților; difuzarea rezultatelor obținute.

Coordonarea și evaluarea la nivel național al acțiunilor de realizare a planului de acțiune (pgf. 60-62) revine unui organ competent stabilit de guvern și care va acționa ca interlocutor principal. Acestuia îi revine sarcina de a coordona elaborarea, urmărirea aplicării și evaluarea strategiei naționale, în strânsă colaborare cu ministerele competente și cu toți actorii implicați, în special institutele naționale pentru drepturile omului și societatea civilă. Acest organism național va colabora și cu organismele naționale însărcinate cu elaborarea raportului de țară care va fi prezentat mecanismelor ONU pentru drepturile omului și va întreține contactele cu Înalțul Comisariat al ONU pentru Drepturile Omului căruiua îi va prezenta informațiile referitoare la progresele realizate la nivel național.

Înalțul Comisariat al ONU pentru Drepturile Omului va realiza o evaluare intermediară în 2017. În acest scop, statele membre vor evalua progresele realizate conform Planului de acțiune și vor furniza informațiile pertinente. La sfârșitul celei de-a treia faze, la începutul anului 2020, fiecare țară își va evalua acțiunile și va prezenta un raport de evaluare național definitiv pe care îl va supune Consiliului pentru Drepturile Omului în 2020.

Planul de acțiune prevede și cooperarea și asistența la nivel internațional (pgf. 63) ca mijloc de întărire a capacităților naționale în domeniul educației și formării pentru drepturile omului, ca sprijin în realizarea strategiilor naționale. De exemplu, mecanismele pentru drepturile omului ale ONU pot sprijini acțiunile de educație pentru drepturile omului în cadrul Planului de acțiune, prin evaluarea progreselor realizate, formularea de orientări sau recomandări. De asemenea, acțiunile naționale de educație pentru drepturile omului pot fi analizate în cadrul evaluărilor periodice realizate la nivel internațional.

Cooperarea și asistența internațională pot fi acordate de sistemul Națiunilor Unite, în special de instituțiile specializate și de Universitatea Națiunilor Unite, de instituțiile de formare profesională asociate ONU, de Universitatea pentru pace mandatată de ONU, de alte organizații interguvernamentale intermediare, de organizații interguvernamentale regionale și internaționale, de diferite rețele profesionale interesate în domeniu, asociații și sindicate, de rețele de instituții de învățământ superior internaționale și regionale, de ONG-uri internaționale și regionale, de centre de resurse și documentare internaționale și regionale specializate în problema drepturilor omului, de instituții financiare internaționale și regionale sau de organisme de dezvoltare bi-și multinaționale.

Aceste organizații și instituții pot să acționeze coordonat în vederea sprijinirii guvernelor în elaborarea, aplicarea și urmărirea strategiei naționale, să sprijine ONG-urile naționale și locale, asociațiile profesionale, instituțiile

de învățământ, institutele pentru drepturile omului și organizațiile societății civile, să încurajeze propagarea informațiilor cât privește bunele practici, prin punerea la dispoziție a băncilor de date, prin acordarea de premii, prin sprijinirea rețelelor existente în domeniul educației pentru drepturile omului și stimularea creării de noi rețele sau prin sprijinirea formării pentru drepturile omului, în special pentru educatori și formatori, ca și prin elaborarea de materiale auxiliare pe baza bunelor practici.

Importanța Programului mondial privind educația pentru drepturile omului este pusă în evidență de rapoartele de evaluare care reprezintă bilanțul implementării primelor două faze ale Programului mondial privind educația pentru drepturile omului și care arată existența unor progrese certe în majoritatea statelor membre ale ONU. În cea mai mare parte a țărilor au existat preocupări și s-au făcut eforturi în acest domeniu, în majoritatea cazurilor impulsul acțiunilor la nivel național și progresele înregistrate în educația pentru drepturile omului fiind puternic determinate de Programul mondial declanșat de ONU.

Chiar dacă performanțele și reușitele au fost inegale și incomplete, și chiar dacă nu toate statele au știut să beneficieze de oportunitățile oferite, rezultatele obținute dovedesc că Planul de acțiune este un important instrument de orientare, în timp ce Programul mondial rămâne cadrul colectiv comun de acțiune în realizarea educației pentru drepturile omului.

8. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă și programul Educație 2030

Perioada de aplicare a Obiectivelor Mileniului pentru Dezvoltare adoptate în anul 2000 menite să transforme viața omenirii până în anul 2015 și în cadrul căror obiectivul privind educația a ocupat un loc important s-a încheiat. În condițiile în care obiectivele stabilite de Forumul mondial privind educația de la Dakar care vizau dezvoltarea educației până în 2015 (Educație pentru toți) nu au fost realizate în totalitate și când societatea și lumea, în general, se confruntă cu noi provocări, s-a impus necesitatea unui nou cadru de abordare și o nouă viziune asupra educației ca obiectiv esențial de realizare a proiectelor de dezvoltare globală.

Astfel, în continuarea acțiunilor întreprinse pentru îndeplinirea Obiectivelor Mileniului pentru Dezvoltare și a Forumului mondial privind educația din 2000, pe baza evaluării rezultatelor și a constatării că aceste obiective nu au fost atinse decât parțial, și având în vedere aceste noi provocări majore, Agenda 2030 și programul Educație post-2015 al

UNESCO trasează marile linii directoare în materie de educație ca factor esențial de soluționare a problemelor epocii actuale.⁵²

8.1 Agenda 2030

La Summitul ONU pentru dezvoltare (25–27 septembrie 2015) a fost adoptată Agenda 2030, document intitulat „Să transformăm lumea noastră: Agenda 2030”.⁵³

Integrând aspectele economice, sociale și de mediu ale dezvoltării durabile și adoptând o viziune globală, Agenda leagă aceste trei dimensiuni principale ale dezvoltării durabile de obiectivele realizării păcii și securității și de celelalte drepturi ale omului, de consolidarea statului de drept.

Rolul Agendei este de a determina comunitatea internațională să acționeze în următorii 15 ani în direcția acestei transformări globale, pentru realizarea căreia au fost formulate o serie de obiective și sub-obiective (ținte) de dezvoltare durabilă.

Acest proiect de importanță mondială continuă Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltare (OMD) adoptate în anul 2000 de către Națiunile Unite, program menit să schimbe viața omenirii până în anul 2015. În această perioadă, cele opt OMD au contribuit la accelerarea diminuării sărăciei în țările în curs de dezvoltare, fiind expresia unei noi solidarități mondiale prin mobilizarea tuturor actorilor implicați în problemele dezvoltării, prin conștientizarea publică, prin creșterea voinței politice și mobilizarea de resurse.

Deși trebuia realizat până în 2015, programul OMD nu și-a atins totuși toate țintele propuse, dovadă cele peste 800 milioane de oameni care trăiesc încă în sărăcie. În plus, fiind limitate la țările în curs de dezvoltare, OMD nu mai corespund provocărilor actuale ale unui context global marcat de creșterea inegalităților, de o vulnerabilitate sporită a populațiilor față de schimbarea climatică și epuizarea resurselor planetei.

În aceste condiții, având ca punct de plecare evaluarea rezultatelor OMD, Agenda 2030, prin obiectivele dezvoltării durabile inițiate, este în același

---

⁵² Pentru o analiză sintetică a sistemului educațional global din perspective prevederilor relevante incluse în documentele ONU și ale UNESCO a se vedea Florina Voicu și Ioan Voicu, *The Galaxy of Knowledge and Sustainable Development*, în revista *Drepturile Omului*, nr. 4/2015, IRDO.

⁵³ A se vedea textul complet al Agendei 2030 pe <http://fr.unesco.org/events/adoption/agenda-2030-developpement-durable-sommet-nations-unies-developpement-durable>. Pentru o prezentare sintetică a se vedea de asemenea Daniela Albu, *Transformarea lumii noastre: Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă*, în revista *Drepturile Omului*, nr.3/2015, IRDO.

timp o prelungire, dar și o extindere și depășire a Obiectivelor Mileniului pentru Dezvoltare, propunându-și reconsiderarea și finalizarea acestora.

Plecând de la constatările rezultate din evaluarea OMD, comunitatea internațională a lansat la Conferința ONU privind Dezvoltarea Durabilă din 2012 (numită Rio+20 cu referire la Summitul Pământului ținut la Rio în 1992), procesul de elaborare a unor obiective de dezvoltare care să se aplice atât țărilor în curs de dezvoltare (deci prelungire a OMD), dar și țărilor industrializate (extindere a OMD) și care să acopere trei mari domenii ale dezvoltării durabile – economic, social și mediu. De remarcat că noile obiective formulate în 2012 conțineau deja direcțiile principale ale negocierilor pentru elaborarea Agendei 2030.⁵⁴

După trei ani de consultări cu ansamblul părților interesate – țări membre, colectivități teritoriale, sectorul privat și societatea civilă – sub coordonarea unui Grup de lucru însărcinat cu realizarea Agendei de dezvoltare, Summitul ONU din 2015 pentru dezvoltare durabilă a reunit ansamblul șefilor de state și guverne, moment care a marcat sfârșitul acestui vast proces. Prin adoptarea ei în mod oficial cu ocazia celei de-a 70 Sesiuni a Adunării Generale a ONU, Agenda 2030 a devenit foaia de drum a dezvoltării omenirii, în condiții de prosperitate și pace, pentru următorii 15 ani.

În centrul Agendei 2030 sunt 17 obiective pentru dezvoltare durabilă (ODD) și 169 ținte (obiective specifice) prin care se va realiza transformarea lumii și care vizează educația, securitatea alimentară, eradicarea sărăciei și creșterea economică, protecția mediul, modurile de consum și de producție durabile, dezvoltarea unor orașe durabile, edificarea unei societăți globale pașnice și inclusive etc.

Spre deosebire de OMD care se focalizau pe țările din Sud, obiectivele Agendei 2030 sunt obiective mult mai ambițioase, ele reprezintă o agendă mondială lărgită, cuprind o arie de tematici mult mai vaste (cultura fiind pentru prima dată inclusă într-o agendă internațională de dezvoltare) ale căror legături reciproce sunt explicit recunoscute (de exemplu legăturile dintre mediu și sănătate, dintre educație și creștere economică sau alte dimensiuni sociale) etc.

Deși nu au putere juridică obligatorie, obiectivele, care au devenit operaționale de la 1 ianuarie 2016, constituie un referențial pentru transformarea globală până în 2030.

---

⁵⁴A se vedea, pentru o analiză a contextului și semnificației Agendei 2030, Irina Moroianu Zlatescu, *Noi obiective pentru dezvoltarea durabilă*, în revista *Drepturile Omului*, nr.2/ 2015, IRDO.

Obiectivul Dezvoltării Durabile în domeniul educației (ODD 4)

Prin Obiectivele Dezvoltării Durabile, Agenda stabilește prioritățile de dezvoltare inclusiv în materie de educație pentru următorii 15 ani. Astfel, obiectivul ODD 4 vizează „*Asigurarea accesului la o educație de calitate, în condiții de egalitate și promovarea oportunităților de învățare pentru toți de-a lungul întregii vieți*”. Atingerea acestui obiectiv presupune realizarea următoarelor ținte: un ciclu complet de învățământ primar și secundar, gratuit, echitabil, de calitate, dând tuturor, băieți și fete, cunoștințe pertinente și eficiente; o educație preșcolară de calitate, cu activități de dezvoltare și îngrijiri încă din fragedă copilărie, pregătindu-i pe toți, băieți și fete, să urmeze în mod eficiente un învățământ primar; accesul generalizat, egalitar și echitabil, la un învățământ tehnic, profesional sau terțiar, inclusiv universitar, de calitate și la costuri abordabile; creșterea numărului de tineri și de adulți care dispun de competențe, în special tehnice și profesionale, necesare pentru un loc de muncă și obținerea unui loc de muncă și antreprenoriale; eliminarea disparităților între sexe în domeniul educației, și egalitatea de acces a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, indigene și copii în situație vulnerabilă, la toate nivelele de învățământ și de formare profesională; se urmărește ca toți tinerii și un procent din adulții de cele două sexe să știe să citească, să scrie și să socotească; se urmărește ca toți elevii să dobândească cunoștințele necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, în special prin educația în favoarea dezvoltării și a modurilor de viață durabile, a drepturilor omului, a egalității între sexe, a promovării unei culturi a păcii și a non-violenței, a cetățeniei mondiale, de apreciere a diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă.

Pentru atingerea acestor obiective specifice au fost preconizate următoarele mijloace de realizare: a) crearea sau modernizarea infrastructurilor necesare educației, în așa fel încât acestea să fie adaptate necesităților copiilor și persoanelor cu dizabilități, adaptate la aspectele legate de gen, și să ofere tuturor un mediu de învățare sigur, non-violent, inclusiv și eficiente; b) Creșterea semnificativă la scară mondială a numărului de burse oferite țărilor în dezvoltare, în special țărilor cel mai puțin dezvoltate și micilor state insulare în dezvoltare și țărilor din Africa, pentru finanțarea înscrierii în învățământul superior, inclusiv formarea profesională, formarea în domeniul tehnologiilor informației și comunicării (TIC) și programele tehnice, de inginerie și științifice în țările dezvoltate și în alte țări în dezvoltare; c) creșterea semnificativă, în special prin intermediul cooperării internaționale în favoarea formării cadrelor didactice, a numărului de cadre didactice calificate în țările în curs de dezvoltare, în special al celor mici și mai puțin dezvoltate.

Observăm că, potrivit Agendei 2030, educația reprezintă nu numai un obiectiv esențial al dezvoltării durabile, dar ea are, conform viziunii holiste a proiectului, și un impact pozitiv asupra altor domenii ale Agendei (în materie de venituri, locuri de muncă, productivitate agricolă, creștere economică, sănătate, egalitate între sexe, egalitate economică și socială, în materie de justiție, angajament civic și durabilitatea mediului).

De asemenea, dacă Obiectivele Mileniului pentru Dezvoltarea Educației puneau accentul pe realizarea învățământului primar și paritatea între sexe, țintele propuse în cadrul Obiectivelor Dezvoltării Durabile pun accentul pe rezultatele concrete ale accesului la educație. Alte aspecte pozitive se referă la accesul universal la învățământ secundar și superior în care accentul se deplasează către nivelele de educație post-secundare. În același timp, țintele propuse vizează să-i doteze pe indivizi cu competențe mai adecvate obținerii unui loc de muncă decent, inclusiv prin intermediul antreprenoriatului, ca și prin cunoștințe propice dezvoltării durabile, în cadrul unei educații care privilegiază cetățenia mondială, drepturile omului, pacea, diversitatea culturală și egalitatea între sexe. Astfel, în general, țintele de educație propuse în cadrul Obiectivelor Dezvoltării Durabile se înscriu mai clar și ferm într-un cadru de învățare pe tot parcursul vieții.

8.2 Educație 2030 – Agenda mondială pentru educație

Agenda mondială pentru educație *Educație 2030* este programul pentru educație post-2015 al UNESCO și corespunde celui de-al patrulea obiectiv de dezvoltare durabilă al Agendei 2030 care vizează „asigurarea unei educații inclusive și echitabile de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul întregii vieți”.⁵⁵

Agenda Educație 2030 face parte din Mișcarea *Educație pentru Toți* și reprezintă un angajament global care, având ca punct de plecare rezultatele planului stabilit de Forumul de la Dakar (din 2000) pentru perioada 2000-2015, urmărește asigurarea unei educații de bază de calitate pentru toți copiii, tinerii și adulții din întreaga lume.

Analiza aplicării Cadrului de acțiune de la Dakar nu pune în evidență un bilanț total pozitiv. Chiar dacă programul *Educație pentru toți* la nivel mondial nu și-a atins în întregime obiectivele, totuși progrese importante au fost făcute, s-au înregistrat ameliorări și ritmul schimbărilor s-a accelerat. Astfel, în perioada 2000–2015, rata de școlarizare primară (alfabetizare) a

---

⁵⁵ Pentru informațiile generale referitoare la acest proiect a se vedea documentul UNESCO *Adoption et lancement officiels du Cadre d'action Education 2030*, din 29 octombrie 2015, pe <http://fr.unesco.org/news/adoption-lancement-officiels-du-cadre-action-education-2030>

tinerilor de 15–24 ani din țările în curs de dezvoltare a atins 91% în 2015 față de 83% în 2000 și progrese importante au fost realizate în domeniul parității între sexe, în special la nivelul educației primare. În ciuda acestor rezultate pozitive, au existat și eșecuri importante, la sfârșitul programului existând încă 58 milioane de copii neșcolarizați în țările în curs de dezvoltare, sute de milioane de adulți, din care un număr mare de femei, fiind încă private de dreptul de a învăța să citească, să scrie și să socotească, un obstacol major în atingerea obiectivelor constituindu-l, în cele mai multe țări, slaba (sau lipsa de) finanțare din partea guvernelor.⁵⁶

Pa baza acestor rezultate și a învățămintelor degajate din experiența celor 15 ani de aplicare a programului *Educație pentru toți* s-a elaborat, în mai multe etape, programul post-2015.

Una din aceste etape care a constituit un moment important în efortul depus în scopul dezvoltării educației în perioada 2015–2030, este *Acordul de la Mascate* (din mai 2014) care a mobilizat într-o acțiune concertată statele membre, organizațiile internaționale și reprezentanții societății civile în vederea influențării conținutului Obiectivului de Dezvoltare Durabilă consacrat educației (ODD 4) și a țintelor sale din Agenda 2030. Acordul a contribuit în mod esențial la formularea țintelor propuse în materie de educație de către Grupul de lucru privind Obiectivele Dezvoltării Durabile, textul său fiind rezultatul unor consultări largi cu părțile interesate, dar și al concluziilor Raportului mondial de urmărire a programului *Educație pentru toți 2015*, al conferințelor ministeriale regionale privind *Educația post-2015*, al rapoartelor de sinteză regionale, ca și al acțiunilor guvernelor și organismelor regionale, interguvernamentale și neguvernamentale cu rol în mobilizarea angajamentului politic în favoarea educației. Toate aceste texte au stat la baza finalizării agendei Educație 2030.

Forumul mondial privind educația de la Incheon

În mai 2015, comunitatea internațională s-a reunit la Incheon, în cadrul Forumului mondial pentru educație, la sfârșitul căruia au fost publicate un Cadru de acțiune și o Declarație privind prioritățile în domeniul educației pentru perioada post-2015. Declarația de la Incheon reflectă angajamentul comunității internaționale din domeniul educației față de programul „Educație 2030” și conferă Organizației Națiunilor Unite pentru educație,

⁵⁶ A se vedea Raportul UNESCO *Education pour tous 2000-2015, Progrès et enjeux, Rapport mondial de suivi*, Editions UNESCO, Paris, 2015, pe <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002324/232433f.pdf>; a se vedea, de asemenea, F. Voicu și I. Voicu, art.cit., pp. 9–10

știință și cultură (UNESCO) rolul de coordonator al proiectelor privind educația în cadrul Obiectivelor Dezvoltării Durabile.⁵⁷

Declarația are titlul: „Educația 2030: pentru o educație inclusivă și echitabilă de calitate și o învățare de-a lungul întregii vieți pentru toți”, corespunzând ODD 4 al Agendei 2030 („asigurarea unei educații inclusive și echitabile de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul întregii vieți” și a țintelor corespunzătoare). Cadrul de acțiune adoptat explică și furnizează recomandări pentru punerea în practică a angajamentelor luate la Incheon la nivel național, regional și internațional.

Importanța Forumului și a Declarației de la Incheon constă în faptul că reafirmă viziunea Mișcării mondiale *Educație pentru toți*, fiind în același timp o nouă concepție asupra educației, și cel mai ambițios angajament luat în acest domeniu în ultimele decenii prin programele de o importanță globală considerabilă pe care le propune. De asemenea, acest proiect global reafirmă viziunea și voința politică promovate prin numeroasele tratate internaționale și naționale referitoare la drepturile omului care consacră dreptul la educație și legătura acestuia cu celelalte drepturi fundamentale. În mod concret, Declarația a contribuit la formularea definitivă a Obiectivului de Dezvoltare Durabilă pentru educație și a țintelor sale.

În Declarație se subliniază rolul important al educației ca vector principal al dezvoltării și realizării celorlalte ODD propuse (pgf.1). În același timp se regăsește ideea transformării lumii prin educație prin adoptarea unei agende unice, holiste, ambițioase și mobilizatoare, care își găsește expresia în Obiectivele Dezvoltării Durabile din Agenda 2030 (ODD 4) (pfg.5). Lectura Declarației pune în evidență faptul că perspectiva asupra dezvoltării educației este de inspirație umanistă, fiind bazată pe drepturile omului și demnitate, justiție socială, incluziune, diversitate culturală, lingvistică și etnică. Declarația subliniază că educația este un bun public, un drept fundamental al omului și o condiție prealabilă exercitării celorlalte drepturi, fiind în același timp esențială pentru pace, toleranță, dezvoltarea fiecăruia și pentru dezvoltarea durabilă, un factor cheie pentru deplina ocupare a forței de muncă și eliminarea sărăciei.

Pentru realizarea rolului educației în perioada post-2015, Declarația propune un *Cadru de acțiune* (pgf.6–11) menit: să asigure 12 ani de învățământ primar și secundar de calitate, gratuit și echitabil, finanțat din fonduri publice, din care cel puțin 9 ani obligatorii care să permită dobândirea de cunoștințe pertinente; să asigure cel puțin un an preșcolar de calitate, gratuit și obligatoriu;

---

⁵⁷ A se vedea textul Declarației de la Incheon pe <https://fr.unesco.org/world-education-forum-2015/declaration-dincheon>.

să asigure o acțiune imediată care să creeze oportunități pertinente de educație pentru copiii și adolescenții neșcolarizați; să realizeze incluziunea și echitatea ca elemente cheie ale unei agende de transformare a viziunii asupra educației, lupta contra tuturor formelor de excludere și marginalizare, contra disparităților și inegalităților în materie de acces și de participare; să promoveze necesitatea schimbărilor în politicile educative și axarea eforturilor pe nevoile celor mai defavorizați, în special ale persoanelor cu dizabilități; să promoveze necesitatea recunoașterii importanței egalității de gen în realizarea dreptului la educație pentru toți și realizarea, prin politici și programe, a unui mediu de învățare care să țină cont de problemele legate de gen, să integreze aceste probleme în formarea educatorilor și în programele de învățământ, ca și eliminarea discriminărilor și violenței bazate pe gen în cadrul școlii ; să susțină adoptarea de măsuri care să permită realizarea unei educații de calitate și ameliorarea dobândirii de cunoștințe prin creșterea resurselor, ameliorarea evaluării rezultatelor, recrutarea în mod adecvat a educatorilor, programe de formare și calificări profesionale satisfăcătoare, motivarea și susținerea acestora prin sisteme gestionate în mod eficient și eficace și dotarea cu resurse suficiente; să asigure realizarea unei educații de calitate care să promoveze creativitatea și dobândirea de cunoștințe, care să garanteze achiziția de competențe fundamentale în lectură, scris și socotit, dar și competențe în materie de analiză și rezolvare de probleme, și alte aptitudini cognitive, interpersonale și sociale de nivel înalt; să susțină dezvoltarea, printr-o educație de calitate, de competențe, valori și atitudini care să permită luarea unor bune decizii, în special prin dezvoltarea educației în vederea dezvoltării durabile și a educației pentru cetățenie mondială, în cadrul educației pentru drepturile omului, căreia îi revine un rol important în realizarea programului de dezvoltare durabilă în perioada post-2015; să susțină promovarea oportunităților de învățare de-a lungul întregii vieți pentru toți și în toate contextele și la toate nivelele de educație, ceea ce implică un acces echitabil și largit la învățatură și la formarea tehnică și profesională ca și la învățământul superior și de cercetare, cu accent deosebit pe calitate; să pună în practică programe suplă de recunoaștere și acreditare a cunoștințelor, aptitudinilor și competențelor dobândite în cadrul educației formale și informale; să promoveze necesitatea ca toți tinerii și adulții, în special fetele și femeile, să atingă un nivel pertinent de stăpânire funcțională a competențelor de bază (lectură, scris, calcul) și dobândirea de competențe necesare vieții cotidiene; să promoveze necesitatea dezvoltării științei, tehnicii și inovației, cu accent pe tehnologiile informației și comunicării (TIC) cu rol în dezvoltarea sistemelor educative, în difuzarea cunoștințelor și a accesului la informații; să susțină necesitatea conceperii și realizării unor sisteme de educație mai inclusive, care să țină cont de nevoile

copiilor, tinerilor și adulților care se confruntă cu situații de conflict, crize și violență, în special ale persoanelor deplasate în interiorul țării lor sau refugiați.

Ținând cont de aceste necesități și de scopurile Agendei, textul Declarației subliniază câteva aspecte importante. Astfel, prima răspundere în implementarea proiectului revine guvernelor prin realizarea unor cadre politice și juridice care să promoveze responsabilitatea și transparența, dar și o guvernanță participativă care să permită și să așeze dreptul de participare a tuturor părților implicate (pgf.12). În același timp, măsurile de aplicare trebuie să fie bazate pe o cooperare, coordonare, colaborare și urmărire constante și solide (pgf.13). Având în vedere că succesul programului *Educație 2030* necesită o planificare și politici riguroase, se propune, în acest sens, creșterea cheltuielilor publice pentru educație, în funcție de situația fiecărei țări, până la cel puțin 4–6% din PIB sau cel puțin 15–10% din totalul cheltuielilor publice (pgf.14), în funcție de țări și de prioritățile lor, completarea investițiilor făcute de guverne în domeniul educației care se poate realiza prin cooperarea pentru dezvoltare, respectiv ajutorul pentru dezvoltare pentru țările cel mai puțin sau în curs de dezvoltare și care poate contribui semnificativ la creșterea finanțărilor în favoarea educației. De asemenea, recurgerea la cooperarea și colaborarea internațională este indicată ca un mijloc concret de sprijinire a educației în situații de crize umanitare prelungite (pgf. 15).

Rolul de a pune în practică Agenda revine UNESCO, căreia i se încredințează conducerea și coordonarea acestui proiect global prin intermediul unui mecanism mondial de coordonare, prin consultații cu statele membre și cu instituțiile co-organizatoare ale Forumului mondial pentru educație 2015 (pgf.16).

Pentru reușita Agendei, este necesară elaborarea de sisteme naționale de urmărire și de evaluare, al căror rol este realizarea de date și analize solide în vederea formulării de politici și pentru gestionarea sistemelor educative, în acord cu obiectivele și țintele stabilite.

În concluzie, obiectivele dezvoltării durabile ale Agendei 2030, din care face parte și obiectivul privind educația, trasează liniile viitoare de evoluție în acest domeniu în următorii 15 ani. Educației îi revine un loc central, realizarea obiectivelor și țintelor din această sferă influențează și reușita transformărilor propuse de celelalte obiective (sănătate, mediu, dar și consolidarea statului de drept, buna guvernare, pacea și securitatea).

La rândul ei, Agenda mondială pentru educație a UNESCO – Educație 2030, care corespunde obiectivului privind educația din sistemul de Obiective ale Dezvoltării Durabile din Agenda 2030, propune o nouă viziune istorică prin ambițiile formulate în domeniul educației căreia îi revine un rol motor în strategiile de soluționare a marilor provocări ale epocii.

III. Rolul instituțiilor naționale în promovarea dreptului la educație și educației pentru drepturile omului

Un rol important în procesul de cunoaștere și conștientizare a drepturilor omului, la promovarea informației, educației și formării în acest domeniu, revine instituțiilor naționale pentru drepturile omului, care, indiferent de denumirea care le-a fost conferită prin lege, exercită atribuții specifice în această materie. Crearea și dezvoltarea unor asemenea organisme au reprezentat și sunt o preocupare permanentă a Organizației Națiunilor Unite, Consiliului Europei și altor organizații regionale. Astfel, încă din 1946 Consiliul economic și social din cadrul Organizației Națiunilor Unite a tratat această temă, câțiva ani mai târziu adoptând o rezoluție prin care era recunoscut rolul unic al instituțiilor naționale în promovarea și protecția drepturilor omului, invitând guvernele să susțină crearea unor astfel de organisme. Următorul pas a fost făcut în urma seminarului de la Geneva din 1978, când au fost stabilite liniile directoare și principalele funcții ale acestor organisme, complementare celor ale structurilor existente și de natură să sporească eficiența sistemelor naționale de promovare și protecție a drepturilor omului. O reuniune foarte importantă a avut loc în 1991 la Paris în urma căreia a fost adoptată Rezoluția nr. 54/1992 a Comisiei Drepturilor Omului, intitulată Principii referitoare la statutul instituțiilor naționale, pe scurt „Principiile de la Paris”, aprobate ulterior de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 48/134 din 20 decembrie 1993. Rolul instituțiilor naționale a fost reafirmat în cadrul Conferinței de la Viena din 1993⁵⁸ în special în domeniul acțiunilor vizând remediarea încălcării

---

⁵⁸ Conferința de la Viena a fost organizată la 45 de ani de la proclamarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. În pregătirea acestui eveniment, Institutul Român pentru Drepturile Omului a organizat la București, în perioada 15-17 martie, Colocviul internațional cu tema „Reforma instituțiilor internaționale pentru protecția drepturilor omului”, eveniment care a fost considerat de Centrul ONU de la Geneva ca reuniune satelit a Conferinței mondiale de la Viena. Diverse propuneri făcute cu prilejul colocviului se regăsesc în foma finală a Declarației de la București, adoptată în cadrul acestei prestigioase manifestări. Redactată în limbile română, franceză, engleză și spaniolă „Declarația de la București” a devenit în cadrul celei de-a patra sesiuni a comitetului pregător al Conferinței Mondiale a Drepturilor Omului de la Geneva, document oficial al Adunării Generale ONU (A se vedea ANEXA).

drepturilor omului, dar și în privința difuzării de informații referitoare la drepturile și libertăților fundamentale, și la educația în acest domeniu. Conferința recomandă programe de asistență pentru state în crearea unor astfel de instituții, precum și stimularea cooperării dintre ele și cu organizații regionale. De asemenea, Consiliul Europei a acordat o atenție deosebită rolului instituțiilor naționale subliniind în cadrul unor reuniuni necesitatea de a promova rolul, funcțiile și identitatea acestor instituții și de a întări cooperarea dintre ele.

În acest context a luat ființă Institutul Român pentru Drepturile Omului, instituție națională care are ca misiune desfășurarea de activități în domeniul promovării și respectării drepturilor omului din România. Institutul a fost creat după 1989 și contribuie prin acțiunile, programele și parteneriatele realizate, la o mai bună cunoaștere și conștientizare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Inițiativele și programele de educație pentru drepturile omului sunt numeroase și diverse, așa încât este dificil să facem o inventariere completă a acestora, astfel că ne vom limita în acest material la menționarea celor mai importante și reprezentative, a acelor cu caracter permanent, sau a activităților grupate tematic.⁵⁹

Aceste activități, proprii sau în colaborare, acoperind o arie tematică largă a educației pentru drepturile omului, rezultat al efortului colectiv al cercetătorilor și specialiștilor din cadrul Institutului, se regăsesc în raportul anual al acestuia și sunt de asemenea prezentate în fiecare număr al Revistei „Drepturile Omului” editată de Institutul Român pentru Drepturile Omului.

Instituție națională având competențe în domeniul cercetării, formării, informării și documentării în domeniul drepturilor omului, organism independent, cu personalitate juridică, Institutul Român pentru Drepturile Omului a fost înființat prin Legea nr. 9/1991, reprezentând prima instituție națională pentru drepturile omului creată în România după 1989 și singura instituție națională care i-a fost recunoscută această calitate de către Comitetul de Coordonare a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului din sistemul ONU.

Misiunea Institutului este de a juca un rol important în promovarea și protecția drepturilor omului, pentru ca acestea să devină o realitate pentru toți. În funcție de evoluțiile societății și de exigențele fiecărei perioade, ale

---

⁵⁹ Informațiile utilizate la elaburarea acestui capitol provin din Rapoartele de activitate ale Institutului Român pentru Drepturile Omului publicate în diferite numere ale revistei *Drepturile Omului*.

fiecărei etape, Institutul s-a preocupat de organizarea și funcționarea unui cadru corespunzător, dar și de crearea celor mai adecvate mijloace pentru promovarea, aplicarea și respectarea concretă a drepturilor omului, pentru stimularea cunoașterii și conștientizării acestora, atât de către instituțiile publice cât și de persoane fizice, cu atât mai mult cu cât România este membră a ONU, a OSCE, a Consiliului Europei și a Uniunii Europene.

Acționând ca o interfață, ca o punte de legătură între instituțiile publice, mediul academic, organizațiile neguvernamentale cu preocupări în domeniul drepturilor omului și societatea civilă, Institutul și-a orientat constant activitatea punând un accent deosebit pe desfășurarea unor programe și parteneriate care să răspundă cerințelor internaționale și naționale de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, de formare a categoriilor de actori cu răspunderi în domeniul exercitării și protecției acestora.⁶⁰

La baza conceperii și realizării programelor de activitate ale Institutului Român pentru Drepturile Omului au fost avute în vedere, între altele, Principiile de la Paris privind funcționarea Instituțiilor naționale de promovare și protecție a drepturilor omului, Programul de acțiune al Conferinței Mondiale a Drepturilor Omului – Viena, Declarația de la Durban, Planul de acțiune al Comitetului Director pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, Rezoluția 53/113 privind Obiectivele ONU pentru 2015, cele două Rezoluții privind Programul mondial pentru educația în domeniul drepturilor omului al Consiliului ONU pentru Drepturile Omului, Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, Strategia și programul multianual al Agenției Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene 2013-2017, precum și principalele obiective stabilite de Comisia Europeană ce urmează a fi atinse până în anul 2020 prin Strategia „Europa 2020” care au devenit obiective naționale pentru fiecare stat membru al Uniunii Europene, Strategia europeană pentru egalitate între femei și bărbați (2010-2015), Strategia Europeană pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (2010-2020), Planul de acțiune al Rețelei Europene de Instituții Naționale pentru Drepturile Omului (2014-2016), Planul Strategic al Institutului, precum și Planul de acțiune al Asociației Comisiilor Francofone de Drepturile Omului.

În baza acestor instrumente și texte internaționale, Institutul a inițiat și organizat o serie de acțiuni sau a colaborat cu diverși parteneri la organizarea acestora, încă de la înființarea sa, acțiuni care au vizat promovarea și

---

⁶⁰ În ședința Biroului Camerei Deputaților din data de 23 noiembrie 2015 s-a apreciat faptul că Institutul Român pentru Drepturile Omului este „unul dintre cele mai puternice instrumente și este recunoscut la nivel mondial”.

protecția drepturilor omului. Sintetizând, activitățile Institutului Român pentru Drepturile Omului s-au desfășurat în următoarele direcții: cercetări consacrate promovării și respectării drepturilor omului; programe de formare și activități de educație în domeniul drepturilor omului; organizarea de activități științifice dedicate drepturilor omului; publicarea reglementărilor, documentelor, studiilor și cercetărilor din domeniul drepturilor omului; activități de consultanță; promovarea unor domenii de interes, la inițiativa ONU sau a altor organizații regionale sau internaționale; funcționarea unui Centru de documentare.

Încă de la începutul existenței sale, Institutul Român pentru Drepturile Omului a inițiat și organizat activități care au vizat unul din obiectivele stipulate în Legea privind crearea Institutului, și anume *organizarea de programe de formare destinate îndeosebi acelor categorii de persoane care au răspunderi speciale pentru protecția drepturilor omului sau pentru cunoașterea problematicii drepturilor omului în rândul unor largi categorii ale populației*.

Aceste activități s-au înscris în cadrul Planului de acțiune al Institutului Român pentru Drepturile Omului consacrat Deceniului ONU privind educația pentru drepturile omului și apoi în cadrul Programului mondial privind educația pentru drepturile omului, program a cărui îndeplinire este urmărită cu atenție de Consiliul ONU pentru Drepturile Omului. Scopul acestor acțiuni a fost și continuă să fie cel al formării atitudinilor și comportamentelor cetățenești specifice unei societăți democratice și sporirii interesului și competențelor de participare la viața publică a cât mai multor cetățeni din rândul categoriilor profesionale, atât tineri cât și vârstnici.

Odată cu lansarea Programului mondial de educație în domeniul drepturilor omului pentru perioada 2005–2007/2009⁶¹, Institutul Român pentru Drepturile Omului a întreprins o serie de activități și programe în concordanță cu prevederile rezoluției ONU din decembrie 2004 (59/113) acordând o atenție deosebită promovării, dezvoltării și diversificării acțiunilor concepute pentru dezvoltarea educației în acest domeniu. În acord cu Planul de acțiune al acestui program mondial, Institutul a urmărit ca prin activitățile sale, constând în elaborarea de programe de educație și formare pentru drepturile omului care să stimuleze înțelegerea și conștientizarea importanței angajamentului în favoarea respectării și promovării acestora,

---

⁶¹ Din anul 2005 se desfășoară activități în cadrul Programului mondial de educație în domeniul drepturilor omului. Prima etapă (2005–2007) consacrată integrării educației în învățământul primar și secundar, a fost prelungită prin Rezoluția 59/113B a Adunării Generale a ONU până la finele anului 2009.

dar și dezvoltarea interesului de participare la viața publică a cetățenilor, să contribuie la crearea unei culturi universale a drepturilor omului. Prin promovarea educației pentru drepturile omului, Institutul contribuie, alături de alți actori naționali și internaționali cu care colaborează în acest domeniu, la eforturile de promovare și apărare a drepturilor omului.

Potrivit Declarației Universale a Drepturilor Omului, educația pentru drepturile omului are în centru omul, drepturile și libertățile lui fundamentale. Pentru a contribui la dezvoltarea deplină a personalității umane, educația pentru drepturile omului are rolul de a contribui, prin acțiuni de informare și formare, la întărirea respectării, promovării și apărării drepturilor omului. Educației pentru drepturile omului îi revine un rol cheie în dezvoltarea cunoștințelor și a reflecției critice în materie de drepturi și libertăți fundamentale. Numai printr-o conștientizare, înțelegere și practicare a acestor drepturi se poate realiza o societate având la bază o adevărată cultură a păcii și a toleranței.

În acest sens, Institutul a urmărit realizarea unor programe care au vizat: promovarea educației în domeniul drepturilor omului; impunerea educației pentru drepturile omului ca o prioritate la nivel național, regional și internațional; stimularea și cultivarea în rândul adulților și tinerilor a preocupărilor în domeniul drepturilor omului; formarea de formatori în domeniul drepturilor omului; formarea personalului educațional, învățători și profesori, din sistemul de învățământ primar și secundar; formarea cadrelor didactice și ale altor categorii de personal din învățământul universitar; formarea unor categorii profesionale care sunt direct implicate și au responsabilități în promovarea și apărarea drepturilor omului (funcționari, responsabili cu aplicarea legii, personal militar); întărirea parteneriatelor și colaborărilor cu instituții din sistemul de învățământ, precum și cu alte instituții și organizații guvernamentale și neguvernamentale din diferite sfere de activitate, din țară și din alte state; evaluarea, monitorizarea și sprijinirea programelor de educație existente pentru a pune în evidență exemplele de reușită și bunele practici și stimulând măsuri care vizează continuarea, perfecționarea și dezvoltarea acestora, ca și elaborarea altora noi.

Acțiunile destinate formării de formatori și educației pentru drepturile omului au fost concepute și organizate pe baza feedbackului primit din partea reprezentanților universităților, a Caselor Corpului Didactic, a profesorilor din învățământul universitar și preuniversitar.

Activitățile de formare au fost concepute și inițiate de Institutul Român pentru Drepturile Omului, în parteneriat cu alte instituții publice, ONG-uri care au ca principal obiect de activitate educația sau/și educația pentru drepturile omului, ori la solicitarea unor autorități centrale, sau locale, ori a

unor grupuri socio-profesionale și s-au desfășurat sub diferite forme: cursuri de formare de lungă durată, acreditate de Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice; cursuri de formare de scurtă durată, de tip „contact”; activități de sensibilizare a unor grupuri sociale privind necesitatea cunoașterii și respectării drepturilor femeii, copilului și tânărului, a drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, etnice, lingvistice, religioase, a drepturilor persoanelor cu dizabilități; activități de familiarizare cu principalele instrumente care promovează drepturile omului și educația pentru drepturile omului; organizarea și participarea la simpozioane, conferințe, seminarii, mese rotunde, dezbateri etc.; activități de diseminare; prezentări ale unor volume, reviste științifice, lucrări științifice sau de informare publicate de cercetători ai Institutului.

Creșterea eficienței acțiunilor întreprinse, a calității mijloacelor materiale utilizate, a selectării beneficiarilor, dar și implicarea experților, a condus la creșterea interesului a tot mai multor beneficiari față de acțiunile întreprinse de Institut în domeniul educației și formării pentru drepturile omului.

Grupurile țintă ale acestor acțiuni și programe realizate de IRDO în această direcție au fost în special persoanele cu responsabilități specifice în promovarea și protecția drepturilor omului din domeniile învățământului, cercetării, administrației publice, justiției, sănătății, precum și persoane din categorii cu probleme specifice (femei, copii, pensionari, persoane aparținând minorităților naționale, etnice, lingvistice, religioase, persoane cu dizabilități, pensionari etc).

Vom face în continuare o prezentare a activităților de educație și formare și a manifestărilor științifice organizate de Institut, punând în evidență, în primul rând, pe cele cu continuitate și care se bucură de un ecou și apreciere la nivel național dar și internațional.

Coordonarea Catedrei UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță de către IRDO și Universitatea de Nord, Baia Mare, activitate cu caracter permanent, care include și cursuri de masterat.

Coordonarea Catedrei UNESCO pentru Drepturile Omului, democrație, pace și toleranță alături de Universitatea de Nord din Baia Mare constituie, încă de la înființarea Catedrei în anul 1998, una din activitățile cu caracter permanent ale Institutului Român pentru Drepturile Omului. Colaborarea dintre cele două instituții a căpătat valențe noi odată cu introducerea, în special în cadrul facultăților de drept, a problematicii drepturilor omului și a democrației ca discipline universitare. Precizăm că este pentru prima dată când o instituție națională pentru drepturile omului a devenit coordonator de Catedră UNESCO în baza unui acord între Secretariatul general UNESCO, Institutul Român pentru drepturile Omului și Universitatea de Nord din Baia Mare.

Scopul acestui proiect este promovarea unui sistem integrat de activități de cercetare, formare, informare și documentare în domeniul drepturilor omului, al relațiilor internaționale și interculturale, al democrației și păcii. Menit să focalizeze la nivel național activitățile din domeniul său, Catedra sprijină cercetarea și elaborează un plan de studii aplicabil atât programelor Universității de Nord și ale IRDO, cât și programelor altor instituții de învățământ superior din România. În același timp, pentru a conferi activității sale o dimensiune internațională, la aceste programe sunt asociați profesori, cercetători și studenți din țările din regiune și din sub-regiune, prin intermediul schimburilor, al burselor de studii și al întâlnirilor periodice. De fapt, Catedra reprezintă un centru-pilot de cercetare, dezbateri și formare la nivel post-universitar, formare care integrează rezultatele cercetării naționale și internaționale, ținând pasul cu progresele și evoluțiile înregistrate în domeniul său specific, și care este, așa cum am menționat deja, singura Catedră din România care organizează un masterat în drepturile omului, pace și toleranță.

Cursurile Universității Internaționale a Drepturilor Omului⁶², organizate în colaborare cu Catedra UNESCO pentru Drepturile Omului, democrație, pace și toleranță, reprezintă un cadru în care specialiști consacrați din țară și din străinătate aduc în dezbateri cele mai noi cercetări științifice din domeniul drepturilor omului, prezentând totodată noi metode de predare a drepturilor omului pentru ca acestea să se transforme dintr-un ideal într-o realitate. Aceste cursuri au un rol important în dezvoltarea științei drepturilor omului și a metodologiei de cercetare și de predare în învățământul universitar, postuniversitar, în cadrul studiilor doctorale și postdoctorale. Proiect inițiat și coordonat de IRDO, cursurile Universității Internaționale a Drepturilor Omului s-au bucurat, încă de la început, de o participare largă și reprezentativă.

Edițiile Universității Internaționale a Drepturilor Omului au fost organizate de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu diferite instituții și asociații. În funcție de tematica edițiilor, printre participanți s-au aflat reprezentanți ai Parlamentului, ai Guvernului, ai Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Justiției, Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, ai Avocatului Poporului, membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, ai Curții Constituționale, ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, ai Consiliului

---

⁶² În discursul d-lui Morten Kjaerum, Director al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene ținut în cadrul Conferinței privind Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, organizată de Comisia Europeană la Bruxelles, 17–18 decembrie 2014, a fost evidențiat rolul important al cursurilor Universității Internaționale a Drepturilor Omului organizate anual la Cheia.

Legislativ, Secretariatului General al Guvernului, ai Uniunii Juriștilor din România, ai Academiei de Științe Juridice din România etc., reprezentanți ai unor universități din București, Iași, Cluj, Tg. Mureș, Constanța, Timișoara, Sibiu etc., cercetători, experți, reprezentanți ai unor organizații neguvernamentale (Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki, Asociația Română pentru Drepturile Femeii, Asociația Română pentru Drepturile Omului la un Mediu Sănătos, Liga Independentă Română pentru Sănătate și Cultură, Family Forum, Asociația Română privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Asociația Română de Drept Bancar, Asociația Clubul de la Cheia, Societatea Română de Drept Comparat, Institutul Internațional de Drept de Expresie și Inspirație Franceză, Asociația Instituțiilor Francofone de Drepturile Omului, Asociația pentru Națiunile Unite din România, Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană, European Law Institute s.a.), doctoranzi și masteranzi.

Problematica acestor manifestări științifice privește un larg evantai de teme precum: o lume a drepturilor omului, democrației și toleranței, organizații și organisme internaționale cu atribuții în domeniul drepturilor omului, libertatea religioasă în România, protecția drepturilor femeii, respectarea drepturilor și protecția persoanelor aparținând minorităților naționale, educația în domeniul drepturilor omului în spiritul democrației și toleranței. Printre tematici, mai putem menționa: marcarea aniversărilor creării Organizației Națiunilor Unite, a aderării României la ONU, crearea Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Cultură și Știință. De asemenea, în acest cadru au fost prezentate și evoluția promovării și protecției drepturilor omului la nivel european, rolul Consiliului Europei, al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, al Cartei Sociale Europene și al altor instrumente regionale precum și al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, al Uniunii Europene și instituțiilor europene, precum și al agențiilor, ca de exemplu, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, prilej cu care s-a realizat o comparație între textul Convenției Europene, al Cartei Sociale și al Cartei Drepturilor Fundamentale. În cadrul acestor manifestări sunt organizate expoziții de lucrări consacrate drepturilor omului publicate de Institutul Român pentru Drepturile Omului și lansări ale cărților realizate de Institut.

Nivelul științific al acestor manifestări a fost întotdeauna întreținut prin participarea a numeroși specialiști și experți de prestigiu din țară și de peste hotare care au prezentat cele mai noi cercetări și practici pe plan național și

internațional în domeniul drepturilor omului. Dezbaterile asupra diverselor teme au constituit un schimb real de opinii, oferind valoare dialogului.

De o valoare deosebită pentru cercetarea științifică și educație în domeniul libertăților religioase s-au dovedit a fi manifestările consacrate simpozionului internațional „Dimensiunea spirituală a drepturilor omului”, organizat de Institutul Român pentru Drepturile Omului, în colaborare cu Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Episcopia Romano-Catolică Iași și Universitatea „Al. I. Cuza”. Ajunsă la al optsprezecelea an de existență, această manifestare a oferit prin fiecare ediție desfășurată prilejul unor reflecții asupra libertății conștiinței și a religiei, asupra prevederilor constituționale și diferitelor aspecte privind exercitarea libertăților religioase și asupra importanței educației pentru drepturile omului,

Pe lângă aceste activități, IRDO desfășoară o serie de alte proiecte în domeniul educației și formării pentru drepturile omului. Dintre acestea, menționăm următoarele tipuri de programe: *educarea tinerei generații în spiritul respectării drepturilor și libertăților omului, a demnității și toleranței, al schimbului liber de opinii; organizarea de cursuri și activități de pregătire a specialiștilor în domeniul drepturilor omului; realizarea unor forme specifice de educație pentru drepturile omului; activități de cercetare; organizarea de colocvii, simpozioane, seminarii; activități de publicare și documentare în domeniul drepturilor omului.*

Educația pentru drepturile omului a tinerilor constituie un obiectiv important al Institutului și s-a desfășurat, încă de la înființarea sa, în parteneriat cu Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, concretizându-se prin realizarea unor activități și programe devenite tradiționale: *Olimpiada de educație civică și cultură civică și Democrație și toleranță*, dar și prin cursuri de formare continuă pentru profesori și învățători, colocvii, simpozioane, dezbateri, în cadrul cărora a fost abordată o varietate de teme legate de domeniul educației pentru drepturile omului. Menționăm de asemenea *Concursul de creativitate didactică în domeniul realizării de materiale auxiliare utilizabile în educația pentru drepturile omului, Concursul de creație plastică pentru elevii din învățământul primar și Olimpiada națională de științe socio-umane.*

Astfel, începând cu anul 1994, la inițiativa IRDO, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice a inclus disciplinele „educație civică” (clasele III-IV), respectiv „cultură civică” (clasele VII-VIII), în categoria disciplinelor pentru care se organizează concursuri anuale cu etape până la nivel național. Obiectivul acestor concursuri (denumite olimpiade), organizate de Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice în parteneriat cu IRDO, este de a răspunde necesității de a promova educația în

vederea exercitării și asumării rolului și statutului de cetățean în cadrul unei societăți democratice, de a forma și dezvolta competențe de participare la viața publică, în spiritul respectării valorilor înțelegerii și toleranței.

La rândul său, concursul „*Democrație și toleranță*”, inițiat în 1995 de Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, reprezintă o formă complexă de educație civică în care sunt implicați elevii din învățământul primar și secundar. Obiectivele concursului, care se desfășoară pe trei dimensiuni – teoretică, practic-aplicativă și artistică – sunt de a dezvolta competențe de cooperare la nivelul grupului, stimulând preocupările pentru cunoașterea conceptelor de democrație, drepturile omului, toleranță, drepturile copilului, dar și pentru cunoașterea principalelor reglementări naționale și internaționale în materie. De asemenea, concursul vizează exersarea de către elevi a atitudinilor și comportamentelor democratice, a toleranței, a spiritului civic și formarea deprinderilor de implicare în viața comunității școlare și locale, dar și dezvoltarea la elevi a motivației în vederea promovării și apărării drepturilor omului și ale copilului. Făcându-se o analiză a edițiilor concursului organizate până în prezent, s-a remarcat o creștere constantă a interesului față de problematica și obiectivele promovate, dar și îmbunătățirea calității materialelor prezentate.

Alte proiecte desfășurate în direcția educației pentru drepturile omului a tinerei generații sunt *Concursul național de creativitate didactică în domeniul materialelor auxiliare destinate educației pentru drepturile omului, democrație și o cultură a păcii în învățământul preuniversitar – un exemplu de implicare concretă a educatorilor în acțiuni de promovare a valorilor legate de drepturile omului, dar și Concursul de creație plastică pentru elevii din învățământul primar*, care, prin expozițiile realizate de elevi, promovează în spiritul educației pentru drepturile omului dezvoltarea liberei exprimări, pregătirea acestora pentru a deveni cetățeni responsabili și activi. Procesul educațional pe care-l implică aceste concursuri, bazat pe participarea activă a copiilor, permite acestora să învețe în mod creativ despre drepturile omului și să înțeleagă în mod concret această problematică, dobândind abilități și dezvoltând atitudini și comportamente în spiritul respectării demnității umane.

De asemenea, Institutul Român pentru Drepturile Omului organizează în parteneriat cu Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice *Olimpiada națională de științe socio-umane*, un concurs de excelență care se adresează elevilor cu aptitudini în domeniul științelor socio-umane și răspunde nevoii de educație în vederea formării și dezvoltării competențelor de participare cetățenească, a spiritului civic, în conformitate cu valorile

democrației, înțelegerii și toleranței. Astfel, printre disciplinele de concurs figurează, alături de economie, filozofie, sociologie, psihologie, și educația civică și cultura civică.

Proiectul S'cool Agenda. Descoperirea, cunoașterea și însușirea valorilor europene și a noțiunilor privind drepturile omului reprezintă un element esențial în dezvoltarea și integrarea în societate a copiilor și tinerilor.

În acest sens, putem spune că un rol important în atingerea acestor obiective îl are și S'cool Agenda. Publicația, lansată de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA), Reprezentanța Comisiei Europene în România și Institutul Român Pentru Drepturile Omului, are ca scop sensibilizarea elevilor cu vârste între 12 și 18 ani cu privire la drepturile fundamentale.

Agenda, realizată într-un format atractiv și ușor de utilizat, face cunoscut elevilor, pe parcursul unui an școlar, concepte și valori, precum nediscriminarea, dreptul la un mediu sănătos, egalitatea între femei și bărbați și cetățenia europeană, subliniind zilele internaționale cheie din calendarul drepturilor fundamentale, cu date și informații de interes.

Pentru tinerii care urmează să își exercite pentru prima dată dreptul de vot, dar și pentru ceilalți, este prezentată importanța și semnificația acestui drept cu referire la prevederile din Constituția României.

De asemenea, sunt dezbătute teme de interes privind protecția copiilor și a tinerilor și protecția datelor în mediul on line.

În plus, ordinea de zi conține informații utile cu privire la drepturile fundamentale, cum ar fi: definirea lor, relatări despre drepturile fundamentale din viața unor persoane din UE, sfaturi privind promovarea și protejarea drepturilor omului, un test pentru verificarea „temperaturii” respectării drepturilor omului în școală, un chestionar pentru testarea cunoștințelor tale privind drepturile fundamentale, sugestii despre cum poți contribui la lupta împotriva discriminării, întrebări la care poți reflecta și pe care le poți discuta cu prietenii, link-uri către programe pentru tineri în care te poți implica, informații utile despre activitatea Uniunii Europene și a organizațiilor internaționale, zile internaționale de comemorare a diverselor evenimente privind drepturile omului și multe altele.

O direcție importantă de acțiune realizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului este *organizarea de cursuri și activități de pregătire a specialiștilor în domeniul drepturilor omului*. Aceste cursuri s-au desfășurat în primii ani în parteneriat cu Centrul ONU pentru Drepturile Omului de la Geneva (devenit ulterior Înaltul Comisariat ONU pentru Drepturile Omului), având concursul instituțiilor direct implicate în procesul educațional din țara noastră, sau în colaborare cu diferite instituții și ONG-uri interesate în

domeniu. De exemplu, în septembrie 1991, a fost semnat un acord între Centrul ONU pentru Drepturile Omului și Guvernul României referitor la punerea în practică a unui Program de asistență tehnică pentru o perioadă de trei ani. Acest program s-a derulat până în toamna anului 1994, fiind evaluat ca „primul program cu adevărat amplu de servicii consultative și de asistență tehnică realizat de Centrul pentru Drepturile Omului”.

Deși în schița de principiu rolul stabilit pentru IRDO a fost numai cel de destinatar al unei părți din activitățile de asistență, Institutul și-a asumat încă de la început – și a fost considerat ca atare de către Centrul ONU de la Geneva – rolul de partener și de co-organizator.

În cadrul acestui program, în perioada 1992–1994, s-au desfășurat nouă serii de cursuri adaptate diferitelor grupuri de profesioniști. Este vorba de ciclurile „Drepturile omului în administrarea justiției” – șase cursuri; „Predarea și învățarea drepturilor omului” – patru cursuri; „Media și drepturile omului”; „Drepturile omului și problema minorităților”; „Prevenirea și soluționarea conflictelor dintre cetățeni și autoritățile locale”; „Drepturile copilului” etc. Beneficiarii acestor cursuri au fost judecători, procurori, avocați, cadre din poliție și penitenciare, cadre din învățământul primar și secundar, din administrația centrală și locală, jurnaliști și reprezentanți ai ONG-urilor cu preocupări în domeniul drepturilor omului.

Dintre aceste proiecte, notăm, cu titlu de exemplu pentru contribuția științifică deosebită pe care Institutul a adus-o la cercetarea națională și internațională în materie de promovare a drepturilor omului, cursul „Media și drepturile omului”, proiect elaborat în cadrul Institutului Român pentru Drepturile Omului și experimentat cu bune rezultate în cursul anului universitar 1998-1999 și care a vizat o nouă abordare a unei discipline predate peste tot în lume. Elementul de noutate a constat în modul în care tematica acestei discipline – „Legislație și deontologie” – a fost tratată și abordată din perspectiva drepturilor omului, punând accentul pe libertatea de exprimare și pe dreptul la informare. O mare parte a cursului s-a referit la standardele și normele internaționale în materie, consacrate de instrumentele internaționale și de alte documente cu caracter universal și regional.

Conform raportului de evaluare a acestor activități de către Comisia ONU pentru Drepturile Omului, „IRDO a devenit un factor activ central atât cât privește asistența pentru organizarea de seminarii, cât și din punct de vedere al producerii și difuzării de materiale informative. Într-adevăr – au considerat experții ONU – IRDO a fost, în multe privințe, partenerul local al Centrului, acționând ca un contact informal între Centru și funcționarii și agențiile guvernului, furnizând un suport logistic, adresând invitații participanților,

recrutând experți locali, traducând și difuzând materialele programului, asigurând premisele și facilitățile tehnice necesare. Este sigur că, fără ajutorul acestuia, programele nu ar fi avansat cu eficacitatea pe care au demonstrat-o”.

În timpul etapei următoare, volumul activităților de formare a formatorilor a crescut considerabil ca urmare a acțiunii IRDO în domeniul organizării în mod intensiv a unor cursuri la nivel local și apoi județean, care sunt în plină derulare în cadrul unei relații de parteneriat stabilit cu structurile diferitelor categorii profesionale.

Organizarea acestor cursuri a contribuit la pregătirea de specialiști în domeniul drepturilor omului, mulți dintre aceștia devenind pe parcurs formatori în cursurile organizate ulterior de Institut. Exemple de astfel de cursuri: cursul de formatori pentru drepturile omului în administrarea justiției destinat judecătorilor, avocaților și procurorilor; cursul privind rezolvarea conflictelor dintre cetățeni și autoritățile statului; cursul privind drepturile omului în administrarea justiției destinat studenților Academiei de Poliție și cadrelor din MAI; cursurile privind protecția copilului; cursul privind protecția minorităților în România; cursul privind educația și învățarea drepturilor omului în învățământul gimnazial; cursul privind educația și învățarea drepturilor omului în învățământul primar.

De asemenea, Institutul a susținut introducerea disciplinei „drepturile omului” în învățământul superior sub formă de cursuri în universitățile cu profil umanist sau de „cursuri pilot” în diferite universități tehnice.

Din această categorie de acțiuni, o atenție deosebită a fost acordată activităților privind pregătirea continuă a cadrelor didactice care realizează educația pentru drepturile omului, activităților de formare a forțelor de ordine publică, activităților de formare în domeniul drepturilor omului consacrate administrării justiției, dar și a formării de formatori în aceste medii de activitate.

Activitățile și programele desfășurate în domeniul formării cadrelor didactice, profesori și învățători, care realizează educația pentru drepturile omului (formarea de formatori) au fost realizate de Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu diferite structuri din sistemul de învățământ (Universitatea București, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, Universitatea Nicolae Titulescu, Universitatea Titu Maiorescu, Universitatea Ecologică, Universitatea de Nord din Baia Mare, Universitatea „Dimitrie Cantemir”, Universitatea „Petru Maior” din Tg. Mureș, Universitatea Ovidius din Constanța, Case ale Corpului Didactic din București, Cluj, Galați, Turnu Severin, Pitești, Tg. Mureș, Iași ș.a.). Crearea acestui program este urmarea solicitărilor venite din rândul cadrelor didactice

pentru formarea personalului didactic și auxiliar-didactic din învățământul preuniversitar și are ca obiectiv stimularea și sprijinirea elevilor în cunoașterea drepturilor omului, a legislației naționale și internaționale în domeniu, dar și a conștientizării importanței acestor drepturi și aplicarea lor în viața cotidiană.

Prin tematica acestor cursuri s-a urmărit pregătirea continuă a cursanților în găsirea de modalități accesibile pentru elevi de însușire corectă și flexibilă a conceptelor, identificarea de valori, principii și tematici specifice problematicii statului de drept, democrației, drepturilor omului, utilizarea abilităților și competențelor de dialog, de dezbateră publică a unor probleme, de rezolvare de conflicte etc.

În cadrul preocupărilor permanente ale Institutului Român pentru Drepturile Omului de promovare a formării în domeniul drepturilor omului se înscriu și acțiunile de formare de formatori în administrarea justiției, organizate în colaborare cu reprezentanții institutelor de profil. Astfel, în baza acordurilor de parteneriat avute de IRDO de-a lungul timpului cu instituții din cadrul justiției, administrației, s-au desfășurat activități la instanțe judecătorești, parchete și barouri, având ca scop o mai bună cunoaștere a celor mai importante drepturi pe care le au cetățenii și pentru a veni în sprijinul responsabililor cu administrarea justiției. Cunoașterea acestor legi, a reglementărilor interne și internaționale în domeniu, reprezintă o condiție esențială pentru asigurarea promovării și apărării drepturilor omului.

În afara acțiunilor, programelor și manifestărilor menționate, Institutul Român pentru Drepturile Omului realizează și alte forme specifice de educație pentru drepturile omului, printre care: elaborarea unor programe speciale consacrate unor evenimente importante la nivel european și internațional și consacrate ca atare de ONU, Consiliul Europei, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Uniunea Europeană etc. și cu semnificație pentru protecția și promovarea drepturilor omului, ca de exemplu prezentarea evoluției drepturilor omului în cadrul Deceniului educației pentru dezvoltare durabilă (2005-2015), Agenda pentru Dezvoltare 2016-2030, aniversarea intrării în vigoare a Pactului internațional privind drepturile civile și politice și a Pactului internațional privind drepturile economice, sociale și culturale; marcarea aniversării României la Organizația Națiunilor Unite; marcarea adoptării Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, a Cartei sociale europene etc.; Coordonarea Catedrei UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță; activitatea de organizare și participare la dezbateră diferitelor aspecte ale respectării și promovării drepturilor omului. Aceste

acțiuni au loc în cadrul unor manifestări științifice, simpozioane, colocvii, mese rotunde sau în cadrul media, în parteneriat cu alte instituții publice și organizații neguvernamentale.

Odată cu trecerea timpului și îmbogățirea continuă a experienței acumulate, activitățile IRDO au căpătat o structură tot mai complexă. O direcție importantă urmărită în orientarea demersurilor sale de cercetare a fost inițierea de cercetări referitoare la diferitele aspecte ale promovării și respectării drepturilor omului în România și în context internațional. În acest scop au fost realizate cercetări referitoare în special la reglementările, instituțiile și organisme naționale și internaționale, la diferitele categorii de drept, generale și specifice, și la evoluția respectării lor în România, cercetări finalizate prin lucrări publice, prin comunicări prezentate în cadrul unor colocvii naționale și internaționale, prin rapoarte de consultanță în materie legislativă, dar și prin rapoarte privind modul în care legile adoptate respectă standardele internaționale.

Încă de la înființare, Institutul Român pentru Drepturile Omului s-a implicat în organizarea de seminarii și simpozioane cu participare internă și internațională care au vizat antrenarea în aceste activități a tuturor factorilor guvernamentali și neguvernamentali cu atribuții sau preocupări în domeniul drepturilor omului, cu scopul de a aplica, sau găsi, noi soluții care să asigure o mai bună cunoaștere și respectare a drepturilor omului în România. Până astăzi, Institutul Român pentru Drepturile Omului a organizat sau a participat la sute de astfel de manifestări.

Printre acestea trebuie să menționăm colocviul internațional având ca temă „Reforma instituțiilor internaționale pentru protecția drepturilor omului”, organizat de către IRDO la București, în perioada 15–17 martie 1993 și considerat de ONU ca reuniune-satelit a Conferinței mondiale a Drepturilor Omului de la Viena. „Declarația de la București”, elaborată cu această ocazie, care a cuprins propuneri concrete de perfecționare a activității instituțiilor internaționale pentru protecția drepturilor omului s-a bucurat de un larg ecou, fiind adoptată ca document oficial al Adunării Generale a ONU pentru Conferința mondială de la Viena (A/Conf.157/PC/42/Add.8/27, aprilie 1993). De o participare largă și reprezentativă s-au bucurat de asemenea și reuniunile științifice internaționale referitoare la probleme precum „Adopția internațională în țările Europei”, „Turismul și drepturile omului”, primul seminar din lume cu această temă (1996), sau „Metode și mijloace didactice de predare a cunoștințelor în materie de drepturi ale omului” (1996), desfășurate la București; concluziile și recomandările lor, conținute în declarația adoptată la sfârșitul fiecărei reuniuni au fost transmise

guvernelor și organizațiilor internaționale care activează în domeniile respective.

Rapoartele, comunicările și studiile prezentate cu ocazia acestor diferite manifestări științifice, colocvii, simpozioane sau mese rotunde, sunt rezultatul activității de cercetare a IRDO. Fie că este vorba de activități organizate de Institut, fie că este vorba de acțiuni realizate în parteneriat cu alte instituții publice sau organizații neguvernamentale, schimbul de experiență, opiniile și concluziile desprinse au permis conturarea unor noi teme de cercetare în domeniu, a unor noi modalități de abordare a activităților de formare și educare în domeniul drepturilor omului, a promovării și respectării acestora.

De asemenea, Institutul a fost solicitat de instituții, organizații interguvernamentale și neguvernamentale cu preocupări în domeniul drepturilor omului și al educației pentru drepturile omului, din țară sau străinătate, să participe cu rapoarte, studii, comunicări la diverse volume, conferințe, grupuri de lucru, pentru a prezenta modul în care se respectă drepturile omului în România și evoluția legislației și cercetării științifice în domeniu.

În acest sens, printre atribuțiile Institutului putem menționa de asemenea asistența de specialitate în domeniul legislativ, acordată Comisiilor permanente ale Senatului și ale Camerei Deputaților în activitatea lor de elaborare și de dezbateră a proiectelor de legi și în cea a inițiativelor legislative, IRDO dând în același timp avize și la cererea altor foruri.

Astfel, bazându-se pe o amplă documentație, Institutul a realizat un anteproiect al legii Avocatului poporului – instituție care a avut un rol esențial în apărarea drepturilor omului – organizând apoi pe această temă, în colaborare cu Consiliul Europei, un simpozion internațional la București, între 1-2 noiembrie 1993, la care au participat experți ai Consiliului Europei, reprezentanți ai instituției Ombudsman-ului din Spania, din Danemarca și din Polonia, ca și parlamentari, politicieni, magistrați și universitari. Anteproiectul legii elaborat de către Institutul Român pentru Drepturile Omului, ca și observațiile făcute în cadrul simpozionului au fost reținute de un grup de deputați care, plecând de la această bază, au propus Biroului Camerei Deputaților un proiect de lege privind instituția Avocatului poporului. Acest proiect de lege a devenit actuala Lege a Avocatului poporului, intrată în vigoare în anul 1997. La cererea celor două comisii ale Parlamentului, au fost efectuate cercetări, a fost furnizată documentația și s-a exprimat punctul de vedere al Institutului în legătură cu anumite proiecte de legi în materie penală și civilă.

De asemenea, trebuie amintit și proiectul CLARITY (Complaints, Legal Assistance and Rights Information Tool for You), lansat în data de 7 octombrie 2015 de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii

Europene, care reprezintă un instrument online interactiv care are scopul de a ajuta oamenii în rezolvarea problemelor privind drepturile fundamentale. El acoperă în prezent 12 state membre ale Uniunii Europene (Austria, Cipru, Finlanda, Franța, Italia, Irlanda, Polonia, Portugalia, România, Slovacia Spania și Ungaria) și este disponibil în limba engleză. Institutul Român pentru Drepturile Omului a participat ca și partener în cadrul acestui proiect urmărind poziționarea României în rândul statelor care susțin și asigură respectarea drepturilor fundamentale ale omului.

Potrivit regulamentului de instituire, CLARITY are drept scop să identifice și să ofere informații privind organismul non-judiciar cel mai adecvat pentru a rezolva o anumită problemă a drepturilor fundamentale, pornind de la idea că fiecare stat dispune de organisme publice de specialitate care pot oferi informații sau pot ajuta în situații de încălcare a drepturilor fundamentale.

Instrumentul online acoperă diferite domenii de drepturi fundamentale, inclusiv zona de non-discriminare. Instrumentul pilot vizează și intermediari, pentru orientarea victimelor cărora le-au fost încălcate drepturile fundamentale către un organism competent.

CLARITY vizează și oferirea de informații asupra modului și unde trebuie depusă o petiție sau de unde poți primi asistență la nivelul cel mai apropiat de domiciliu pentru persoanele cărora le-au fost încălcate drepturile fundamentale.

Proiectul CLARITY urmărește o strânsă colaborare și implicarea directă a instituțiilor ombudsmanului, instituțiilor naționale pentru drepturile omului, organismelor privind egalitatea și a altor instituții și organisme care pot oferi cetățenilor sprijin în respectarea drepturilor fundamentale.

Este de remarcat faptul că în mod constant Institutul a atras la manifestările sale, ca participanți sau co-organizatori, numeroși factori cu atribuții sau preocupări în domeniul drepturilor omului din cadrul Parlamentului, al Guvernului, al organismelor guvernamentale și neguvernamentale sau organizații regionale sau internaționale. Prin antrenarea acestor factori – contribuția lor constând din lucrări, materiale proprii, prezentări, comunicări, expertize sau rapoarte din partea Instituțiilor sau organizațiilor pe care le reprezintă – s-a realizat o mai bună comunicare și o mai strânsă colaborare pentru găsirea și aplicarea unor soluții mai eficiente în evoluția respectării drepturilor omului în România și perfecționarea educației în acest domeniu.

Institutul a organizat numeroase manifestări științifice consacrate afirmării, promovării și protecției drepturilor omului la care au participat profesori universitari, cercetători, experți în domeniu, juriști, diferite

asociații, din țară și din străinătate cu preocupări în domeniul drepturilor omului. Teme precum protecția și promovarea drepturilor copilului, a drepturilor femeilor, promovarea egalității de șanse și a educației pentru toți, dialogul intercultural, educația pentru cetățenie activă, educația continuă, cetățenia europeană, sunt numai câteva din problematicile abordate în cadrul unor simpozioane, conferințe sau comunicări științifice.

O altă preocupare proprie Institutului constă în realizarea periodică de sondaje sociologice referitoare la nivelul cunoștințelor dobândite de către diferite categorii socio-profesionale în domeniul drepturilor omului; putem menționa astfel sondajele efectuate în rândul persoanelor în vârstă, al elevilor și telespectatorilor canalului național de televiziune.

Educația pentru drepturile omului constă în acțiuni de formare și informare în domeniul drepturilor omului, de conștientizare pe scară largă a principiilor și valorilor acestora, în vederea realizării unei culturi universale a drepturilor omului. În acest sens, în vederea informării organismelor publice, a ONG-urilor și a cetățenilor, IRDO a editat, pe lângă un număr considerabil de volume și broșuri, cursuri și lucrări de cercetare, inclusiv traduceri de documente internaționale, un periodic științific, un buletin lunar de informare, ca și numeroase rapoarte privind evoluția drepturilor omului în România și precum și rapoarte privind activitățile Institutului. Prin această activitate publicistică și editorială, Institutul își aduce contribuția la informarea și sensibilizarea tuturor factorilor interesați și implicați în domeniul educației și al educației pentru drepturile omului cu privire la reglementările interne și internaționale în materie, la cele mai recente cercetări, la angajamentele internaționale asumate de România în acest domeniu.

Informarea periodică a celor cu preocupări în problematica drepturilor omului este realizată prin Revista trimestrială „*Drepturile Omului*” care cuprinde studii, articole, cercetări, rapoarte, în care sunt semnalate documente naționale și internaționale cu semnificație în materie de drepturi ale omului. Revista conține de asemenea cronicile diferitelor evenimente din domeniul drepturilor omului, note și comentarii, recenzii de cărți în materie, noutățile editoriale ale Institutului, prezentarea principalelor activități organizate de Institutul Român pentru Drepturile Omului și a proiectelor la care acesta a participat, diferite alte materiale documentare, ca de exemplu jurisprudența Curții constituționale a României, a Curții Europene a Drepturilor Omului, care, prin importanța și actualitatea lor, se impun a fi cunoscute atât de către instituțiile guvernamentale și neguvernamentale, dar și de persoanele fizice.

Unele dintre aceste informații și materiale sunt semnalate pe scurt și în *Info IRDO* care este buletinul lunar de informare a publicului larg, prezentând știri de actualitate despre evenimentele legate de drepturile

omului care au avut loc la nivel național și internațional. De asemenea, în buletin sunt prezentate diferite cazuri de la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de la Curtea de Justiție a Uniunii Europene, necesare activităților de informare sau documentare a instituțiilor, studenților etc.

Printre aparițiile editoriale importante putem nota câteva lucrări apărute în versiune bilingvă sau trilingvă, ca de exemplu: „Drepturile omului în acțiune – Human Rights in Action”, „Cadrul legislativ și instituțional pentru minoritățile naționale în România – Le cadre legislatif et institutionnel pour les minorités nationales en Roumanie – Legal and Institutional Framework for the National Minorities in Romania”, „Drepturile omului, societatea civilă, diplomație parlamentară – Human Rights, Civil Society, Parliamentary Diplomacy”, volum conținând lucrările seminarului internațional al OSCE privind toleranța (București, 1995). Alte lucrări: „Șanse egale, șanse reale”, „Minoritățile – Statut. Perspective”, „Minoritățile – Identitate. Egalitate”, „Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului”, lucrare publicată în două volume, apărută în mai multe ediții revăzute și adăugite, „Protecția juridică a drepturilor omului”, „Repere pentru o filozofie a drepturilor omului”, „Drepturile femeii – egalitate și parteneriat”, „Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului”, de Vincent Berger (traducere din limba franceză a mai multor ediții), „Carta socială europeană” (o analiză a Cartei din 1961 și a cartei revizuite, republicată și completată cu informații actuale), culegerile de „Documente internaționale împotriva torturii și tratamentelor inumane și degradante” și „Documente interne și internaționale privind drepturile copiilor și tinerilor”.

În cadrul Institutului funcționează și un Centru de documentare frecventat de un public de specialitate precum și de orice persoană interesată (cercetători, studenți, doctoranzi, reprezentanți ai instituțiilor parlamentare, judiciare și guvernamentale, ai organizațiilor neguvernamentale). Biblioteca Centrului de documentare oferă spre consultare un fond de carte și de periodice – bogat și în același timp de mare valoare – din numeroase arii de cercetare și interes, cuprinzând cărți din domeniul drepturilor omului, tratate, pacte și convenții internaționale, legislație europeană și națională în domeniu, lucrări de istoria dreptului, de drept comparat, ca și o serie de lucrări fundamentale de specialitate. O parte importantă dintre acestea – printre care figurează exemplare unice în România – provin de la Centrul ONU din Geneva, de la UNESCO, de la Universitatea VRIJE din Bruxelles, de la Asociația pentru Națiunile Unite din România (ANUROM), de la Institutul elvețian de drept comparat din Lausanne, care de asemenea a acordat asistență de specialitate în organizarea și clasificarea bibliotecii, de

la institute sau centre științifice cu profil similar care ființează în alte țări europene, de la Fundația Canadiană pentru Drepturile Persoanei.

În plus, începând cu 1 ianuarie 1993, ca urmare a unui acord încheiat, Institutul Român pentru Drepturile Omului a primit statutul de bibliotecă depozitară a Consiliului Europei în următoarele domenii: drepturile omului, cultură, educație, ecologie, științe politice.

În cadrul activității de documentare și informare, Centrul de documentare al Institutului Român pentru Drepturile Omului beneficiază de un schimb activ de informații cu organizații internaționale, instituții de învățământ superior din România și din străinătate, cu alte instituții cu preocupări în domeniul drepturilor omului. De asemenea, în baza unor protocoale de parteneriat, Centrul de documentare realizează o serie de colaborări cu diferiți parteneri, ca de exemplu Parlamentul României, Comisiile parlamentare, instituții guvernamentale, Curtea Constituțională, Avocatul Poporului, Consiliul Superior al Magistraturii, Înalta Curte de Casație și Justiție, instanțe, Autoritatea Electorală Permanentă, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române, Casele Corpului Didactic prin care elevii și cadrele didactice au beneficiat de îndrumare și informare cu privire la educația pentru drepturile omului, sau cu Asociația pentru Dialog Cultural. Este demnă de menționat și colaborarea cu o serie de instituții de învățământ superior în cadrul căreia Institutul a acordat consultanță și consiliere în domeniul drepturilor omului. Menționăm ca deosebit de important protocolul de parteneriat cu Uniunea Ziaristilor din România în domeniile educației pentru drepturile omului, democrației, accesului la informație și al libertății de exprimare, mai ales cât privește diseminarea informațiilor privind activitatea Institutului în domeniul drepturilor omului și a proiectelor de educație pentru drepturile omului.

Încă de la înființare, activitățile Institutului se bucură de aprecierea, de colaborarea ca și de sprijinul constant a numeroase personalități ale vieții științifice, politice și culturale din țară și din străinătate, a reprezentanților instituțiilor publice investite cu administrarea justiției, a ONG-urilor. Activitatea Institutului a fost recunoscută oficial și prin acordarea de către Uniunea Juriștilor din România a Diplomei de Onoare (1997 și 1999) precum și prin prestigioasa distincție acordată de Comisia națională consultativă a drepturilor omului a Franței, cu ocazia celei de-a cincizecea aniversări a adoptării Declarației Universale a Drepturilor Omului (decembrie 1998). De asemenea, IRDO este membru al Institutului Internațional de Drept de Expresie și de Inspirație Franceze, precum și al Uniunii Internaționale a Organismelor Familiare (UIOF).

Acțiunile desfășurate de institut confirmă faptul că, încă de la crearea sa, în urmă cu 25 de ani, activitatea IRDO s-a înscris într-o arie largă de preocupări, cuprinzând acțiuni de punere în aplicare a documentelor și instrumentelor internaționale de protecție și promovare a drepturilor omului, de sprijinire și asistență acordată diferiților actori instituționali, guvernamentali și neguvernamentali, care activează în acest domeniu, dar și proiecte de educare, informare și sensibilizare pentru drepturile omului, aceste acțiuni de educare și formare pentru cetățenie activă constituind o componentă principală a misiunii Institutului. În acest moment de bilanț, ne facem o datorie de onoare subliniind și apreciind contribuția adusă la susținerea și realizarea activităților Institutului de către toți aceia care fie au făcut parte din echipa sa, fie l-au susținut și sprijinit din afara sa. Pe toți i-a unit în gândire și în faptă respectul pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, pentru valorile universale promovate prin sistemul instituțional creat la nivel național, regional și internațional și a cărui menire este de a proteja ființa umană și de a-i asigura condiții optime de realizare pe toate planurile.

**Publicații și rapoarte ale Institutului Român
pentru Drepturile Omului**

VOLUME

- *ABC – Învățarea drepturilor omului, activități practice pentru școlile primare și secundare*, ONU, 1989, traducere IRDO, București, 1992.
- *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale (I)*, Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, IRDO, București, 1992.
- *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale (II)*, Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, IRDO, București, 1992.
- *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale (III)*, Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, IRDO, București, 1992.
- *Refugiații și statutul lor juridic*, Victor Dan Zlătescu, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1992.
- *Politica familială și dreptul la planificarea familiei*, IRDO, București, 1992.
- *Seminarul Internațional: Sistemul electoral român (Brașov 4–6 septembrie 1992)*, IRDO, București, 1992.
- *Drepturile omului – religie a sfârșitului de secol*, Adrian Năstase, IRDO, București, 1992.
- *La politique familiale et le droit à la planification familiale*, Victor Dan Zlătescu, IRDO, București, 1993.
- *Declarația de la București privind Reforma instituțiilor internaționale pentru protecția drepturilor omului*, adoptată cu prilejul Colocviului internațional de la București, 15–17 martie 1993, reuniune satelit a Conferinței Mondiale a drepturilor omului, versiuni în limbile română, engleză, franceză, spaniolă, IRDO, București, 1993.
- *Drepturi ale persoanelor aparținând minorităților naționale – Rights of the Persons Belonging to the National Minorities*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 1993.
- *Drepturile omului*, Ion Diaconu, IRDO, București, 1993.

- *Drepturile omului în România. Protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale – Human Rights in Romania. Protection of the Rights of Persons Belonging to National Minorities*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 1993.
- *Drepturile omului și activitatea forțelor de ordine publică*, M.I., IRDO, București, 1993.
- *Agenda pentru pace*, Boutros Boutros-Ghali, traducere ANUROM, București, IRDO, ANUROM, 1993.
- *Codul familiei cu modificările ulterioare*, Seria juridică, IRDO, București, 1993.
- *Family Policy and the Right to Family Planning*, Victor Dan Zlătescu, IRDO, București, 1993.
- *Drepturile omului la vârsta a treia*, Radu C. Demetrescu, IRDO, București, 1994.
- *Anul internațional al familiei*, IRDO, București, 1994.
- *Cadrul legislativ și instituțional pentru minoritățile naționale din România*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 1994.
- *Drepturile omului – Societate civilă – Diplomatie parlamentară – Human Rights – Civil Society – Parliamentary Diplomacy*, Adrian Năstase, IRDO, București, 1994.
- *Le cadre législatif et institutionnel pour les minorités nationales de Roumanie*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 1994.
- *Agenda pentru dezvoltare*, Boutros Boutros-Ghali, IRDO traducere, București, IRDO, 1994.
- *The Legislative and Institutional Framework for the National Minorities of Romania*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 1994.
- *Libertatea religioasă în lumea contemporană*, Ilie Fonta, IRDO, București, 1994.
- *Drepturile omului în acțiune – Human Rights in Action*, Victor Dan Zlătescu, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1994.

- *Protecția juridică a drepturilor omului*, curs universitar, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1995.
- *Drepturile omului și activitatea forțelor de ordine publică*, M.I., IRDO, București, 1995.
- *Drepturile femeii – reglementări internaționale și naționale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1995.
- *Colocviul internațional Turismul și drepturile omului – Colloque international Tourisme et droits de l'homme – International Colloquium Tourism and Human Rights*, IRDO, București, 1995.
- *Seminarul internațional asupra toleranței – Séminaire international sur la tolérance – International Seminar on Tolerance*, București 23–26 mai 1995, IRDO, București, 1995.
- *Protecția drepturilor și libertăților persoanelor vârstnice*, Nicole Delperée, traducere Dragoș Stoenescu, IRDO, București, 1995.
- *Drepturile omului – documentar pentru predarea cunoștințelor din domeniul drepturilor omului în învățământul preuniversitar*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, IRDO, București, 1995.
- *Drept instituțional comunitar*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu C. Demetrescu, IRDO, București, 1996.
- *Șanse egale, șanse reale. Studii și cercetări privind drepturile femeii – Equal Opportunities, Real Opportunities. Studies and Research on Women's Rights*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1996
- *Minoritățile. Statut, perspective*, Ion Diaconu, IRDO, București, 1996.
- *Protecția juridică a drepturilor omului*, curs universitar, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1996.
- *Repere pentru o filozofie a drepturilor omului*, Victor Dan Zlătescu, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1996.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Radu Demetrescu, Ioan Oancea, ediția I, IRDO, București, 1996.
- *Funcția legislativă a Parlamentului*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 1996.

- *Convențiile Organizației Internaționale a Muncii ratificate de România, Andrei Popescu, Mircea Duțu, IRDO, București, 1996.*
- *Curtea Europeană a Drepturilor Omului – organizare și procedură. Probleme privind punerea în aplicare a Protocolului nr. 11 al Convenției Europene a drepturilor Omului, IRDO, București, 1997.*
- *Protecția juridică a drepturilor omului, Irina Moroianu Zlătescu, SNSPA and IRDO, București, IRDO, 1997.*
- *Drept instituțional comunitar, Irina Moroianu Zlătescu, Radu C. Demetrescu, SNSPA, IRDO, București, IRDO, 1997.*
- *Convențiile Organizației Internaționale a Muncii ratificate de România, Andrei Popescu, Mircea Duțu, IRDO, București, 1997.*
- *Drepturile femeii – egalitate și parteneriat, Irina Moroianu Zlătescu, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 1997.*
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Radu Demetrescu, Ioan Oancea, ediția a II-a, IRDO, București, 1997.*
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Radu Demetrescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 1997.*
- *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Vincent Berger, ed.I în limba română, IRDO, București, 1997.*
- *Presa și drepturile omului, Cuvânt înainte și selecția textelor de Mircea Dumitrescu, IRDO, București, 1997.*
- *Drepturile femeii – egalitate și parteneriat, Irina Moroianu Zlătescu, Rodica Șerbănescu, ediția a II-a revizuită și adăugită, IRDO, București, 1997.*
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Radu Demetrescu, Ioan Oancea, ediția a II-a, IRDO, București, 1997.*
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale,*

coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Radu Demetrescu, Ioan Oancea, ediția a III-a, IRDO, București, 1997.

- *Drepturile omului în pragul mileniului III. Carta Socială Europeană*, Irina Moroianu Zlătescu, Ion Stoica, IRDO, București, 1997.
- *Lucrările colocviului Curtea Europeană a Drepturilor Omului, organizare și proceduri. Probleme privind punerea în aplicare a Protocolului nr.11 la Convenția europeană a drepturilor omului*, Comisia pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților naționale a Camerei Deputaților, Comisia pentru drepturile omului a Senatului, IRDO, București, 1997.
- *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Vincent Berger, ediția a II-a în limba română, revizuită și adăugită, IRDO, București, 1998.
- *Documente internaționale privind combaterea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 1998.
- *Drepturile copilului și tânărului*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 1998.
- *Drepturile omului și activitatea forțelor de ordine publică*, M.I., IRDO, București, 1998.
- *Minoritățile. Identitate. Egalitate*, Ion Diaconu, IRDO, București, 1998.
- *Aspecte ale dreptului de proprietate*, IRDO, București, 1998.
- *Carta Socială Europeană*, Irina Moroianu Zlătescu, Ion Stoica, cuvânt înainte de Pierre-Henri Imbert, IRDO, București, 1998.
- *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, ediție de colecție, IRDO, București, 1998.
- *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, ediție ilustrată de Mihai Pânzaru PIM și Sorin Postolache, IRDO, București, 1998.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Ioan Oancea, ediția a IV-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 1999.

- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a III-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 1999
- *Carta Socială Europeană*, Irina Moroianu Zlătescu, Ion Stoica, IRDO, București, 1999.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, ediție de colecție, IRDO, București, 1999.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și protocoalele sale adiționale*, ediție de colecție, IRDO, București, 1999.
- *Promovarea și protecția drepturilor omului în sistemul Națiunilor Unite*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu C. Demetrescu, IRDO, București, 1999.
- *Din istoria drepturilor omului*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu C. Demetrescu, IRDO, București, 1999.
- *Presa – Drepturi și responsabilități*, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 1999.
- *Le juge de l'administration et les droits fondamentaux dans l'espace francophone*, Bruylant, IIDEF, Agence de la Francophonie și IRDO, Bruxelles, 2000.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și protocoalele sale adiționale*, ediție de colecție, IRDO, București, 2000.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, ediție de colecție, IRDO, București, 2000.
- *Mecanismele drepturilor omului în sistemul Națiunilor Unite*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu C. Demetrescu, IRDO, București, 2000.
- *Egalitate de șanse, egalitate de tratament*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2000.
- *Égalité de chances, égalité de traitement*, Irina Moroianu Zlătescu, prefață de G. Conac, Profesor emerit al Universității din Paris I, președinte al Universității Păcii – Verdun, Membru de onoare al Academiei Române, IRDO, București, 2000.
- *Les droits de l'homme. Dimension spirituelle et action civique. Actes du Symposium international, Iași, Roumanie, 22-24 septembre 2000*,

Institut Roumain pour les Droits de l'Homme, Agence Intergouvernementale de la Francophonie, IRDO, București, 2000.

- *Drepturile omului în sistemul Națiunilor Unite. Protecție și promovare*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu Demetrescu, IRDO, București, 2000.
- *Lupta împotriva rasismului, discriminării rasiale, xenofobiei și intoleranței*, IRDO-ANUROM, București, 2001.
- *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Vincent Berger, ediția a III-a în limba română, traducere Irina Patrușiu, Ionel Olteanu, Coriolan Atanasiu, IRDO, București, 2001.
- *Drepturile omului în sistemul Națiunilor Unite*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu Demetrescu, IRDO, București, 2001.
- *Drepturile omului la început de mileniu*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2001.
- *Drepturile copilului și tânărului*, vol. I, Documente internaționale, ed. a IV-a, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 2002.
- *Carta Socială Europeană revizuită. Drepturi și principii– European Social Charter revised. Rights and Principles–Charte Sociale Européenne révisée. Droits et principes*, ilustrații de Sorin Postolache și Mihai Pânzaru-Pim, ediție trilingvă, IRDO, București, 2002.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și protocoalele sale adiționale*, ed. a III-a, ediție de colecție, IRDO, București, 2002.
- *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, ed. a III-a, ediție de colecție, IRDO, București, 2002.
- *Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială*, ediție de colecție, IRDO, București, 2002.
- *Declarația universală a drepturilor omului*, ed. a III-a, ediție de colecție, IRDO, București, 2002.
- *A Culture of Peace, Democracy and Tolerance in Romania*, Irina Moroianu Zlătescu, Comisia Națională a României pentru UNESCO, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2002.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica

- Șerbănescu, Ion Oancea, ediția a V-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2002.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a IV-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2002
  - *Documente internaționale privind combaterea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a II-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2002.
  - *Sănătatea, drepturi și responsabilități*, Octavian Popescu, IRDO, București, 2002.
  - *Drepturile copilului și tânărului, vol. II, Documente interne*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 2002.
  - *Drepturile omului. Mecanisme și instituții specializate ale Națiunilor Unite*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu Demetrescu, IRDO și ANUROM, București, 2002.
  - *Drepturile copilului și tânărului, volumul I, Documente internaționale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 2002.
  - *Protecția juridică a suferinzilor de Alzheimer – studiu de drept comparat*, IRDO, București, 2002.
  - *Legal protection of Alzheimer suffers – a comparative study*, IRDO, București, 2002.
  - *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a VI-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2003.
  - *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a V-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2003.
  - *Drepturile copilului și tânărului, volumul I, Documente internaționale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, IRDO, București, 2003.

- *Din istoria drepturilor omului*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu C. Demetrescu, ediția a II-a, IRDO, Bucuresti, 2003.
- *Repere pentru o filozofie a drepturilor omului*, Victor Dan Zlătescu, Irina Moroianu Zlătescu, ediția a II-a, I.R.D.O., Bucuresti, 2003.
- *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Vincent Berger, ediția a IV-a în limba română, traducere Irina Patrușiu, IRDO, București, 2003.
- *Bioetica. Mijloace și căi de acțiune*, Irina Moroianu Zlătescu, Rodica Șerbănescu, Valeriu Andrei Rendec, Octavian Popescu, Sanda Pîrvu, Ioana Marinache, ANUROM, IRDO, București, 2004.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a VII-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2004.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a VI-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2004.
- *European Social Charter promoted by the Romanian Institute for Human Rights. Report*, IRDO, București, 2004.
- *Fighting racial discrimination – Aspects*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO-ANUROM, București, 2004.
- *Ferestre spre societate. Selecție de lucrări artistice prezentate la etapele naționale ale Concursului „Democrație și toleranță”*, 1995–2004, IRDO, București, 2004.
- *Romanian Institute for Human Rights and European Standards, Report*, IRDO, București, 2004.
- *Drepturile copilului și tânărului, Volumul II – Documente interne*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2004.
- *Egalitatea de șanse pentru persoanele cu handicap. Instrumente internaționale și jurisprudență*, Irina Moroianu Zlătescu, Florin Sălăjan, IRDO, ANPH, București, 2004.
- *Drept instituțional comunitar și drepturile omului*, Irina Moroianu Zlătescu, Radu C. Demetrescu, IRDO, București, 2005.

- *Drepturile copilului și tânărului, volumul I, Documente internaționale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a III-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2005.
- *Selecția, recrutarea, motivarea și evaluarea funcționarilor publici*, Ionel Olteanu, Elena Banciu, IRDO, București, 2005.
- *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Vincent Berger, ediția a V-a în limba română, IRDO, București, 2005.
- *Dreptul internațional al drepturilor omului și problematica minorităților naționale*, Alexandru Fărcaș, IRDO, București, 2005.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a VII-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2005.
- *Din Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cazuri cu privire la România*, Irina Moroianu Zlătescu, Roxana Rizoiu, IRDO, București, 2005.
- *Libertatea de exprimare și protecția minorilor în audiovizual*, Mihaela Botnaru, Rodica Anghel, IRDO, București, 2006.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I-Instrumente universale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a VIII-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2006.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Gheorghe Pârrvan, Marius Mocanu, Adrian Bulgaru, Irina Patrulius, Valeriu Rendec, ediția a VIII-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2006.
- *Terorismul – gravă încălcare a drepturilor omului*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2006.
- *Din Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cazuri cu privire la România*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Rodica Șerbănescu, ediția a II-a, revizuită, IRDO, București, 2006.
- *Dreptul la sănătate și sănătatea acestui drept*, Octavian Popescu, IRDO, București, 2007.
- *Dreptul la învățătură drept fundamental al omului*, Anda Veronica Nedelecă – Ienei, IRDO, București, 2007.

- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul I – Instrumente universale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a IX-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2007.
- *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, Volumul II – Instrumente regionale*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, ediția a IX-a, revizuită și adăugită, IRDO, București, 2007.
- *Proces echitabil. Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*, Vasile Pătulea, IRDO, București, 2007.
- *Drepturile omului – un sistem în evoluție*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2007.
- *Diversité dans l'unité?*, Petru Dumitriu, IRDO, București, 2008.
- *Mediul și sănătatea*, Irina Moroianu Zlătescu, Octavian Popescu, IRDO, București, 2008.
- *Drepturile copilului*, coordonare Irina Moroianu Zlătescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 2008.
- *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Vincent Berger, ediția a VI-a în limba română, traducere Irina Patrulius, IRDO, București, 2008.
- *Drepturile copilului. Drepturile mele*, IRDO, București, 2008.
- *Eficiența și echitatea justiției. Standarde europene*, coord. Cristi Danileț, IRDO, București, 2008.
- *Drepturile omului – un sistem în evoluție*, ed. a 2-a, rev., Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2008.
- *Egalitate. Nediscriminare. Bună administrare*, Irina Moroianu Zlătescu, Mihaela Muraru-Mândrea, IRDO, București, 2008.
- *Instituții europene și drepturile omului*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2008.
- *Protecția drepturilor fundamentale ale omului în procesele penale*, Raport la Congresul Academiei internaționale de drept comparat: Mexico 2008, C.H.Brants și A.A.Franken; trad. V.Rendec, IRDO, București, 2009.
- *Consiliul suprem de apărare a țării și controlul parlamentar asupra acestuia*, Dorel Bahrin, IRDO, 2009.

- *Statul-societatea-libertățile religioase*, Cristina Stuparu, IRDO, București, 2009.
- *Drepturile sociale. Tratatate europene*, IRDO, București, 2009.
- *Carta Socială Europeană*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, 2009.
- *Sistemul de sănătate și drepturile sociale*, Octavian Popescu, IRDO, București, 2009.
- *Statutul juridic al refugiaților*, Cristina Narcisa Vergatti, IRDO, București, 2009.
- *Tratat de management juridic și jurisdicțional*, Vasile Pătulea, IRDO, București, 2010.
- *Din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cazuri cu privire la România*, Irina Moroianu Zlătescu, Gheorghe Pârvan, Mihaela Scarlat, Răzvan Stan, IRDO, București, 2010.
- *Persoanele juridice și grupurile de particulari în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Corina Alina Corbu, IRDO, București, 2010.
- *Religion and the secular state in Romania*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2010.
- *Problematica drepturilor omului în statele arabe din Golf*, Mihai-Ștefan Stuparu, IRDO, București, 2011.
- *Aspects de la culture juridique Roumaine problemes actuels et droits de l'homme*, Irina Moroianu Zlătescu, Monna Lisa Magdo Belu, IRDO, București, 2011.
- *Statutul funcționarilor publici din România și din Uniunea Europeană. Principii, drepturi și obligații*, Diana Marilena Popescu Petrovski, IRDO, București, 2011.
- *Protection against racism and discrimination*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2011.
- *Drepturile copilului*, ediția a II-a, coordonatori Irina Moroianu Zlătescu, Ioan Oancea, IRDO, București, 2011.
- *Promovarea și protejarea drepturilor omului prin mijloace contencioase*, Elena Claudia Marinică, IRDO, București, 2011.
- *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cazuri recente cu privire la România*, Irina Moroianu Zlătescu, Mihaela Scarlat, Oana Hanciu, Răzvan Stan, IRDO, București, 2011.

- *Nediscriminare. Autonomie. Incluziune. Instrumente privind drepturile persoanelor cu handicap și jurisprudență în materie*, Irina Moroianu Zlătescu, Anna Neagoie, Ioana Cristina Vida, Alexandru Fărcaș, Dinu Tepeș, IRDO, București, 2012.
- *S'cool Agenda 2012-2013* (versiunea în limba română), realizată în cadrul colaborării dintre Institutul Român Pentru Drepturile Omului, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Reprezentanța Comisiei Europene în România, FRA, 2012.
- *Dimensiunea spirituală a drepturilor omului. Educația pentru toți*, lucrările simpozionului internațional (4-6 noiembrie 2012), Irina Moroianu Zlătescu, Mihaela Scarlat, Adrian Bulgaru, Marius Mocanu, IRDO, București, 2013.
- *Instituția Ombudsmanului la nivel european*”, Grigore Alexandru Jianu, IRDO, București, 2013.
- *Drepturi egale și mediu accesibil*, Irina Moroianu Zlătescu, Anna Neagoie, Marius Mocanu, IRDO; București, 2014.
- *Migration and law*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO; București, 2014.
- *Rights of Persons with Disabilities in Romania. Recent Developments*, IRDO, București, 2014.
- *Drepturile copilului – 365*, Irina Moroianu Zlătescu, Marius Mocanu, Anna Maria Neagoie, Adrian Bulgaru, IRDO; București, 2014.
- *Evoluția protecției și promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități în România*, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2015.
- *Jus est ars boni et aequi*, București, Pro Universitaria, București, 2016.
- *Dreptul la fericire – drept fundamental*, IRDO, București, 2016.

REVISTE

- Revista trimestrială „*DREPTURILE OMULUI*”, IRDO, București, 1–4/1991 (Anul I); 1–4/1992 (Anul II); 1–4/1993 (Anul III); 1–4/1994 (Anul IV); 1–4/1995 (Anul V); 1–4/1996 (Anul VI); 1–4/1997 (Anul VII); 1–4/1998 (Anul VIII); 1–4/1999 (Anul IX); 1-4/2000 (Anul X); 1-4/2001 (Anul XI); 1-4/2002 (Anul XII); 1-4/2003 (Anul XIII); 1-4/2004 (Anul XIV); 1-4/2005 (Anul XV); 1-4/2006 (Anul XVI); 1-4/2007 (Anul XVII); 1-4/2008 (Anul XVIII); 1-4/2009 (Anul XIX); 1-4/2010 (Anul XX);

1-4/2011 (Anul XXI); 1-4/2012 (Anul XXII); 1-4/2013 (Anul XXIII); 1-4/2014 (Anul XXIV); 1-4/2015 (Anul XXV), 1-3/2016 (Anul XXVI).

- Publicația lunară „*InfoIRDO*”, apare din ianuarie 1999.

RAPOARTE

- Rapoarte anuale privind bilanțul activității și funcționării Institutului Român pentru Drepturile Omului în perioada 1992–2001.
- Raport IRDO: Legislația română din perioada 22.XII.1989 – 20.V.1992. (Incompatibilități sau nerespectări ale unor prevederi ale documentelor internaționale), IRDO, București, 1992.
- Raport IRDO: Aspecte ale modului în care unele acte normative reflectă drepturile economice și sociale ale omului, IRDO, București, 1992.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 1994, IRDO, București, 1995.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 1995, IRDO, București, 1996.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în perioada 1992–1995, IRDO, București, 1996.
- Rapport concernant l'évolution de la protection et promotion des droits de l'homme en Roumanie pendant la période 1992–1995, IRDO, București, 1996.
- Report on the Development of Human Rights Protection and Promotion in Romania in the Period 1992–1995, IRDO, București, 1996.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 1996, IRDO, București, 1997.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 1996, IRDO, București, 1997.
- Rapport relatif à l'évolution de la protection et de la promotion des droits de l'homme en Roumanie au cours de l'année 1996, IRDO, București, 1997.
- Report on the Development of Human Rights Protection and Promotion in Romania in 1996, IRDO, București, 1997.

- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 1997, IRDO, București, 1998.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în cursul anului 1997, IRDO, București, 1998.
- Raportul național al dezvoltării umane – România 1998, (contribuții la cap. Statul și societatea civilă; cap. Economia în tranziție și dezvoltarea umană; cap. Rolul statului în menținerea bunăstării în perioada de tranziție ș.a.), inițiat de PNUD și realizat de Academia Română, București, 1998.
- Report on the Development of Human Rights Protection and Promotion in Romania in 1997, IRDO, București, 1998.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 1998, IRDO, București, 1999.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 1998, IRDO, București, 1999.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 1999, IRDO, București, 2000.
- I ère édition Concours Pierre Laroque sur la Charte sociale européenne, 22 mai 2000.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 1999, IRDO, București, 2000.
- Report on the Development of Human Rights Protection and Promotion in Romania in 1999, IRDO, București, 2000.
- Rapport: L'Institut pour les Droits de l'Homme-IRDO; Un centre roumain de recherche, information et education pour les Droits de l'Homme, IRDO, București, 2000.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2000, IRDO, București, 2001.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 2000, IRDO, București, 2001.
- Report on the Development of Human Rights Protection and Promotion in Romania in 2000, IRDO, București, 2001.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2001, IRDO, București, 2002.

- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 2001, IRDO, București, 2002.
- Report on the Development of Human Rights Protection and Promotion in Romania in 2001, IRDO, București, 2002.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2002, IRDO, București, 2003.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 2002, IRDO, București, 2003.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România, în perioada 2001-2002, IRDO, București, 2003.
- Report on the Development of Human Rights Protection and Promotion in Romania in 2002, IRDO, București, 2003.
- Report: Romanian Institute for Human Rights and European Standards, IRDO, București, 2003.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2003, IRDO, București, 2004.
- Report: European Social Charter promoted by the Romanian Institute for Human Rights, IRDO, București, 2004.
- Raport cu privire la evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 2003, IRDO, București, 2004.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2004, IRDO, București, 2005.
- Raport privind evoluția protecției legislative a drepturilor omului în România în anul 2004, IRDO, București, 2005.
- Le droit à l'eau en Europe, Rapport au Congrès IDEF, IRDO, 2005.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2005, IRDO, București, 2006.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2006, IRDO, București, 2007.
- Raport privind promovarea și protecția drepturilor omului în România și Uniunea Europeană în anul 2007, IRDO, București, 2008.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2007, IRDO, București, 2008.

- Raport național cu privire la protecția drepturilor fundamentale ale omului în procesele penale, IRDO, București, 2008.
- Raport IRDO pentru realizarea studiului „Thematic legal study on National Human Rights Institutions and Human Rights Organisations in the Member States”, inițiat și realizat de Fundamental Rights Agency, 2008.
- Raport privind evoluția protecției și promovării drepturilor omului în România în anul 2008, IRDO, București, 2009.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2008, IRDO, București, 2009.
- National report on the promotion and protection of the human rights of persons with disabilities, IRDO, București, 2009.
- Report: The protection of fundamental human rights in criminal process in Romania, Irina Moroianu Zlătescu, Ana Lăbuș, IRDO, București, 2009.
- Rapport national relatif aux institutions nationales à l'Association francophone des Commissions nationales de promotion et de protection des droits de l'Homme (AFCNDH), IRDO, București, 2009.
- Rapport sur la promotion et la protection des droits de l'enfant par les Institutions nationales des droits de l'Homme membres de l'AFCNDH, IRDO, București, 2009.
- Rapport-Aspects de la culture juridique Roumaine. Problemes actuels et droits de l'homme, IRDO, București, 2009.
- Raport: Evoluții în promovarea și protejarea drepturilor omului în România și Uniunea Europeană în anul 2009, IRDO, București, 2010.
- Report – Religion and the secular state in Romania, IRDO, București, 2010.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2009, IRDO, București, 2010.
- Raport privind evoluția legislației în domeniul drepturilor omului în România și Uniunea Europeană în anul 2010, IRDO, București, 2011.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2010, IRDO, București, 2011.

- Report: Aspects of the Romanian juridical culture. Topical issues and human rights, Irina Moroianu Zlătescu, Monna Lisa Magdo Belu, IRDO, București, 2011.
- Evoluția legislației în domeniul drepturilor omului în România și Uniunea Europeană în anul 2010, Elena Claudia Marinică, IRDO, București, 2011.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2011, IRDO, București, 2012.
- IRDO – Report on the Evolution of Human Rights Legislation in Romania and in the European Union in the year 2012, IRDO, București, 2012.
- Raport privind Drepturile Femeilor și Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului (contribuție la raportul OSCE), IRDO, București, 2012.
- Participare la realizarea Raportului de țară cu privire la drepturile omului, în cadrul mecanismului internațional de evaluare periodică universală (UPR), ciclul al II-lea, IRDO, București, 2012.
- Raport privind evoluția legislației drepturilor omului în România și în Uniunea Europeană pe anul 2012, IRDO, București, 2013.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2012, IRDO, București, 2013.
- IRDO – Record of activities 2012, IRDO, București, 2013.
- Raport privind drepturile persoanelor în vârstă și Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului, (contribuție la raportul Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului), IRDO, București, 2013.
- Handbook for National Human Rights Institutions on women`s rights and gender equality (contribuție la raportul OSCE ODIHR), IRDO, București, 2013.
- Raport privind Evoluția protecției și promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități în România, IRDO, București, 2013.
- Report: Applicable religious rules according to the law of state in Romania, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2013.
- Report: Migration and Law, IRDO, București, 2013.

- Raport privind Drepturile omului și mediul de afaceri, IRDO, București, 2013.
- Raportul anual al Institutului Român pentru Drepturile Omului pe anul 2013, IRDO, București, 2014.
- Raport privind evoluția legislației drepturilor omului în România și în Uniunea Europeană pe anul 2013, IRDO, București, 2014.
- IRDO – Record of activities 2013, IRDO, București, 2014.
- Raport național – Drepturile persoanelor cu dizabilități în România. Evoluții recente, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO; București, 2014.
- National Raport – Rights of persons with disabilities in Romania. Recent developments, Irina Moroianu Zlătescu, IRDO, București, 2014.

Conform legii de înființare, toate publicațiile IRDO sunt difuzate cu titlu gratuit

Acțiuni privind educația pentru drepturile omului

- *Colocviul internațional de la București – reuniune satelit a Conferinței Mondiale a Drepturilor Omului*
- *The International Colloquium in Bucharest – a satellite meeting of the World Conference on Human Rights*
- *Le Colloque international de Bucarest – réunion satellite de la Conférence Mondiale des Droits de l'Homme*
- *Coloquio internacional de Bucarest – reunión satelitte de la Conferencia Mundial de los Derechos Humanos*

DECLARAȚIA DE LA BUCUREȘTI BUCHAREST DECLARATION DECLARATION DE BUCAREST DECLARACION DE BUCAREST

Reforma instituțiilor internaționale pentru protecția drepturilor omului

The reform of the international institutions for the protection of human rights

La réforme des institutions internationales pour la protection des droits de l'homme

La reforma de las instituciones internacionales sobre la proteccion de los derechos humanos

București, 15–17 martie 1993

Bucharest, 15–17 March 1993

Bucarest, 15–17 mars 1993

Bucarest, 15–17 marzo de 1993

NATIONS
UNIES

NATIUNILE UNITE

Assemblée générale
Adunarea generală

Distr.
GENERALE

A/CONF.157/PC/42/Add.8
27 avril 1993

Original: FRANCAIS

CONFERENCE MONDIALE SUR LES DROITS DE L'HOMME
Comité préparatoire
Quatrième session
Genève, 19-30 avril 1993
Point 6 de l'ordre du jour provisoire

RAPPORT SUR LES AUTRES REUNIONS ET ACTIVITES

Note du Secrétariat

Contribution de l'Institut roumain pour les droits de l'homme

L'attention du Comité préparatoire est attirée sur la déclaration ci-jointe adoptée au Colloque de Bucarest (15-17 mars 1993) organisée par l'Institut roumain pour les droits de l'homme comme réunion satellite de la Conférence mondiale des droits de l'homme et ayant comme thème "La réforme des institutions internationales pour la protection des droits de l'homme".

CONFERINȚA MONDIALĂ A DREPTURILOR OMULUI

Comitetul pregătitor
Sesiunea a patra
Geneva, 19-30 aprilie 1993
Punctul 6 de pe ordinea de zi
provizorie

RAPORTUL CU PRIVIRE LA ALTE REUNIUNI ȘI ACTIVITĂȚI

Nota Secretariatului

Contribuția Institutului Român pentru Drepturile
Omului

Atenția Comitetului pregătitor este îndreptată asupra declarației anexate, adoptate la Colocviul de la București (15-17 martie 1993) organizat de Institutul Român pentru Drepturile Omului și avînd ca temă "Reforma instituțiilor internaționale pentru protecția drepturilor omului".

CONSEIL DE L'EUROPE

SECRETARIAT GÉNÉRAL

Référence à rappeler :

SEDDOC/1005/TB/1C
CONT\BIBDEPO\RouAccord en vue de la création d'une Bibliothèque dépositaire

ENTRE LE CONSEIL DE L'EUROPE à Strasbourg, représenté par
J.A. TSIMARATOS, Chef de l'Édition et de la Documentation,
ci-après désigné "le Conseil" d'une part,

ET l'INSTITUT ROMAN, PENTRU DREPTURILE OMULUI (IRDO), 3 Piața
Aviatorilor, Sector 1, BUCHAREST - ROMANIA, représenté par
son Directeur, Madame Irina ZLATESCU, ci-après désignée
"Bibliothèque dépositaire" d'autre part

en vue de promouvoir la diffusion de l'information sur les activités et
publications du Conseil de l'Europe et de contribuer ainsi au développement
des principes fondamentaux régissant l'organisation,

il est convenu de ce qui suit :

ARTICLE 1 :

La Bibliothèque dépositaire a pour mission la diffusion de l'information sur
les activités et publications du Conseil.

ARTICLE 2 :

A cette fin elle bénéficie des facilités de documentation de la part du
Secrétariat du Conseil.

ARTICLE 3 :

Le Conseil fera parvenir gracieusement à la Bibliothèque dépositaire un
exemplaire, dans l'une des langues officielles (anglais ou français), de
toutes ses publications et périodiques dans les secteurs suivants uniquement :

- Droits de l'homme,
- Culture,
- Education,
- Environnement,
- Coopération politique, notamment avec l'Europe Centrale
et l'Europe de l'Est.

Adresse postale:

CONSEIL DE L'EUROPE

ARTICLE 4 :

La Bibliothèque dépositaire s'engage à faire figurer dans sa liste et dans une rubrique spéciale les publications du Conseil classées par thème.

ARTICLE 5 :

La Bibliothèque dépositaire s'engage à exposer les publications du Conseil dans un espace approprié, visible et d'accès facile au public.

Les publications récentes et périodiques devront être exposées dans un rayon spécial.

ARTICLE 6 :

La Bibliothèque dépositaire s'engage à organiser au moins une fois par an une semaine du livre du Conseil de l'Europe. Les éléments de cette exposition seront envoyés par le Service de l'Édition et de la Documentation du Conseil.

ARTICLE 7 :

La Bibliothèque dépositaire peut aussi organiser d'autres manifestations à vocation européenne, **après en avoir informé le Service de l'Édition et de la Documentation du Conseil**. Ce dernier lui apportera toute assistance qu'il estimera utile.

ARTICLE 8 :

La Bibliothèque dépositaire n'est pas habilitée à agir au nom du Conseil de l'Europe et ne dispose pas du droit de vente. Le cas échéant, elle peut enregistrer des commandes qui devront être envoyées au Service de l'Édition et de la Documentation du Conseil.

ARTICLE 9 :

Les dispositions du présent accord ne peuvent être modifiées que par voie d'accord écrit entre les deux parties.

ARTICLE 10 :

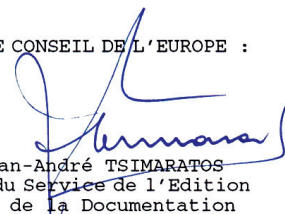
En conformité avec les dispositions de l'article 21 de l'Accord Général sur les privilèges et immunités du Conseil de l'Europe, tout litige entre le Conseil de l'Europe et la Bibliothèque dépositaire relatif à l'application du présent accord sera soumis, à défaut de règlement amiable entre les parties, à un arbitrage selon les modalités déterminées par l'arrêté 481 du Secrétaire Général approuvé par le Comité des Ministres.

Fait à Strasbourg en double exemplaire, le :

POUR LA BIBLIOTHEQUE DEPOSITAIRE :

IRINA ZLATESCU

POUR LE CONSEIL DE L'EUROPE :

Jean-André TSIMARATOS
Chef du Service de l'Édition
et de la Documentation

Institutul Român pentru Drepturile
Omului
Inspectoratul Școlar Județean Iași
Liceul pedagogic "Vasile Lupu" Iași

Ministerul Educației
Raționale
Casa Corpului Didactic Iași

SIMPOZION NAȚIONAL

EDUCAȚIA PENTRU
DREPTURILE OMULUI —
COMPONENTĂ ACTUALĂ A
FORMĂRII
FORMATORILOR

IASI, 6-7 MARTIE 1998

**INSTITUTUL ROMÂN PENTRU
DREPTURILE OMULUI**

**INSPECTORATUL ȘCOLAR
JUDEȚEAN - GALAȚI -**

**MINISTERUL
EDUCAȚIEI NAȚIONALE**

**CASA CORPULUI DIDACTIC
- GALAȚI -**

PROGRAMUL

ciclului de manifestări

**Retorma în învățământul preuniversitar românesc
și rolul educației pentru drepturile omului**

G A L A Ț I
CASA CORPULUI DIDACTIC
VINERI, 9 OCTOMBRIE 1998, ORA 11⁰⁰

Comisia Națională a României pentru UNESCO
Comitetul Național Român de Bioetică
Institutul Român pentru Drepturile Omului
Colegiul Medicilor din România – Filiala Iași

SIMPOZION NAȚIONAL
cu participare internațională
EDUCAȚIA ÎN BIOETICĂ
și
DREPTURILE OMULUI

16-19 noiembrie 2005
Cheia, jud. Prahova

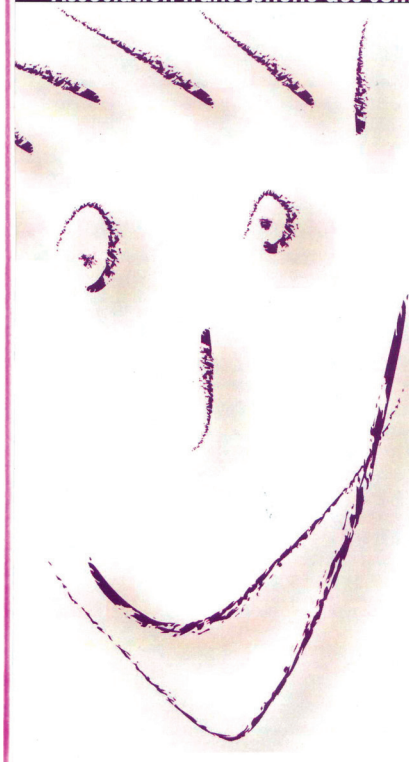
INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

Ferestre spre societate

Association francophone des commissions nationales des droits de l'Homme

Rapport

Les Institutions
nationales des droits
de l'Homme de
l'espace francophone
et leur rôle dans
la promotion
et la protection
des droits de l'enfant

Jean-Bernard MARIE

20 novembre 2009

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

CARTA SOCIALĂ EUROPEANĂ

revizuită

DREPTURI ȘI PRINCIPII

EUROPEAN SOCIAL CHARTER

revised

RIGHTS AND PRINCIPLES

CHARTE SOCIALE EUROPÉENNE

révisée

DROITS ET PRINCIPES

Ilustrații de:

Sorin Postolache • Mihai Pânzaru-Pim

COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS
COMMISSAIRE AUX DROITS DE L'HOMME

Strasbourg, 8 iulie 2014

CommDH(2014)14

Versiunea originală: în limba engleză

RAPORTUL

COMISARULUI PENTRU DREPTURILE OMULUI AL
CONSILIULUI EUROPEI

NILS MUIŽNIEKS

**ÎN URMA VIZITEI EFECTUATE ÎN ROMÂNIA
ÎN PERIOADA 31 MARTIE - 4 APRILIE 2014**

**THE EU CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS: ASSESSING AND RESPONDING
TO THE TRAINING NEEDS OF LEGAL PRACTITIONERS AND PUBLIC OFFICIALS
THE ROLE OF NATIONAL HUMAN RIGHTS BODIES IN FUNDAMENTAL RIGHTS**

18 DECEMBER, BRUSSELS

Morten Kjærum

Director of the European Union Agency for Fundamental Rights

Ladies and gentlemen,

Thank you for the opportunity to speak to you here today about training and the EU Charter of Fundamental Rights. It is a very good initiative by the Commission to put this on the European agenda.

.....
.....
.....

However, FRA research from 2013 found that only half of the national bodies across the EU provide training related to the Charter and or EU legislation. And slightly less than a half provided awareness raising on EU fundamental rights. In addition, the scope of the training varied from staff-only training to outreach including thousands of participants. For example, the Romanian Institute of Human Rights organises a week-long summer course every year, which includes a Charter module in which practitioners and academics participate.

.....
.....
.....

INSTITUTUL ROMÂN
PENTRU
DREPTURILE OMULUI

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

CASA CORPULUI DIDACTIC CLUJ

CATALOGUL LUCRĂRILOR PREZENTATE LA

CONCURSUL NAȚIONAL

**DE CREATIVITATE DIDACTICĂ ÎN DOMENIUL MATERIALELOR
AUXILIARE DESTINATE EDUCAȚIEI PENTRU DREPTURILE
OMULUI, DEMOCRAȚIE ȘI O CULTURĂ A PĂCII ÎN
ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR
EDIȚIA A VII-A**

31 OCTOMBRIE 2014, CLUJ-NAPOCA

THE INTERNATIONAL INSTITUTE
FOR HUMAN RIGHTS

"DIMITRIE CANTEMIR" CHRISTIAN
UNIVERSITY - BUCHAREST

THE ROMANIAN
ACADEMY

ROMANIAN INSTITUTE
FOR HUMAN RIGHTS

PROGRAMME

INTERNATIONAL CONFERENCE THE EUROPEAN CULTURE FOR HUMAN RIGHTS THE RIGHT TO HAPPINESS

3rd Edition

December 17-19, 2015 – Bucharest, Romania

“Dimitrie Cantemir” Christian University

Faculty of Law Cluj-Napoca

2 Burebista Street, 400237 Cluj-Napoca, Romania

Tel. / fax: +40 264 432265

www.dimitriecantemir.ro

e-mail: drept@dimitriecantemir.ro

Accredited pursuant to Law No 238/2002 and Government Decision 944/2002

INTERNATIONAL CONFERENCE THE EFFICIENCY OF LEGAL NORMS

5th Edition

*The Science of Law - in the Vanguard or the Rearguard
of Social, Political and Economic Phenomena?*

Cuprins

Cuvânt înainte	3
I. Educație și Educația pentru drepturile omului	5
1. Conceptul de educație. Dreptul la educație	5
2. Educația pentru drepturile omului.....	13
2.1. Problematika educației pentru drepturile omului	13
2.2. Educația pentru drepturile omului: obiective, principii ...	16
II. Documente referitoare la educație și educația pentru drepturile omului	21
1. Principale instrumente internaționale referitoare la educație și educația pentru drepturile omului	21
2. Conferința Mondială a Drepturilor Omului de la Viena din 1993	23
3. Deceniul Mondial al Educației pentru Drepturile Omului (1995–2004)	26
4. Declarația Mileniului 2000.....	30
5. Deceniul Internațional pentru o cultură a păcii și non-violenței pentru copiii lumii (2001–2010).....	33
6. Deceniul ONU privind educația pentru dezvoltare durabilă (2005–2014)	35
7. Programul mondial privind educația pentru Drepturile Omului...	38
7.1. Prima etapă a Programului mondial (2005–2009).....	41
7.2. Etapa a doua a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului (2010–2014)	42
7.3. Etapa a treia a Programului mondial privind educația pentru drepturile omului(2015–2019)	46
8. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă și programul Educație 2030	54
8.1. Agenda 2030	55
8.2. Educație 2030.....	58

III. Rolul instituțiilor naționale în promovarea dreptului la educație și educației pentru drepturile omului	63
Anexa I: Publicații și rapoarte ale Institutului Român pentru Drepturile Omului.....	84
Anexa II: Acțiuni privind educația pentru drepturile omului...	103